

ปัญหาเกี่ยวกับบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล
ตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

นางสาวสุภิมณัฐ แสนปัญญาพันธ์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2562

**Problems Relating to the Presumption of Criminal Liability of the Juristic Person
Representative pursuant to Offences Relating to the Submission of Bids to
Government Agencies Law**

Miss Soopimmanath Sanpanyaparn

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2019

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัญหาเกี่ยวกับบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทน
นิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ
หน่วยงานของรัฐ
ชื่อและนามสกุล นางสาวสุกิมณัฐ แสนปัญญาพันธ์
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2563

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ลาลักษณ์ หอนพรัตน์)

.....
(รองศาสตราจารย์วีรฤดี เทพทอง)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว้ออิสระ ปัญหาเกี่ยวกับบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล
ตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ
ผู้ศึกษา นางสาวสุกิมณัฐ แสนปัญญาพันธ์ รหัสนักศึกษา 2584001818 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย สุวรรณพานิช **ปีการศึกษา** 2562

บทคัดย่อ

การศึกษาคั่นคว้ออิสระนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลให้ต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ 3) เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

การศึกษาคั่นคว้ออิสระฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยทางเอกสารจากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี กฎหมายที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ วารสารทางวิชาการ และฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ โดยนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่กำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลที่มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลใด เมื่อได้กระทำการผิดต่อกฎหมาย กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นร่วมกระทำความผิดกับนิติบุคคล เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดซึ่งเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ความผิดให้แก่ผู้แทนนิติบุคคล 2) การดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ บทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามมาตรา 9 มีความชัดและแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ 3) เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย จึงเสนอให้แก้ไขมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยบัญญัติกฎหมายใหม่ซึ่งไม่มีบทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล และกำหนดแนวทางปฏิบัติให้นิติบุคคลเพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ การเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ความรับผิดอาญา ผู้แทนนิติบุคคล

Independent Study title: Problems Relating to the Presumption of Criminal Liability of the Juristic Person Representative pursuant to Offences Relating to the Submission of Bids to Government Agencies Law

Author: Miss Soopimmanath Sanpanyaparn ; **ID:** 2584001818; **Degree:** Master of Law;
Independent Study advisor: Dr. Thawatchai Suwanpanich, Professor;
Academic year: 2019

Abstract

The objective of this independent study is (1) to study the concepts and theories relating to the legal presumption of criminal liability of the juristic person representative, (2) to study the problems and obstacles of the criminal proceedings with the juristic person representative who must be liable pursuant to the Act Concerning Offences Relating to the Submission of Bids to Government Agencies, and (3) to find the solving guideline for the problems relating to the criminal proceedings with the juristic person representative pursuant to the Act Concerning Offences Relating to the Submission of Bids to Government Agencies.

This independent study is a qualitative research using the documentary research method from the study and analysis on the concepts, theories, related laws from books, textbooks, articles, thesis, academic journals, and electronic databases, and then systematic analysis.

The finding of the studying results indicated as follows: (1) the concepts and theories relating to the legal presumption of criminal liability of the juristic person representative prescribing that when the juristic person representative who has power to act on behalf of any juristic person violates law, the law firstly presumes that the said juristic person representative jointly commits the offence against the juristic person, unless he/she proves on his/her non-involvement in the said offence. This is an incidence of proof on the offence to the juristic person representative, (2) the criminal proceedings with the juristic person representative pursuant to the Act Concerning Offences relating to the Submission of Bids to Government Agencies, the presumption of criminal liability of the juristic person representative pursuant to section 9 is in conflict and contradiction with the Constitution, and are the obstacles in the officer's performance, and (3) for solving the problems in law enforcement, the amendment section 9 of the Act Concerning Offences Relating to the Submission of Bids to Government Agencies has been proposed by enacting new law without the presumption of criminal liability of the juristic person representative, and determining a practical guideline for the juristic person to be clearer.

Keywords: Submission of Bids to Government Agencies, Criminal Liability, Juristic Person Representative

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้จะสำเร็จมิได้ หากผู้ศึกษามีได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร.ชัชชัย สุวรรณพานิช ประธานกรรมการสอบการศึกษาครั้งนี้ได้กรุณาให้คำแนะนำ คำปรึกษา แนะนำแนวทาง ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ จนทำให้การศึกษาครั้งนี้ ภาระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

ผู้ศึกษาราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ กรรมการสอบ การศึกษาครั้งนี้ได้คอยตลอดเวลา เอาใจใส่ ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง ตั้งแต่ผู้ศึกษาได้เริ่ม ศึกษาและจัดทำการศึกษาครั้งนี้จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ ผู้ศึกษาขอระลึกถึงพระคุณ อย่างซาบซึ้งในความเมตตากรุณา ไว้ ณ ที่นี้ด้วย และอาจารย์ภรมาภา อุดมวัฒน์ทวี กรรมการสอบ การศึกษาครั้งนี้ได้ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันทำให้การครั้งนี้สมบูรณ์ ยิ่งขึ้นซึ่งคำแนะนำของอาจารย์ทุกท่านเป็นประโยชน์ในการจัดทำการศึกษาครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ผู้ศึกษาราบขอบพระคุณบิดา และครอบครัวที่คอยสนับสนุนและให้กำลังใจผู้ศึกษา จนการศึกษาครั้งนี้แล้วเสร็จสมบูรณ์ ตลอดจนขอขอบคุณรุ่นพี่ และเพื่อนๆ สำนักงาน ป.ป.ช. ที่ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทาง รวมทั้งช่วยหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดทำการศึกษา ครั้งนี้

สุดท้าย หากการศึกษาครั้งนี้มีประโยชน์ ผู้ศึกษาขอระลึกถึงบุญคุณบิดา มารดา ที่ช่วยอบรม อุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษาแก่ผู้ศึกษา และคณะอาจารย์ทุกท่านที่เคยประสิทธิ์ ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาจนประสบความสำเร็จได้ในครั้งนี้ ทั้งนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาขออภัยไว้ทุกประการ

สุกิมณัฐ แสนปัญญาพันธ์

พฤษภาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
3. สมมติฐานของการศึกษา	3
4. ขอบเขตการศึกษา	4
5. วิธีการศึกษา	4
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล	
บทสันนิษฐานและหลักสิทธิมนุษยชน	5
1. นิติบุคคล	5
1.1 สภาพของนิติบุคคล	6
2. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล	7
2.1 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล	
ในระบบ Common Law ของอังกฤษ	7
2.2 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล	
ในระบบ Civil Law ของฝรั่งเศส	9
2.3 ประเภทความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล	11
2.4 ความรับผิดชอบทางอาญาทั่วไป	12
2.5 ความรับผิดชอบทางอาญาตามบทสันนิษฐาน	12
2.6 บทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญา	13
2.6.1 ความหมายของข้อสันนิษฐาน	13
2.6.2 ประเภทของข้อสันนิษฐาน	14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล	18
3.1 ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญา ของผู้แทนนิติบุคคลตามหลักการของรัฐธรรมนูญ	18
3.2 ภาระการพิสูจน์ตามข้อสันนิษฐาน	19
3.3 ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดข้อสันนิษฐาน ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล	20
3.3.1 ข้อสันนิษฐานชัดหรือแย้งต่อหลักสันนิษฐาน ความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence)	20
3.3.2 ข้อสันนิษฐานเป็นการฝ่าฝืนหลัก Nulla poena sine lege	20
3.3.3 ข้อสันนิษฐานก่อให้เกิดปัญหาในการเข้าสู่กระบวนการ ดำเนินคดีทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่อาจมิได้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการกระทำความผิด	20
4. ทฤษฎีการลงโทษ และการลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล	21
4.1 ทฤษฎีการลงโทษ	21
4.1.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)	21
4.1.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง	22
4.1.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู	23
4.2 การลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล	25
4.2.1 แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา	25
4.2.2 ความหมายของโทษในทางกฎหมาย	25
4.2.3 จุดมุ่งหมายในการลงโทษ	29
5. กฎหมายต่างประเทศที่เป็นที่มาในการขกร่างกฎหมายความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอ ราคาต่อหน่วยงานของรัฐ	33
5.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส	33
5.2 สาธารณรัฐอิตาลี	33
5.3 ประเทศญี่ปุ่น	35
5.4 ประเทศสิงคโปร์	35

สารบัญ (ต่อ)

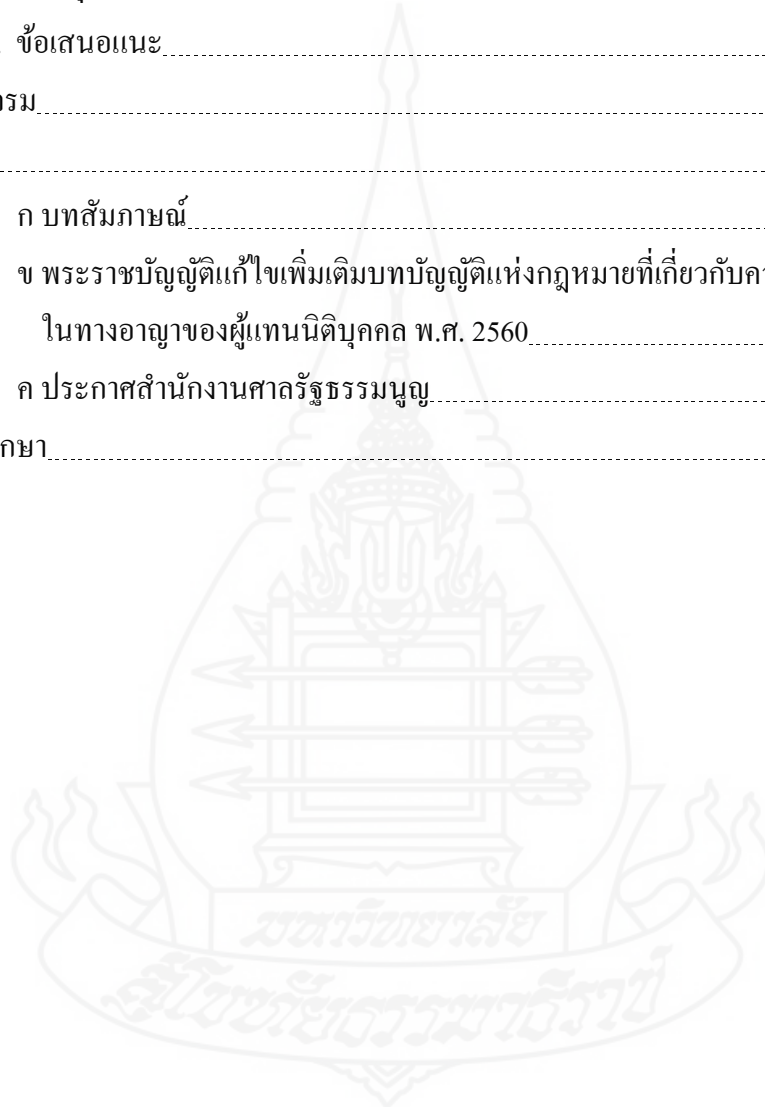
	หน้า
6. หลักกฎหมายตามมาตรฐานสากล.....	36
6.1 หลักสิทธิมนุษยชน.....	36
6.2 ความหมายและความสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน.....	37
6.3 หลักการพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน.....	38
6.4 หลักการที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชน.....	38
6.5 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ.....	39
7. หลักนิติธรรม (The rule of law).....	41
7.1 หลักนิติธรรม โดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ.....	41
7.2 หลักนิติธรรมโดยทั่วไป.....	42
8. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสมยอมในการเสนอราคา.....	44
9. การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในลักษณะการสมยอม ในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐในต่างประเทศ.....	46
9.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	46
9.2 ประเทศออสเตรเลีย.....	47
บทที่ 3 ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	49
1. พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	52
1.1 คำนิยามเกี่ยวกับการสมยอมการเสนอราคา หรือ “ฮั้วะ” ตามพระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับ การเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	52
1.2 เจตนารมณ์ของกฎหมาย.....	53
1.3 ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับ การเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	53
2. ความโปร่งใสในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	54
3. แนวคิดเกี่ยวกับความผิดในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ.....	56
4. ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในกฎหมายไทย.....	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. แนวคิดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล.....	58
5.1 การจัดการนิติบุคคล.....	59
5.2 การดำเนินการของผู้แทนนิติบุคคล.....	59
6. ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล	62
6.1 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐาน ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล	63
7. การกระทำความผิดของนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบเกี่ยวกับ การเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 25427. การกระทำความผิดของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542	64
7.1 ความหมาย.....	64
7.2 ลักษณะของการกระทำความผิด.....	65
8. วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542.....	67
บทที่ 4 บทวิเคราะห์.....	71
1. หน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับกรณีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ หน่วยงานของรัฐ.....	72
2. การวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาของบทสันนิษฐาน.....	75
3. ความชอบด้วยกฎหมายตามหลักนิติธรรม/นิติรัฐ หลักสิทธิมนุษยชน.....	78
4. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง.....	79
5. ผลกระทบของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิด ของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ หน่วยงานของรัฐ.....	81
6. ความชอบด้วยกฎหมายของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ หน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542.....	82

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	84
1. บทสรุป.....	84
2. ข้อเสนอแนะ.....	87
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก.....	93
ก บทสัมภาษณ์.....	94
ข พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560.....	97
ค ประกาศสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.....	121
ประวัติผู้ศึกษา.....	123

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นิติบุคคลเป็นบุคคลที่กฎหมายรับรองให้เกิดขึ้นมิได้มีเนื้อตัวร่างกายดังเช่นบุคคลธรรมดา เมื่อมีการจัดตั้งนิติบุคคลขึ้นย่อมถือเป็นอีกบุคคลหนึ่งแยกต่างหากจากผู้บริหารนิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคล และมีสิทธิหน้าที่ดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิหน้าที่โดยสภาพแล้วจะเกิดมิได้เฉพาะแต่บุคคลธรรมดา การดำเนินงานหรือกระทำการต่างๆ ของนิติบุคคลนั้น แสดงออกหรือกระทำการต่างๆ ผ่านทางผู้บริหารนิติบุคคลนั้นเป็นบุคคลธรรมดา

โดยคำว่า “บุคคล” ในทางกฎหมายแล้ว ในต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบ Common Law หรือใช้ระบบประมวลกฎหมาย ล้วนแล้วแต่แบ่งบุคคลออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ซึ่งนิติบุคคลมีสถานภาพและฐานะของนิติบุคคลแยกต่างหากออกจากบุคคลธรรมดา หรือกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันจัดตั้งนิติบุคคล มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย โดยใช้สิทธิหน้าที่ของตนผ่านองค์กรสมาชิกของนิติบุคคล ซึ่งมีอำนาจกระทำการใดๆ ผูกพันนิติบุคคลซึ่งเรียกว่า ผู้แทนนิติบุคคล ด้วยเหตุนี้ การดำเนินการของนิติบุคคล การกระทำต่างๆ จึงอยู่ในความรู้เห็นของนิติบุคคลฝ่ายเดียว เมื่อนิติบุคคลกระทำความผิดเกิดขึ้น การหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดของนิติบุคคลจึงเป็นการยาก เช่นนี้เองจึงก่อให้เกิดการกำหนดข้อสันนิษฐานเพื่อเป็นเครื่องมือในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งกำหนดไว้ในกรณีที่นิติบุคคลเป็นผู้กระทำความผิด กรรมการ ผู้จัดการนิติบุคคล หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล ซึ่งเรียกว่า ผู้แทนนิติบุคคลนั้นต้องร่วมรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้แทนนิติบุคคลจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้นด้วย ซึ่งข้อสันนิษฐานดังกล่าวมีผลเป็นการผลักภาระการพิสูจน์ไปยังผู้แทนนิติบุคคลให้ต้องพิสูจน์ว่าตนเองมิได้มีส่วนรู้เห็นกับการกระทำความผิด ทั้งนี้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวเมื่อนำมาใช้กับการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาจึงเกิดปัญหาว่าข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนในคดีอาญา ได้แก่ หลักสันนิษฐานความบริสุทธิ์ (presumption of innocence) หรืออาจเป็นการกระทบสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน เนื่องจากผู้แทนนิติบุคคลต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งอาจจะไม่มีพยานหลักฐานเบื้องต้นพอสมควรว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดแล้ว

โดยปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยประเด็นบทสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลที่บัญญัติในกฎหมายหลายฉบับว่าบทบัญญัติว่าด้วยความรับผิดทางกฎหมายอาญาของผู้แทนนิติบุคคลขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 29 วรรคสอง ซึ่งส่งผลให้บทบัญญัตินั้นไม่สามารถใช้บังคับได้ตามผลของรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 หรือไม่ ซึ่งเกี่ยวกับกรณีข้อสันนิษฐานทางกฎหมายเกี่ยวกับนิติบุคคลตามพระราชว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 (ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 วรรคสอง บัญญัติถ้อยคำเดียวกัน) จึงเป็นปัญหาว่า “บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในประเด็นของข้อสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลในกฎหมายหลายฉบับว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ ดังนั้น จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจึงทำให้ต่อมามีการแก้ไขกฎหมายเพื่อมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 เนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้น ถือว่ามีความผูกพันกับทุกองค์กรซึ่งผูกพันกับกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติคล้ายคลึงกันดังนั้นกฎหมายฉบับใดที่มีบทบัญญัติคล้ายคลึงก็อาจขัดต่อรัฐธรรมนูญได้ทั้งสิ้น แต่ในปัจจุบันยังมิได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 แต่อย่างไรก็ตามโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายพิเศษและมีความสำคัญเพราะเป็นการดำเนินการได้สวนเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลที่เข้าเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐโดยมิชอบ เป็นการกระทำทุจริตหรือร่วมกันทุจริตเงินงบประมาณของแผ่นดิน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อประเทศชาติ เพราะการจัดซื้อจัดจ้างเป็นการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งรวมถึงงบประมาณของหน่วยงานอื่นของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ต่างๆ ซึ่งมีงบประมาณจำนวนมาก การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการทุจริตคอร์รัปชัน เกิดความเสียหายอย่างมากและส่งผลกระทบเป็นวงกว้างเห็นได้จากการทุจริตในการก่อสร้างโครงการโรงพักทั่วประเทศ ซึ่งปรากฏตามข่าวและส่งผลกระทบอย่างมากต่อวงราชการ ดังนั้น การดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดต่อการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก และการดำเนินคดีต่อบุคคลดังกล่าวจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบและรัดกุมที่สุด เพราะถือว่าการทุจริตดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ เพื่อให้การดำเนินการไต่สวนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เป็นไปโดยชอบและป้องกันปัญหาของการร้องเรียนไม่กระทบสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงควรมีการแก้ไขกฎหมายมาตรา 9 ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เพื่อให้มีความชัดเจน

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล
- 2.2 เพื่อศึกษาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และหลักกฎหมายสากลของบทสันนิษฐานของกฎหมายของการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคล
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลให้ต้องรับผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

3. สมมติฐานของการศึกษา

การดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลสามารถดำเนินการได้มากน้อยเพียงใด การกำหนดบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ยังมีปัญหาว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ การดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลตามกฎหมายดังกล่าวสามารถดำเนินการได้มากน้อยเพียงใด

4. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงการดำเนินคดีอาญากับผู้แทนนิติบุคคลและผู้รับมอบอำนาจจากผู้แทนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ภายใต้บทสันนิษฐานทางกฎหมาย ศึกษาความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญของบทสันนิษฐานดังกล่าว โดยศึกษาจากกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส

5. วิธีการศึกษา

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากหนังสือ เอกสาร บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ รวมถึงการใช้ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการสอบสวนคดีว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ของผู้วิจัย

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตาม

6.2 ทำให้ทราบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และหลักกฎหมายสากลของบทสันนิษฐานของกฎหมายของการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคล

6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลให้ต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา ของผู้แทนนิติบุคคล

กฎหมายหมายว่าด้วยบุคคล (Law on Person) ตามกฎหมายของประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ หรือใช้ระบบประมวลกฎหมาย ได้แบ่งบุคคลเป็นสองประเภทคือ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล โดยสาระสำคัญของกฎหมายแต่ละประเภทก็บัญญัติไว้แตกต่างกันตามแนวคิดและระบบกฎหมายของประเทศนั้นๆ

ตามหลักกฎหมายอังกฤษนั้นถือว่าพลเมืองทั่วไปเป็นบุคคลและมีสถานภาพเป็นบุคคลตามกฎหมายแต่บางคนอาจจะไม่มีฐานะเป็นพลเมือง จึงไม่มีลักษณะเป็นบุคคลและไม่มีสิทธิตามกฎหมาย เช่น ทาส กฎหมายของอังกฤษทาสไม่อาจเป็นผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย กฎหมายโรมันทาสก็ไม่มีสิทธิตามกฎหมาย ฐานะทาสจึงเป็นเพียงสิ่งของ ทาสเป็นเพียงทรัพย์สินส่วนตัวของผู้เป็นนาย เพราะทาสไม่อาจทรงสิทธิแต่ประการใด ทาสจึงเสมือนเป็นวัตถุแห่งสิทธิเช่นเดียวกับสิ่งของหรือสัตว์ที่มีเจ้าของเท่านั้น โดย “บุคคล” ตามหลักนิติศาสตร์ปัจจุบันได้ยึดหลักสำคัญว่า “บุคคล” จะต้องเป็นผู้ที่สามารถทรงสิทธิได้และจะต้องมีหน้าที่ตามกฎหมายได้บัญญัติไว้ด้วยแนวคิดเกี่ยวกับนิติบุคคลได้เกิดขึ้นเมื่อใดนั้น มีผู้กล่าวไว้ว่าได้เริ่มขึ้นในสมัยโรมัน แต่ก็ไม่มีการโต้เถียงเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดของหลักกฎหมายนิติบุคคลเกิดขึ้นไม่มากนัก ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายนิติบุคคลไม่ว่าระบบคอมมอนลอว์ หรือระบบซีวิลลอว์เกิดขึ้นเพียงไม่กี่ร้อยปีเท่านั้น¹

1. นิติบุคคล

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้นิติบุคคลเกิดขึ้นได้ตามมาตรา 65 ซึ่งบัญญัติให้นิติบุคคลจะมีขึ้นได้ก็แต่ด้วยอาศัยอำนาจแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นในมาตรา 1015 ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้วท่านจัดว่า

¹ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” (พิมพ์ครั้งที่ 2) (แก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงใหม่) กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2549 น. 3-5

เป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น นิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นภายในขอบแห่งอำนาจหน้าที่หรือวัตถุประสงค์ที่ได้บัญญัติหรือกำหนดไว้ในกฎหมาย ขอบบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง ตามมาตรา 66 ซึ่งสิทธิหน้าที่ดังกล่าว เป็นสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาเว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งโดยสภาพจะพึงมีพึงเป็นได้เฉพาะแก่บุคคลธรรมดาเท่านั้นตามมาตรา 67

นิติบุคคลจึงเป็นบุคคลประเภทหนึ่งเกิดขึ้นเพราะอาศัยอำนาจแห่งบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งต่างกับบุคคลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะฉะนั้น สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลจึงไม่เหมือนกับบุคคลธรรมดาทีเดียว โดยต้องอยู่ในขอบเขตตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายกับทั้งต้องแล้วแต่วัตถุประสงค์ในการที่ได้ก่อตั้งนิติบุคคลนั้นขึ้น การที่บุคคลรวมกันทำกิจการอันหนึ่ง เป็นวิธีการที่จำเป็นต้องมีเพื่อความสำเร็จในกิจการที่บุคคลเดียวไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ กฎหมายจึงยอมรับให้สถานะที่มารวมกันนั้นมสภาพบุคคลแยกออกต่างหากจากแต่ละคนที่มารวมกัน บุคคลที่กฎหมายกำหนดขึ้นนี้ไม่ใช่บุคคลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจ กฎหมายเรียกว่านิติบุคคล ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้จึงจะมีสภาพนิติบุคคลขึ้นได้²

1.1 สภาพของนิติบุคคล

โดยมีทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพของนิติบุคคล (Corporate entity) ที่สำคัญมีดังนี้

1.1.1 ทฤษฎี Realistic Theory เป็นทฤษฎีที่เห็นว่าสภาพของบุคคลนั้นเป็นสถานะความเป็นจริงที่ยอมรับในสังคม ซึ่งมีอยู่แล้วไม่ใช่เรื่องสมมติ นิติบุคคลมีตัวตนแท้จริง คือเป็นบุคคลต่างหากจากบุคคลธรรมดาที่รวมเข้าเป็นนิติบุคคลนั้น โดยกฎหมายเพียงแต่รับรองสภาพความเป็นอยู่ของนิติบุคคลเท่านั้น ฉะนั้น นิติบุคคลจึงสามารถมีเจตนาได้ โดยนิติบุคคลย่อมจะแสดงเจตนาผ่านทางบุคคลธรรมดา และถือว่าการกระทำของนิติบุคคลเสมอ เพราะถือว่าผู้แทนนิติบุคคลเป็นเสมือนอวัยวะของนิติบุคคลนั่นเอง โดยมี กิ์เรก (Gierke) นักนิติศาสตร์เยอรมันและเมตแลนค์ (Maitland) เป็นผู้สนับสนุนทฤษฎีนี้

1.1.2 ทฤษฎี Fiction Theory เป็นทฤษฎีที่ถือว่านิติบุคคลเกิดขึ้นเพราะผลการรับรองของกฎหมายโดยแบ่งสถานภาพออกจากบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็นบุคคลธรรมดา (they are treated as if they were persons) เป็นสิ่งที่กฎหมายสมมติหรืออุปโลกป้ขึ้นมาเพื่อให้มีสิทธิและหน้าที่เสมือนบุคคลธรรมดาเท่านั้น ไม่ได้มีตัวตนและไม่ได้มีความเป็นอยู่ที่แท้จริงจึงไม่ยอมรับว่านิติบุคคลสามารถมีเจตนาได้ดังนั้นในเรื่องสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลตามทฤษฎีนี้จึงมีเพียงเท่าที่กฎหมายกำหนดให้เท่านั้น

²ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 2) (แก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงใหม่) กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2549 น. 17

บุคคลสำคัญที่สนับสนุนทฤษฎีนี้คือ ซาวิญยี (Savigny) นักนิติศาสตร์ชาวเยอรมัน

ตามหลักกฎหมายแพ่งนั้น ถือว่า “บุคคล” ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา (Natural person) หรือนิติบุคคล (Legal person) ก็ตามถือเป็นประธานแห่งสิทธิตามกฎหมายแพ่ง การเริ่มต้นสภาพบุคคลจึงเป็นการเริ่มต้นแห่งการเป็นประธานสิทธิ (capacity to hold right หรือ Rechtsfahigkeit) ซึ่งกฎหมายแพ่งยอมรับให้นิติบุคคลมีสิทธิหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

สำหรับสิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลตาม Fiction Theory นั้น ถือว่านิติบุคคลจะมีสิทธิและหน้าที่ได้เท่าที่กฎหมายกำหนดให้เท่านั้น เพราะตามทฤษฎีนี้ กฎหมายอาจให้หรือถอนสภาพของนิติบุคคลเมื่อใดก็ได้ แต่ตาม Realistic Theory ที่ถือว่านิติบุคคลมีสภาพความเป็นอยู่ของตนเองอย่างแท้จริงอยู่แล้ว กฎหมายเพียงแต่รับรองสภาพความเป็นอยู่ของนิติบุคคลเท่านั้น กฎหมายจึงได้แต่ควบคุมนิติบุคคลโดยกำหนดสิทธิและหน้าที่นิติบุคคลไว้เท่านั้น ซึ่งกฎหมายไทย สภาพของนิติบุคคลเป็นไปตาม Fiction Theory ถือว่านิติบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎหมาย คือเป็นสิ่งที่กฎหมายสมมติขึ้นนั่นเอง³

2. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล

2.1 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ในระบบ Common Law ของอังกฤษ

ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศอังกฤษ แต่เดิมมีแนวคิดว่า นิติบุคคลไม่อาจรับผิดชอบทางอาญาได้ โดยอ้างเหตุผลเกี่ยวกับสภาพของนิติบุคคล กล่าวคือ นิติบุคคลเป็นบุคคลสมมติ (artificial person) ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ประเทศอังกฤษ ได้มีการแสดงออกถึงนโยบายทางอาญาอย่างชัดเจนว่าประสงค์จะให้นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดชอบทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาโดยผ่าน The Interpretation Act, 1978 ได้กำหนดนิยามของ “บุคคล (a body of persons corporate) แม้จะไม่ได้มีบทบัญญัติหลักทั่วไปของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลเป็นลายลักษณ์อักษรสำหรับความรับผิดทางอาญาที่ต้องการเจตนาในระบบกฎหมายก็ตาม แต่ได้มีการนำหลัก identification doctrine (alter ego) ตามคำพิพากษา Lennard’s Carrying Co. v. Asiatic Petroleum Co., (1915) มาใช้ในการกำหนดเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาโดยถือเอาการกระทำและเจตนาของบุคคลเป็น “เจตจำนงโดยแท้ของนิติบุคคล” ซึ่งเป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคล แม้จะไม่ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติแต่ก็ชอบด้วยนิติวิธีตามระบบกฎหมายคอม

³ ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล) คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 2) (แก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงใหม่) กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2549 น. 17

มอนลอว์ การกำหนดความผิดประเทศอังกฤษได้กำหนดฐานความผิดลงในระบบกฎหมายโดยตราเป็นพระราชบัญญัติ International Criminal Court Act, 2001 กำหนดให้ “บุคคล” เป็นผู้กระทำความผิดแล้ว นิติบุคคลที่อยู่ในความหมายว่าบุคคลสามารถมีความรับผิดชอบโดยผ่านการกระทำและเจตนาของผู้แทนนิติบุคคลตามหลัก identification doctrine

เกี่ยวกับเรื่องความรับผิดทางอาญาได้มีความเห็นแตกต่างกันมากกว่านิติบุคคลควรมีความรับผิดทางอาญาหรือไม่ ซึ่งแต่เดิมปัญหาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศอังกฤษ เคยมีความเห็นว่านิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดทางอาญาได้ เช่น ท่าน โฮลต์ (Holt C.J) ได้เคยกล่าวไว้ว่า “นิติบุคคลไม่อาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดทางอาญาได้ แต่ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบคือสมาชิกของนิติบุคคลนั้นๆ” ซึ่งเป็นแนวคิดดั้งเดิมของนักกฎหมายอังกฤษที่ว่า นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดทางอาญาได้ ความคิดเหล่านี้มีอิทธิพลแพร่หลายในบรรดาประเทศคอมมอนลอว์และความเห็นของท่าน โฮลต์ (Holt C.J.) ยังได้รับการสนับสนุนจากนักกฎหมายอื่นๆ อีก เช่น ท่าน แบล็กสโตน (Blackstone) นอกจากนี้ ท่าน พอลล็อก (Pollock) ก็มีความคิดเห็นเช่นเดียวกัน และความเห็นนี้ยังได้รับการยอมรับจากบรรดาผู้พิพากษาทั้งหลายด้วย เช่น คดี R.v.Huggins ซึ่งท่าน เรย์มอนด์ (Raymond C.J) ได้วางหลักไว้ว่าตัวการซึ่งเป็นนิติบุคคล ไม่ต้องรับผิดทางอาญาในการกระทำของผู้ทำการแทนในทำนองเดียวกันกับในคดีแพ่ง แต่บุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาเฉพาะในการกระทำของตนเองเท่านั้น

ต่อมาเมื่อบ้านเมืองมีความเจริญขึ้น การประกอบกิจการต่างๆ ก็เริ่มพัฒนามาเป็นรูปของนิติบุคคล นักนิติศาสตร์จึงเห็นว่า หากนิติบุคคลไม่ต้องรับผิดทางอาญาแล้ว อาจส่งผลเสียหายทั้งแก่บ้านเมืองและประชาชนเป็นอย่างมาก จึงเริ่มมีความเห็นที่จะให้นิติบุคคลมีความรับผิดทางอาญาบ้างเว้นแต่ในความผิดบางประการเท่านั้นที่นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดได้⁴

สำหรับการวินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลนั้น เริ่มแรกศาลอังกฤษใช้ “หลักความรับผิดทางอาญาในการกระทำของผู้อื่น” (Vicarious liability) โดยพัฒนามาจากหลักละเมิดในกฎหมายแพ่ง ซึ่งให้นายจ้างต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดซึ่งถูกจ้างได้กระทำไปในการจ้างและลงโทษนิติบุคคลในความผิดอาญาตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Statutory crime) ส่วนใหญ่เป็นความผิดที่ไม่ต้องการองค์ประกอบภายใน หรือองค์ประกอบทางจิตใจ หรือองค์ประกอบทางจิตใจ ส่วนความผิดทางอาญาตามกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law crime) ที่ต้องการองค์ประกอบภายในหรือองค์ประกอบทางจิตใจ มีปัญหาว่าจะถือเอาการกระทำและองค์ประกอบทางจิตใจของบุคคลใด เป็นการกระทำและเจตนาของนิติบุคคล ศาลอังกฤษได้ใช้ “หลักความรับผิด

⁴สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2553 น. 24-25

ทางอาญาในการกระทำของตนเอง” (Alter Ego Doctrine หรือ Identification Doctrine) โดยพัฒนามาจากหลัก “หลัก Organic Theory” ในกฎหมายแพ่ง ซึ่งมีหลักว่า การกระทำและองค์ประกอบทางจิตใจของนิติบุคคล ย่อมแสดงออกทาง “ผู้แทนนิติบุคคล” ซึ่งถือว่าเป็นผู้แสดงความเป็นตัวตนของนิติบุคคลนั่นเอง นอกจากนี้ ศาลอังกฤษยังได้พัฒนาหลักความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลสำหรับความผิดที่ต้องการองค์ประกอบทางจิตใจประเภทประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงอีกด้วย ศาลอังกฤษยอมรับว่านิติบุคคลอาจมีความรับผิดทางอาญาสำหรับการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายได้ และภายหลังจากนั้น ได้มีการประกาศใช้ Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act, 2007 เพื่อลงโทษนิติบุคคล และองค์การอื่นๆ ในกรณีละเลยอย่างร้ายแรงในการบริหารจัดการในเรื่องสุขภาพ หรือความปลอดภัย เป็นเหตุให้บุคคลถึงแก่ความตาย โดยต้องเป็นการดำเนินการของ “ผู้บริหารระดับสูง” ซึ่งในระบบกฎหมายอังกฤษก็พบว่า มีปัญหาข้อจำกัดความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลอันเนื่องมาจากสภาพของนิติบุคคลซึ่ง ไม่มีตัวตนแท้จริง กล่าวคือ

1) นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดสำหรับความผิดที่มีโทษอย่างอื่น นอกจากโทษปรับ ดังคดี R.v. Cory Bros & Co (1927) ซึ่งศาลวินิจฉัยว่าไม่สามารถพิพากษาลงโทษบริษัทในความผิดฐาน Manslaughter กรณีบริษัทได้สั่งให้ติดตั้งสายไฟฟ้าที่รั่วเพื่อป้องกันทรัพย์สินของบริษัท เป็นเหตุให้มีคนถูกสายไฟถึงแก่ความตายได้ เนื่องจากความผิดฐาน Manslaughter นี้มีโทษต่อร่างกายเท่านั้น

2) นิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดที่โดยสภาพแล้วพึงกระทำได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดา เช่น ความผิดฐานเบียดเบียนชีวิต หรือความผิดฐานสมรสซ้อน เป็นต้น⁵

2.2 ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ในระบบ Civil Law ของฝรั่งเศส

ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศฝรั่งเศส นักกฎหมายฝรั่งเศสมีแนวคิดว่า นิติบุคคลไม่อาจรับผิดทางอาญาได้ เนื่องจากเป็นเพียงบุคคลสมมติทางกฎหมาย (fiction juridique) การกำหนดให้นิติบุคคลรับผิดทางอาญาจึงขัดต่อหลักว่าด้วยการรับโทษเป็นการเฉพาะตัวสำหรับผู้กระทำความผิด (principe de la personnalite des peines)³ ซึ่งประเทศฝรั่งเศสได้มีนโยบายอาญาอย่างชัดเจนในการให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาโดยสะท้อนผ่านบทบัญญัติหลักทั่วไปของความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้โดยชัดเจนในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส มาตรา 121-2 ซึ่งเป็นการนำหลัก identification doctrine มาผ่านกระบวนการนิติบัญญัติให้เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรเสียก่อนค่อยมีกานนำไปปรับใช้ลงโทษนิติบุคคลก่อนที่ประเทศฝรั่งเศสจะมีบัญญัติหลักกฎหมายดังกล่าว ศาลฝรั่งเศสไม่เคยลงโทษนิติบุคคลอย่างกว้างขวางโดยทั่วไปเลย สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพต่อนิติวิธีในระบบกฎหมายของตนอย่างเคร่งครัด ในการกำหนดความผิดนั้น

³ จิตรา เพียรล้ำเลิศ หน่วยที่ 10 ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล น. 10-17

ได้บัญญัติฐานความผิดดังกล่าวลงในประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส โดยกำหนดฐานความผิดไว้เป็นของตนเองในลักษณะที่เป็นการคัดลอกด้วยบทบัญญัติธรรมนูญกรุงโรมมาบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายในของตน ฝรั่งเศสมีนโยบายทางอาญาที่ยอมรับให้ นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ทุกฐานความผิด ดังนั้น บทบัญญัติหลักทั่วไปของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลจึงสามารถนำมาปรับใช้กับความผิดฐานให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบได้ ทั้งนี้ ประเทศฝรั่งเศสได้มีความพยายามที่จะพัฒนาหลักความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลตามนิติวิธีของระบบ Civil Law ก่อนมีการใช้ประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 1992 (Code P'enal 1992) กฎหมายฉบับเดิมมิได้มีบทบัญญัติทั่วไปให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญาแต่อย่างใด ศาลฝรั่งเศสจึงพิพากษาลงโทษนิติบุคคลเฉพาะตามกฎหมายพิเศษที่กำหนดให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาโดยเฉพาะเท่านั้น โดยไม่เคยลงโทษนิติบุคคลเฉพาะตามกฎหมายพิเศษที่กำหนดให้นิติบุคคลรับผิดชอบทางอาญาโดยเฉพาะเท่านั้น ตามหลักที่ว่านิติบุคคลจะมีความรับผิดชอบทางอาญาเฉพาะกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในเรื่องนั้นไว้ เช่น ศาลอาญาแห่งกรุงปารีสได้พิพากษายกฟ้องจำเลยซึ่งเป็นนิติบุคคล โดยวินิจฉัยว่า บริษัทจำเลยไม่สามารถรับผิดชอบทางอาญาตามกฎหมายว่าด้วยเสรีภาพของสื่อมวลชนได้ เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 1992 นักกฎหมายฝรั่งเศสได้มีความพยายามเรื่อยมาที่จะแก้ไขปัญหาหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลโดยทางนิติบัญญัติอันเป็นการใช้นิติวิธี (Juristic Method) ของระบบ CivilLaw จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 1992 (Code P'enal 1992) ซึ่งเริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ค.ศ. 1992 โดยได้มีการกำหนดโทษไว้โดยตรง และรวมตลอดถึงการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลได้อย่างชัดเจน

แต่เดิมนั้นปัญหาเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลเป็นหัวข้อที่มีการถกเถียงและศึกษากันอย่างแพร่หลายในประเทศฝรั่งเศสโดยประเด็นที่ถกเถียงในเรื่องดังกล่าวต่างมีทั้งผู้ที่จะเห็นด้วยที่นิติบุคคลควรมีความรับผิดชอบทางอาญา และในทางที่ไม่เห็นด้วยที่จะให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญา กล่าวคือ

ฝ่ายหนึ่ง ไม่เห็นด้วยก็ให้เหตุผลในด้ายบทบัญญัติของกฎหมายว่ากฎหมายอาญานั้นมุ่งที่จะควบคุมความประพฤติของบุคคลที่เป็นมนุษย์เท่านั้น และหากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะแล้วก็ไม่อาจจะลงโทษนิติบุคคลได้ หากพิจารณาด้านการกระทำแลเจตนาแล้วเป็นการยากที่นิติบุคคลจะมีการกระทำและเจตนาในทางอาญาได้ รวมทั้งโทษต่างๆ ที่กำหนดไว้ก็ล้วนแต่เป็นโทษที่จะลงแก่มนุษย์ หรือ บุคคลธรรมดา (Natural person) เท่านั้น เช่น โทษประหารชีวิต โทษจำคุก เป็นต้น

อีกฝ่ายหนึ่งให้เห็นด้วยว่านิติบุคคลมีความผิดทางอาญาก็เห็นว่า นิติบุคคลเป็นพลังทางสังคมในชีวิตสมัยใหม่ สภาพที่เป็นอันตรายอาจแสดงออกโดยการกระทำความผิดทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านกฎหมายพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมซึ่งเป็นกฎหมายด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น ฝ่ายนี้จึงเห็นว่าแท้ที่จริงแล้วนิติบุคคลประกอบด้วยเจตนาของบุคคลต่างๆ ที่มาร่วมประกอบกันเป็นนิติบุคคลนั่นเอง โดยการร่วมประชุมดำเนินการ ดังนั้น นิติบุคคลก็น่าจะมีเจตนาในทางอาญาได้เช่นกัน โดยจะเห็นได้จากหลักในกฎหมายแพ่งนั่นเองที่ยอมรับให้มีการแสดงเจตนาผ่านทางผู้แทนนิติบุคคลได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1382 เป็นต้น นานจากนั้นโทษที่จะลงแก่นิติบุคคลก็อาจหาโทษที่เหมาะสมได้ เช่น การยกเลิกนิติบุคคล การริบทรัพย์สิน เป็นต้น⁶

สำหรับเหตุผลสำคัญที่ผู้จัดทำประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 1992 ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบของนิติบุคคลนี้ก็โดยเหตุผลที่ว่า คือ นิติบุคคลไม่ควรมียกสิทธิ์ในการที่ไม่ต้องรับผิดทางอาญาอีกต่อไป โดยเฉพาะหากพิจารณาในสเรื่องวัตถุประสงค์ในการลงโทษ (Considerations repressives) ทั้งนี้ เมื่อการกระทำของนิติบุคคลที่ได้กระทำการที่กระทบต่อด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ เพราะแต่เดิมมีแต่เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่ต้องรับผิดทางอาญา ดังนั้นหากพิจารณาในเรื่องความเสมอภาค การที่นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญาจึงทำให้เกิดความเสมอภาคด้วย

ในประมวลกฎหมายอาญา ค.ศ. 1992 (Code penal 1992) นี้ได้กำหนดหลักการที่สำคัญ 3 ประการในสเรื่องความรับผิดชอบของนิติบุคคล ดังนี้

ก. มีการบัญญัติหลักทั่วไปเรื่องความรับผิดชอบของนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 121-2

ข. มีการกำหนดประเภทความผิดที่ต้องรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

ค. มีการกำหนดโทษสำหรับนิติบุคคลไว้โดยเฉพาะ⁷

2.3 ประเภทความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

เนื่องจากนิติบุคคลเป็นบุคคลสมมติที่กฎหมายสร้างขึ้น มีสาระสำคัญแตกต่างจากบุคคลธรรมดา การรู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดและประสงค์ต่อผลหรือเล็งเห็นผลอันเป็นเจตนาในทางอาญาจึงเกิดขึ้นไม่ได้ด้วยตัวเอง จึงแสดงออกโดยผ่านบุคคลธรรมดาซึ่งเรียกว่าผู้แทนนิติบุคคล โดยมี “การกระทำ” อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งก่อให้เกิดผลของการกระทำ เช่น การทำ

⁷สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553 น. 46

สัญญา สั่งการ เป็นต้น ซึ่งหากการกระทำก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคคลภายนอกและการกระทำนั้น เป็นไปในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลซึ่งการกระทำก่อให้เกิดความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ผู้กระทำการแทนย่อมถือเป็นผู้กระทำความผิดด้วย ซึ่งอาจแบ่งความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทน นิติบุคคล ได้ดังนี้

2.4 ความรับผิดทางอาญาทั่วไป

ตามปกติกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคล ได้กระทำความผิดอาญาและการกระทำเป็นไป เพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล นอกจากนิติบุคคลจะต้องรับผิดแล้ว ผู้แทนนิติบุคคลก็จะต้องรับผิด ทางอาญาเป็นการส่วนตัวด้วย ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 97/2518 ซึ่งวินิจฉัยว่าผู้จัดการบริษัท จำกัดโฆษณาหลอกลวงขายที่ดินแก่ประชาชน แม้มีผู้สั่งจอง โดยยังไม่ชำระเงิน มีผู้ซื้อเพียงรายเดียวที่ แจ้งความร้องทุกข์ ก็เป็นความผิดตามมาตรา 343 บริษัทจำกัดมีความผิดตามมาตรา 343 ด้วย ซึ่งศาล ลงโทษปรับบริษัท และจำคุกผู้จัดการ ซึ่งไม่เพียงแต่การกระทำโดยเจตนาเท่านั้น การกระทำโดย ประมาทก็ถือว่าผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดเช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 3446/2537 ลงโทษนิติบุคคลและผู้แทนนิติบุคคลเป็นจำเลยร่วมในฐานะกระทำโดยประมาทเป็น เหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ในคดีรถบรรทุกก้ำชระเบิด ถือว่ากรณีนี้เป็นความผิดอาญาทั่วไปที่บัญญัติต้องประกอบภายนอกของความผิดในส่วนของ ผู้กระทำคือ “ผู้ใด” ที่ตีความได้ว่าทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล ในส่วนของนิติบุคคลสามารถ ดำเนินการกับผู้แทนนิติบุคคลที่กระทำการประมาทโดยการเร่งเว้นการกระทำอันสมควรตามหน้าที่ ได้แก่ การตรวจสอบอุปกรณ์บรรทุกทำให้เสียก่อนแต่ผู้แทนนิติบุคคลหาได้กระทำไม่ จึงถือว่านิติ บุคคลและผู้แทนนิติบุคคลกระทำการ โดยประมาทพร้อมกัน ⁸

2.5 ความรับผิดทางอาญาตามบทสันนิษฐาน

บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญา นั้น หมายถึง บทสันนิษฐานซึ่งเป็นผลที่ กฎหมายหรือศาลรับรู้ไว้เป็นเบื้องต้นว่าความจริงเป็นเช่นไร เป็นหลักการรับฟังข้อเท็จจริง จะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางประการที่ปรากฏแล้วศาลจำเป็นต้องสันนิษฐานหรือ อาจสันนิษฐานได้ว่าข้อเท็จจริงอื่นบางประการได้มีหรือได้เกิดขึ้นแล้วบทสันนิษฐานเป็นสิ่งที่ กฎหมายกำหนดให้มีขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง โดยยึดหลักว่าสิ่งทั้งปวงย่อม เป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ และบุคคลทั้งปวงย่อมกระทำการโดยสุจริต กรณีบทสันนิษฐาน ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล กล่าวคือ กรณีที่ไม่มีผู้แทนนิติบุคคลคนใดลงมือกระทำ ความผิด แต่มีการกระทำอันถือได้ว่าเป็นความผิดของนิติบุคคลเกิดขึ้น ผู้แทนนิติบุคคลนั้นก็จะถูก

⁸ปวีณี ไพรทอง “บทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล” คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุรนารี วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุรนารี ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2561, น. 213

สันนิษฐานให้ต้องรับผิดชอบ ตัวอย่างเช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 480/2524 บริษัทจำเลยที่ 2 ซึ่งจำเลยที่ 2 เป็นกรรมการ ผู้เป็นเจ้าของและรับใบอนุญาตได้ทำผิดต่อกฎหมายโดยระบายน้ำทิ้งลงในแม่น้ำฝ่าฝั้นประกาศรัฐมนตรี จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลลงโทษปรับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นนิติบุคคล และลงโทษจำคุกจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นกรรมการ โดยกรณีที่นิติบุคคลได้กระทำผิดตามกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งซึ่งเป็นการผิดที่มีโทษทางอาญา และในกฎหมายฉบับนั้นมีบทบัญญัติที่กำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคลนั้นมีความรับผิดชอบทางอาญาด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด ซึ่งก็ถือสันนิษฐานให้ผู้แทนนิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาอันเนื่องมาจากการกระทำของนิติบุคคลนั่นเอง

2.6 บทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญา

เนื่องจากตัวบทกฎหมายบัญญัติให้ผู้แทนนิติบุคคลมีความผิดทางอาญาโดยการกระทำของนิติบุคคล เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด จึงถือเป็นข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางกฎหมายลักษณะหนึ่ง เป็นหลักกฎหมายลักษณะพยานซึ่งมีหลักการแนวความคิดทางกฎหมายหลากหลายประการ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดดังนี้

2.6.1 ความหมายของข้อสันนิษฐาน

โดย “ข้อสันนิษฐาน” เป็นการรับฟังพยานหลักฐานเกี่ยวกับการฟังข้อเท็จจริงชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นกฎหมายลักษณะพยาน เมื่อมีข้อสันนิษฐานศาลก็จะรับฟังข้อเท็จจริงในเบื้องต้นก่อนว่ามีอยู่อย่างใดอย่างหนึ่ง จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์หักล้างเป็นอย่างอื่น การกำหนดการพิจารณาพิสูจน์ให้แตกแก่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามปกติอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม ไม่สะดวกแก่การพิสูจน์ “ข้อสันนิษฐาน” มีหลายรูปแบบ บางกรณีใช้ในการกำหนดหน้าที่ที่น่าสืบ ซึ่งให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีข้อเท็จจริงบางอย่างก่อนจนกว่าจะได้มีการพิสูจน์เป็นอย่างอื่น ข้อสันนิษฐานเป็นสิ่งที่กฎหมายกำหนดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงหนึ่งข้อเท็จจริงใด โดยยึดหลักที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ และบุคคลทั้งปวงย่อมทำการไปโดยสุจริต

“ข้อสันนิษฐาน” ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ซึ่งบัญญัติว่า “คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมาย หรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใด คู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว” ซึ่งโดยปกติแล้วคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงคู่ความฝ่ายนั้นก็มีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้น แต่ข้อสันนิษฐานเป็นหลักกฎหมายซึ่งอนุญาตให้ศาลรับฟังข้อเท็จจริงได้โดยไม่ต้อง

นำสืบพยานพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นพิพาท จึงถือว่าข้อสันนิษฐานเป็นหลักกฎหมายที่ยกเว้นหลัก “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นนำสืบ”

จึงกล่าวได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 84/1 มีความหมายว่า ข้อเท็จจริงบางประเภทมีข้อสันนิษฐานไว้ โดยข้อสันนิษฐานที่กฎหมายมาตรานี้บัญญัติขึ้นมี 2 ประเภท ได้แก่ ข้อสันนิษฐานตามความเป็นจริง เกิดจากการใช้ตรรกะของศาล และข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย เป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนเมื่อมีข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งเกิดขึ้นแล้วให้สันนิษฐานว่ามีข้อเท็จจริงอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นด้วย

2.6.2 ประเภทของข้อสันนิษฐาน

ข้อสันนิษฐานสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย และ ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด

1) ข้อสันนิษฐานตามกฎหมาย เป็นข้อสันนิษฐานที่มีกฎหมายบัญญัติขึ้น โดยมีทั้งทางแพ่งและทางอาญา เป็นการผ่อนผันให้คู่ความฝ่ายที่ได้รับความประโยชน์จากข้อสันนิษฐานเป็นฝ่ายนำสืบเพียงว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานนั้น คือพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐาน เมื่อพิสูจน์ได้แล้วศาลจะยอมรับฟังข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานได้ทันที ส่วนปัญหาว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามจะนำสืบหักล้างว่าข้อเท็จจริงไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายสันนิษฐานก็ขึ้นอยู่กับว่าข้อสันนิษฐานนั้นเปิดโอกาสให้มีการโต้แย้งได้หรือไม่ ซึ่งอาจแบ่งข้อสันนิษฐานตามกฎหมายออกได้อีก 2 ประเภท คือ⁹

(1) ข้อสันนิษฐานเด็ดขาด คือ ข้อสันนิษฐานที่กฎหมายไม่เปิดโอกาสให้มีการนำสืบโต้แย้งหรือหักล้างได้ ดังนั้น ถ้าคู่ความฝ่ายหนึ่งพิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขแห่งการเกิดขึ้น ศาลก็จะรับฟังเป็นที่ยุติว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งได้รับการสันนิษฐานเกิดขึ้น เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 60 บัญญัติว่า “ผู้ใดเจตนาจะกระทำต่อบุคคลหนึ่ง แต่ผลของการกระทำเกิดแก่อีกบุคคลหนึ่งโดยพลาดไป ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำโดยเจตนาแก่บุคคลซึ่งได้รับผลร้ายจากการกระทำนั้น”¹⁰

(2) ข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด คือ ข้อสันนิษฐานที่กฎหมายเปิดโอกาสให้มีการนำสืบพยานโต้แย้งหรือหักล้างได้ ซึ่ง แม้คู่ความฝ่ายหนึ่งจะพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันเป็นเงื่อนไขในการกระทำความผิดได้ ศาลก็ยังฟังเป็นยุติตามข้อเท็จจริงที่ได้รับการสันนิษฐานนั้นไม่ได้ แต่จะมี

⁹ทิพย์พล สร้อยศิริ “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมายสิ่งแวดล้อม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557 น. 16

¹⁰เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ. หน้า 55-56

ผลเป็นการผลักภาระหน้าที่นำสืบไปให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้นเอง ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งนำสืบหักล้างไม่ได้ ศาลจึงจะฟังข้อเท็จจริงเป็นยุติตามข้อสันนิษฐานจึงเห็นได้ว่า ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลที่กระทำความผิดสามารถนำสืบโต้แย้งหรือหักล้างเพื่อพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด¹¹

2) ข้อสันนิษฐานตามความจริง เป็นข้อสันนิษฐานซึ่งไม่มีกฎหมายบัญญัติเอาไว้ เป็นเรื่องที่ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งฟังได้แล้ว ผู้พิพากษาที่สันนิษฐานข้อเท็จจริงอีกข้อหนึ่งซึ่งเป็นปัญหาข้อพิพาทอยู่นั้นว่าน่าจะมีอยู่จริงหรือไม่ แท้จริงแล้วเรื่องข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงไม่ใช่เป็นสิ่งที่ศาลรับฟังโดยไม่ต้องสืบพยานเหมือนกับข้อสันนิษฐานของกฎหมาย แต่เป็นเรื่องการนำข้อเท็จจริงแวดล้อมกรณีหลายๆ ข้อมาประกอบกันเพื่อสันนิษฐานความน่าจะเป็นของข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่ง จึงน่าจะเป็นเรื่องการชั่งน้ำหนักคำพยานของศาลว่า ข้อเท็จจริงแวดล้อมเหล่านั้นสามารถโน้มน้าวให้ศาลเชื่อได้หรือไม่ว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นจริง ตัวอย่างเช่น จำเลยปล่อยยี่ให้ภริยามีชื่อใน โฉนดแต่ผู้เดียวในที่ดินซึ่งเป็นสินบริคณห์ภริยาเคยเอาที่ดินแปลงนี้ไปจำนองแล้วถึง 2 ครั้ง พอจำนองครั้งที่ 3 สามีก็บอกล้างนิติกรรมอ้างว่าภริยาไม่ได้รับอนุญาต ดังนั้น ศาลสันนิษฐานว่า สามีใช้สิทธิโดยไม่สุจริต บอกล้างนิติกรรมนั้นไม่ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 462/2488)

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ตายตัว ศาลมีดุลพินิจออกคำสั่งว่าจะพิจารณาข้อสันนิษฐานข้อเท็จจริงไปตามรูปคดีเฉพาะเรื่อง เฉพาะคดี โดยข้อสันนิษฐานเช่นนี้ฝ่ายที่ถูกสันนิษฐานเป็นโทษสามารถนำสืบหักล้างได้เสมอ ซึ่งข้อสันนิษฐานที่จะทำให้ข้อเท็จจริงรับฟังเป็นยุติได้โดยไม่ต้องสืบพยาน ได้แก่ ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่เด็ดขาดเท่านั้น¹²

สำหรับแนวคิดในการให้ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ไม่เด็ดขาดในคดีอาญา มีหลักพื้นฐาน 3 ประการ คือ

(1) หลัก the greater includes the lesser หลักการนี้มองว่าในกรณีที่ข้อเท็จจริงที่มีในข้อสันนิษฐานนั้น ถ้ามีอำนาจที่จะกำหนดเป็นความผิดได้อยู่แล้ว แม้จะไม่มี การพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่สันนิษฐาน ข้อสันนิษฐานนั้นก็ใช้ได้ ไม่ว่าจะมีความเหมาะสมสมอยู่หรือไม่ ตัวอย่างเช่น ในคดี *Ferry V. Ramsey*, 227 U.S. 88 (1928) โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้จัดการธนาคารมี

¹¹ทิพย์พล สร้อยศิริ “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมาย สิ่งแวดล้อม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557 น. 17

¹²เข็มชัย ชูติวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ. หน้า 56-57

ความผิดหากรับรองการฝากเงิน โดยรู้ถือว่าธนาคารของตนมีหนี้สินส่วนตัว และให้ถือว่าการพิสูจน์ว่าธนาคารมีหนี้สินส่วนตัวแล้วนั้นเป็นหลักฐานในเบื้องต้นในการสันนิษฐานว่าผู้จัดการได้กระทำไปโดยรู้ถึงการมีหนี้สินส่วนตัวของธนาคาร ซึ่งศาลเห็นว่าข้อสันนิษฐานเช่นนี้ใช้ได้ เพราะถึงจะกำหนดให้ผู้จัดการมีความรับผิดชอบในการรับฝากเงินหลังเกิดสภาพหนี้สินส่วนตัวของธนาคาร ถึงจะไม่ได้รู้ถึงการมีหนี้สินส่วนตัว รัฐสภาก็อาจกระทำได้อยู่แล้ว แต่ตามแนวนี้ศาลมักจะไม่นำมาใช้เพราะการพิสูจน์ว่ารัฐมีอำนาจตรากฎหมายอาญาได้เพียงใดนั้นเป็นปัญหายุ่งยาก ซึ่งศาลมักจะเลี่ยงการวินิจฉัยปัญหาเช่นนี้

(2) หลัก comparative convenience test ปกติถ้าในการสืบสวนพยานหลักฐาน กรณีที่มีความเป็นธรรมมากกว่าถ้าจะให้จำเลยเป็นผู้พิสูจน์ข้อเท็จจริงบางประการที่ตนมีพยานหลักฐานอยู่ในมือแล้ว และการที่ให้โจทก์เป็นฝ่ายพิสูจน์แทบจะเป็นไม่ได้เลย โดยหลักกฎหมายของประเทศนอร์เวย์ เช่น กรณีติดตามล่าสัตว์เข้าไปในที่ดินของผู้อื่นอาจกระทำโดยไม่เป็นความผิดฐานบุกรุก ซึ่งหากเป็นการติดตามต่อเนื่องไปโดยใกล้ชิดแต่การติดตามต่อเนื่องไปอันจะเป็นข้อยกเว้นความรับผิดชอบ ผู้ตามล่าสัตว์จะเป็นผู้พิสูจน์ข้อเท็จจริง เพราะเป็นผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงและควรได้คิดตั้งแต่จะข้ามเขตไปว่าควรจะไปหรือไม่และมีพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์อย่างไร

(3) หลัก Ration connection โดยถือหลักความเกี่ยวพันที่มีเหตุผลโดยแสดงถึงความเป็นไปได้ว่า เมื่อมีข้อเท็จจริงพื้นฐานแล้ว กรณีมีเหตุอันควรที่จะสรุปได้ว่าข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานคงมีอยู่อย่างแน่นอน เว้นแต่จะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าแท้จริงแล้วเป็นอย่างอื่น เช่น ผู้ที่ไปปรากฏตัว ณ โรงกลั่นสุราเถื่อน กฎหมายก็จะสันนิษฐานว่าเป็นผู้ร่วมประกอบการต้มสุราแต่ในการสันนิษฐานว่าที่ความผิดเป็นผู้ครอบครองโรงต้มสุราเถื่อนซึ่งจะมีโทษหนักกว่า และอาจจะรวมถึงผู้มาส่งของหรือกระทำอย่างอื่นที่ได้เกี่ยวกับการครอบครองสถานที่นั้นแต่อย่างใด (U.S.136 (1965)) ซึ่งหลักการนี้ European Commission of Human Rights ก็ได้นำไปใช้เช่นกัน โดยวินิจฉัยในปี 1971 ว่ากฎหมายของประเทศอังกฤษที่บัญญัติว่าผู้ที่อยู่อาศัยกับโสเภณีเป็นผู้ดำรงชีพจากรายได้ของโสเภณี เว้นแต่จะพิสูจน์ได้เป็นอย่างอื่นนั้นไม่ขัดต่อสิทธิมนุษยชน เพราะมีเหตุผลที่สัมพันธ์กันและเป็นบทสันนิษฐานที่หักล้างได้ (rebuttable and reasonable)¹³

โดยผลของข้อสันนิษฐาน มีหลักว่าเมื่อคู่ความพิสูจน์ได้ว่ามีข้อเท็จจริงซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเกิดขึ้น กฎหมายจะถือหรือสันนิษฐานไว้ก่อนว่ามีข้อเท็จจริงที่

¹³ทิพย์พล สร้อยศิริ “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมายสิ่งแวดล้อม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557 น. 19

ได้รับการสันนิษฐานนั้นเกิดขึ้นด้วย¹⁴ ข้อสันนิษฐานจึงเป็นข้อยกเว้นที่สำคัญในเรื่องภาระการพิสูจน์ มีผลทำให้ภาระการพิสูจน์แตกต่างจากหลักเกณฑ์ทั่วไป คือ หากข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานรับฟังเป็นที่ยุติเพราะคู่ความรับกัน ภาระการพิสูจน์ในประเด็นข้อพิพาทก็จะตกอยู่กับคู่ความฝ่ายที่ไม่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐาน แต่ถ้าข้อเท็จจริงยังไม่อาจรับฟังเป็นที่ยุติได้คู่ความที่กล่าวอ้างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขนั้นมีการการพิสูจน์ตามเงื่อนไขของการสันนิษฐาน¹⁵ ยกตัวอย่างเช่น ตามมาตรา 1536 เมื่อคู่ความฝ่ายที่อ้างว่าตนหรือฝ่ายตนเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายพิสูจน์ได้ว่าเด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชายหรือภายในสามร้อยสิบวันนับแต่วันที่การสมรสสิ้นสุดลง กฎหมายจะถือว่าหรือสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเด็กนั้นเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของชายผู้เป็นสามี หรือเคยเป็นสามี กล่าวได้ว่า ข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเป็นการลดภาระการพิสูจน์ของคู่ความฝ่ายที่ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานในขณะที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ต้องนำสืบแก้ไข¹⁶ ซึ่งการผลัดภาระการพิสูจน์ให้แก่ผู้ถูกกล่าวหา นั้น อย่างไรก็ดีในทางการปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายที่มีโทษทางอาญาเพื่อป้องกันปราบปรามการกระทำผิดบางประเภทนั้น รัฐประสบปัญหาอย่างยิ่งในการนำสืบพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิด เช่น ลักษณะและวิธีการทำความผิดอยู่ในความรู้เห็นของผู้กระทำผิดฝ่ายเดียวหรือเกือบทั้งหมด บุคคลทั่วไปยากที่จะทราบได้ว่าเขาได้กระทำผิดจริงหรือไม่ ซึ่งคบบพบเห็นพฤติการณ์บางอย่างที่สื่อแสดงว่าบุคคลผู้นั้น น่าจะได้กระทำผิดจริง เพราะหากยืนยันที่จะใช้หลักการดั้งเดิมที่ให้บุคคลผู้บริสุทธิ์ โดยให้รัฐมีภาระพิสูจน์ให้ศาลเชื่อ โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยกระทำผิดจริง ย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง และจะทำให้ผู้กระทำผิดรอดพ้นจากการถูกลงโทษ ซึ่งมีผลกระทบต่อมาตรการรักษากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำผิดและคุ้มครองความสงบสุขปลอดภัยเพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ชีวิตโดยปกติสุข โดยเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เช่น คดีภาษีอากร เนื่องจากเป็นรายได้หลักของประเทศที่รัฐจะนำมาเป็นงบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติให้มีความก้าวหน้า จึงเป็นผลกระทบอย่างรุนแรง รวมทั้งคดีเกี่ยวข้องกับยาเสพติดซึ่งมีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน และคดีเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างโดยงบประมาณของรัฐ

¹⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุภากรพิมพ์, 2543) หน้า 48

¹⁵ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุภากรพิมพ์, 2543) หน้า 86-87

¹⁶ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร, พยานหลักฐานในคดีแพ่ง, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), น. 118

ซึ่งมีผลกระทบในวงกว้างเนื่องจากเป็นการนำเงินงบประมาณแผ่นดินมาใช้ในการพัฒนาประเทศ เช่นเดียวกัน¹⁷

3. ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

3.1 ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามหลักการของ รัฐธรรมนูญ

หลักการที่อยู่เบื้องหลังที่เป็นหลักการตามรัฐธรรมนูญ เกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ได้แก่

ก) หลักการว่ารัฐจะลงโทษบุคคลใด ในการกระทำที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด (หลัก Nulla poena sine lege) โดยถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคหนึ่งว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” กล่าวคือ การลงโทษโดยอาศัยข้อสันนิษฐานเป็นการลงโทษโดยที่ไม่มีการพิสูจน์ได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดประกอบตามที่กฎหมายกำหนดเอาไว้แล้วหรือไม่ เพราะการลงโทษเป็นการลงโทษโดยอาศัยการพิสูจน์แต่เพียงข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเท่านั้น กรณีจึงเท่ากับเป็นการลงโทษทั้งที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นความผิด¹⁸

ข) หลักการสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ตามมาตรา 39 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งบัญญัติว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด” หลักการให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มีความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิดนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องถูกพิจารณาอย่างขาวสะอาด เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องมีโอกาสอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตน ตามขั้นตอนและ

¹⁷กุลพล พลวัน, “การหลักการการพิสูจน์กับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” บทบัญญัติ เนติบัณฑิตยสภา. เล่มที่ 69. ตอน 2. (มิถุนายน 2556) : 15.

¹⁸เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุภากรพิมพ์, 2543) หน้า 48

กระบวนการของกฎหมาย การปิดโอกาส ปิดกั้นมิให้ผู้ต้องหาหรือจะเลยนำพยานเข้าสืบพินิจ
ความบริสุทธิ์ของตนจะกระทำมิได้¹⁹

3.2 ภาระการพิสูจน์ตามข้อสันนิษฐาน

“ภาระการพิสูจน์” หรือ “ข้อสันนิษฐาน” บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความแพ่ง มาตรา 84/1 “ภาระการพิสูจน์” หมายถึง หน้าที่ที่คู่ความฝ่ายหนึ่งจะต้องนำพยานหลักฐาน
มาพิสูจน์ต่อศาลให้ศาลเห็นจริงตามที่กล่าวอ้าง คำว่า ภาระการพิสูจน์พึงจะนำมาใช้ในประมวล
กฎหมายพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 เมื่อคราวที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2550 แต่เดิม
ประมวลกฎหมายพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 ใช้คำว่า “หน้าที่นำสืบ”²⁰

ในคดีอาญามีหลักการสันนิษฐานว่าบุคคลนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้โจทก์ในคดีอาญา
ต้องมีภาระการพิสูจน์ความผิดจำเลยเพื่อให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร ถือเป็นหลัก
สากลที่ยึดถืออย่างเคร่งครัดมานาน ดังนั้น ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธไม่ให้การใดๆ โจทก์ก็ยังมีหน้าที่
นำสืบในทุกประเด็นขององค์ประกอบความผิดนั้น แต่หากมีข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่าจำเลย
กระทำผิดหรือมีข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบความผิดเกิดขึ้น โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ข้อเท็จจริงอัน
เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานก็เพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าจำเลยกระทำความผิด หรือมีข้อเท็จจริง
อันเป็นองค์ประกอบความผิดเกิดขึ้น

โดยข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล จะเห็นว่าข้อเท็จจริงที่เป็น
เงื่อนไขของการสันนิษฐาน แบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล และ ผู้ที่จะต้องรับ
โทษร่วมด้วยเป็นผู้แทนของนิติบุคคลที่กระทำความผิดนั้น เมื่อข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแล้ว ภาระการ
พิสูจน์ในประเด็นข้อพิพาทจะตกอยู่ที่ผู้แทนนิติบุคคลซึ่งเป็นคู่ความฝ่ายที่ไม่ได้รับประโยชน์จาก
ข้อสันนิษฐานที่จะต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น หากไม่สามารถนำสืบได้
ก็ต้องรับผิดชอบในความผิดนั้นด้วย²¹

¹⁹ ก้าชัย จงจักรพนธ์, “หลักนิติธรรม” สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563, <http://k-rc.net/imageupload/21576/>

²⁰ เข็มชัย ชุตินวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สุภา
การพิมพ์, 2543) หน้า 48

²¹ ทิพย์พล สร้อยศิริ “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมาย
สิ่งแวดล้อม”, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557 น. 25

3.3 ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

3.3.1 ข้อสันนิษฐานชัดหรือแย้งต่อหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence)

โดยกรณีดังกล่าวมีปัญหาว่าการสันนิษฐานให้ผู้แทนนิติบุคคลมีความรับผิดในคดีอาญากรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดนั้นชัดหรือแย้งต่อหลักสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์หรือไม่นั้น ปัญหานี้ถกเถียงกันในวงการนิติศาสตร์มาช้านาน กล่าวคือ ในคดีอาญามีหลักสากลให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ก็คือ หลักสิทธิมนุษยชนนั่นเอง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในมาตรา 39 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 บัญญัติไว้ในมาตรา 29 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”²²

3.3.2 ข้อสันนิษฐานเป็นการฝ่าฝืนหลัก Nulla poena sine lege

ซึ่งเป็นหลักที่ว่า รัฐจะลงโทษบุคคลใดในการกระทำความผิดที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด การลงโทษโดยอาศัยข้อสันนิษฐานเป็นการลงโทษโดยไม่มี การพิสูจน์ได้ว่าจำเลยได้กระทำความผิดประกอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในวันนั้นได้หรือไม่ เนื่องจากการลงโทษเป็นการลงโทษโดยอาศัยการพิสูจน์แต่เพียงข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งการสันนิษฐานเท่านั้น จึงเท่ากับเป็นการลงโทษทั้งที่ไม่มีกฎหมายกำหนดเอาไว้เป็นความผิดนั่นเอง

3.3.3 ข้อสันนิษฐานก่อให้เกิดปัญหาในการเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่อาจมีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิด

ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลส่งผลให้บุคคลดังกล่าวอาจจะถูกกำหนดสิทธิและเสรีภาพ เช่น ถูกคุมขัง หรือถูกจับกุม โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกลงโทษ²³

²²ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134/ ตอนที่ 40 ก/ หน้า 9/ 6 เมษายน 2560

²³คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 และ 11/2555, สืบค้นเมื่อ 19 กุมภาพันธ์ 2563 ,

4. ทฤษฎีการลงโทษ และการลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล

4.1 ทฤษฎีการลงโทษ

ทฤษฎีการลงโทษ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

4.1.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน มีพื้นฐานแนวความคิดมาจากลัทธิเตตจำนงเสรีที่เรียกว่า Free Will ลัทธินี้มีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่า มนุษย์มีเหตุผลมีอิสระสภาพที่จะคิด มีเสรีภาพที่จะกระทำการใดๆ ภายใต้ความคิดความเชื่อและการตัดสินใจของตนเอง รวมทั้งความสามารถของบุคคลในการใช้เหตุผล การกระทำสิ่งใดมนุษย์ย่อมมีเหตุผลเป็นของตนเอง ดังนั้น มนุษย์จึงต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง และเมื่อกระทำความผิดย่อมสมควรถูกลงโทษ การลงโทษจึงเป็นการทดแทนการกระทำความผิดของมนุษย์นั่นเอง ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อของสำนักอาชญาวิทยาสำนักคลาสสิก (Classical School) ซึ่งเห็นว่าผู้ที่กระทำผิดเป็นผู้ละเมิดศีล ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางสังคม สมควรถูกลงโทษเพื่อตอบแทนความผิดที่เขาได้กระทำลงไปแล้ว²⁴

1) วัตถุประสงค์ของการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน

วัตถุประสงค์การลงโทษเพื่อเป็นการทดแทนการกระทำความผิด ได้มีนักปราชญ์ชาวอังกฤษ ได้แก่ แบริดเลย์ (Bradley) ได้กล่าวไว้ว่า "...ในความคิดของคนทั่วไป จะมีความรู้สึกว่าการกระทำความผิดและการลงโทษเป็นของคู่กัน การลงโทษ ก็คือ การลงโทษด้วยเหตุที่ว่าเขาสมควรที่จะได้รับอันเนื่องจากการกระทำของเขา ถ้าหากว่าการลงโทษที่มีประโยชน์หรือผลอะไรก็ตามมาที่ตาม เหล่านั้นเป็นเพียงเปลือกนอก แต่เนื้อแท้แล้ว คือ การที่เขาสมควรจะได้รับโทษเนื่องจากการกระทำความผิดของเขา..."

ดังนั้น การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน จึงมองย้อนไปในอดีตถึงการกระทำของบุคคล ไม่ได้มองผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตว่า เมื่อเขาได้รับการลงโทษแล้วจะส่งผลเป็นอย่างไร เขาจะกลับตัวเป็นคนดีหรือไม่ โดยทฤษฎีนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) เพื่อเป็นการตอบแทนการกระทำของผู้กระทำผิด เพราะเขาสมควรที่จะได้รับโทษเนื่องจากการกระทำผิดของเขา

(2) เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขาที่ได้กระทำลงไป

(3) เพื่อธำรงความยุติธรรมในสังคม

²⁴ ธีรวัจน์ สุทธิโยธิน "ทฤษฎีการลงโทษ" หน่วยที่ 6, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช น. 12

(4) เพื่อรักษากฎหมาย

กล่าวโดยสรุปคือวัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน คือเพื่อเป็นการทดแทนการกระทำผิดซึ่งผู้กระทำผิดได้กระทำลงไป เพราะผู้กระทำผิดสมควรจะได้รับการลงโทษ อันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของเขาเอง โดยเหตุผลของการลงโทษตาม ทฤษฎีนี้ ก็เพื่อความยุติธรรมและเพื่อการทดแทนความผิดตามกฎหมายนั่นเอง²⁵

4.1.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง

ที่มาของทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง ได้มี นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลี คนสำคัญ ชื่อ ซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Caesar Beccaria) ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นกำเนิดของสำนัก อาชญาวิทยาคลาสสิก ได้เขียนหนังสือชื่อ “อาชญากรรมและการลงโทษ” (Crime and Punishment) ซึ่งพูดถึงเรื่องความทารุณแห่งโทษ ในปี ค.ศ. 1764 เบ็คคาเรียให้ทัศนะว่า มนุษย์มีเจตจำนงอิสระ (Free Will) มีความเป็นอิสระ มีสิทธิจะเลือกกระทำการ หรือไม่กระทำการใดๆ มีพร้อมด้วยเหตุผล ดังนั้น เมื่อมนุษย์ใช้เหตุผลดีแล้ว และตัดสินใจทำลงไป ย่อมต้องรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น จึง เห็นว่าการกระทำผิดจะต้องได้รับการลงโทษให้สมกับลักษณะความผิดที่ได้กระทำลงไป ทฤษฎีนี้ ตั้งอยู่บนความเชื่อพื้นฐานว่า การกระทำผิดที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่สามารถจะย้อน เวลากลับไปไม่ให้เกิดการกระทำนั้นเกิดขึ้นอีกได้ จึงควรมหาทางที่จะป้องกันมิให้การกระทำผิดลักษณะ นั้นเกิดขึ้นอีกมากกว่าที่จะแก้แค้นทดแทน โดยการลงโทษเป็นการทำให้บุคคลในสังคมเกรงกลัว โทษที่จะได้รับและไม่กล้ากระทำความผิด ถือเป็นการปลูกฝังศีลธรรมให้แก่บุคคลในสังคมด้วย²⁶

1) วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

เห็นว่าการลงโทษควรมีไว้ป้องกันใช้แนวคิดเรื่องการข่มขู่ยับยั้ง โดย แบ่งวัตถุประสงค์ ออก 2 ประการ ได้แก่

(1) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะหรือป้องกันโดยเฉพาะ เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดรายบุคคล เพื่อยับยั้งมิให้เขากระทำความผิดซ้ำ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการป้องกัน โดยเฉพาะ

(2) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไปหรือป้องกันโดยทั่วไป เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นตัวอย่างให้สังคมทั่วไปได้เห็นเพื่อจะได้เกรงกลัวโทษจากการกระทำความผิด และไม่คิดจะกระทำความผิดขึ้นอีก อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการป้องกันโดยทั่วไป

²⁵ สหชน รัตนไพจิตร “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557

²⁶ ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” หน่วยที่ 6, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช น. 21

โดยการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง มิได้คำนึงถึงประโยชน์แต่เฉพาะการลงโทษ เพื่อยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและสังคมส่วนรวม การลงโทษตามทฤษฎีนี้จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ทฤษฎีอรรถประโยชน์” (Utilitarian Theory) ตามแนวคิดของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ (J.S. Mill) และทฤษฎี “เจตต์จำนงเสรี” (Free will) โดยมีแนวคิดว่าการที่จะตัดสินว่าการกระทำอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ จะต้องดูจากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมโดยรวมเป็นสำคัญ โดยมีหลักพิจารณาว่า การกระทำนั้น ใ้ได้ก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดต่อคนจำนวนมากที่สุด หรือไม่ ถ้าใช่ก็ถือว่าการกระทำนั้นถูกต้องชอบธรรม

กล่าวโดยสรุป วัตถุประสงค์ของการลงโทษ คือ การป้องกันผู้กระทำผิด ไม่ให้กระทำผิดอีกเป็นการลงโทษโดยมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้กระทำผิดที่ได้รับโทษแล้ว เกิดความหยาบช้า เกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับจนไม่กล้ากระทำผิด ซึ่งขณะเดียวกันผลของการลงโทษผู้กระทำผิดคนหนึ่ง จะมีผลเป็นการยับยั้งป้องปรามบุคคลอื่นมิให้กระทำผิดนับเป็นการป้องกันการกระทำผิดนั่นเอง

4.1.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory) เกิดขึ้นมาในยุคที่มีการตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์ มีการศึกษาค้นคว้าโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เรียกว่า ปฏิญญานิยม ใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ ที่ได้จากการสังเกต การทดลอง นักอาชญาวิทยากลุ่มนี้ นำโดย ลอมโบโรโซ (Lombroso) และกาโรฟาโล (Garofalo) และเฟอร์รี (Ferri) โดยวิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์มุ่งเน้นการศึกษาเป็นรายบุคคล เพื่อค้นหาสาเหตุแห่งอาชญากรรม นำผลที่ได้มาใช้ในการแก้ไขการกระทำผิด รวมทั้งควรปรับปรุงวิธีการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำผิด

ความเชื่อพื้นฐานของทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูตามทฤษฎีนี้เชื่อว่าการลงโทษควรมีเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดกลับมากระทำผิดซ้ำรวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรมให้เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิตได้เช่น การฝึกอาชีพ รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำผิดไม่รู้สึกลี้ภัยจากการที่ได้รับโทษไปแล้วเคิทเวย์ (George F. Kirchway) ให้ทัศนะว่า “...การลงโทษไม่สามารถยับยั้ง ผู้ซึ่งหย่อนความรับผิดชอบได้เพราะว่าเขาไม่รู้ถึงผลร้ายที่จะได้รับจากการกระทำผิดไม่สามารถที่จะยับยั้งบุคคลวิกลจริตได้เพราะว่าเขาพยายามขัดแย้งกับบรรทัดฐานของสังคมอยู่แล้ว ไม่สามารถยับยั้งผู้ที่กระทำผิดด้วยความฉลาดได้เพราะว่าเขาข่ม ไม่คิดว่าจะถูกจับได้ ไม่สามารถยับยั้งผู้ซึ่งกระทำความผิดโดยกระตือรือร้นได้เพราะว่าแรงกระตุ้นให้กระทำผิดมีเร็วกว่าที่จะคิดถึงเหตุผล ถ้าการลงโทษไม่สามารถยับยั้งบุคคล

เหล่านี้ได้แล้ว แล้วใครกันที่การลงโทษจะยับยั้งได้ ก็คงจะมีแต่บุคคลซึ่งมีมาตรฐานความประพฤติที่ดีและไม่ละเมิดกฎหมายอยู่แล้ว ซึ่งไม่จำเป็นต้องอาศัยการลงโทษเพื่อเป็นการยับยั้งมาอยู่เลย...”²⁷

สรุปได้ว่า การลงโทษจึงควรมีไว้เพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคม โดยใช้ชีวิตด้วยความเป็นปกติสุข มากกว่าการลงโทษเพื่อข่มขู่ให้หวาดกลัว

1) วัตถุประสงค์ของการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เป็นทฤษฎีที่เกิดมาพร้อมกับเจริญก้าวหน้าของการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ซึ่งเน้นความเป็นเหตุเป็นผล เน้นการศึกษาเชิงประจักษ์ มีการนำความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์มาใช้ มีการพัฒนาวิธีการศึกษาแบบเชิงประจักษ์นิยม (Empirical Method) มาใช้ในวงการนิติศาสตร์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยศึกษาวิเคราะห์และเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไม่ได้ใช้เพียงการใช้เหตุผลทางตรรกวิทยา (rational) การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ดังนี้

(1) มุ่งที่จะศึกษาทำความเข้าใจสาเหตุแห่งการกระทำผิด โดยเน้นตัวบุคคลผู้กระทำผิด และสภาพแวดล้อม

(2) เพื่อที่จะหาทางแก้ไขผู้กระทำผิด มากกว่าที่จะลงโทษ

(3) การทำให้ผู้กระทำผิดกลับไปสู่สังคมของตนเองได้ และมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างเป็นปกติสุข ทฤษฎีนี้จึงเรียกว่า “ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู” (Rehabilitative Theory) สรุปได้ว่า การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือเพื่อเป็นการฟื้นฟูแก้ไขตัวผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี และมีให้กระทำผิดซ้ำรวมทั้งการพยายามทำให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมของตนเอง สามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข 3. เหตุผลสนับสนุนในการการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู นักวิชาการที่ศึกษาด้านนิติศาสตร์และอาชญาวิทยา โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์เห็นว่า แม้ว่าจะมีการลงโทษที่รุนแรง แต่ก็พบว่ามีการกระทำผิดซ้ำขึ้นอีกอยู่เสมอ แสดงว่าการลงโทษไม่สามารถทำให้คนกลัวโทษที่จะได้รับ ไม่สามารถข่มขู่ให้คนกลัวจนไม่กล้ากระทำผิดขึ้นมาอีก การลงโทษโดยอาศัยหลักกฎหมาย เพื่อให้เหมาะสมกับความผิด และการลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทนตามทฤษฎีการลงโทษให้สาสม หรือเพื่อข่มขู่ให้กลัวตามทฤษฎีการป้องกัน แต่เพียงอย่างเดียวไม่น่าจะประสบผลสำเร็จจึงต้องมีการศึกษาวิธีการอื่นเพื่อแก้ไขปัญหาคือศึกษาค้นคว้าสาเหตุแห่งการกระทำผิดและหาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมกับผู้กระทำ ความผิด เพื่อที่จะแก้ไขฟื้นฟู

²⁷ สหชน รัตน์ไพจิตร “ความประสงค์ของการลงโทษอาญา” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2557 น. 59-60

ผู้กระทำผิด มากกว่าการลงโทษเพื่อข่มขู่ผู้กระทำผิดและบุคคลอื่นให้เกิดความหวาดกลัว จนไม่กล้ากระทำผิด²⁸

4.2 การลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล

4.2.1 แนวคิดในการลงโทษผู้กระทำความผิดทางอาญา

การลงโทษนั้นเป็นวิธีการตอบโต้ชุมชนต่อผู้ละเมิดกฎระเบียบของสังคมในการกระทำที่ต้องโทษนั้นๆ ความคิดเกี่ยวกับการลงโทษนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่มีมาแต่เดิมเมื่อนุษย์ยังต้องพึ่งพาอาศัยการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม²⁹ โดยเหตุผลที่โทษมีความสำคัญต่อระบบกฎหมายและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมเนื่องจากมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และจำเป็นต้องมีระเบียบของสังคมขึ้นมาควบคุม หากขาดระเบียบไปก็จะทำให้สังคมขาดความสงบสุข ดังนั้น สังคมจึงจำเป็นต้องสร้างระเบียบเพื่อกำหนดขอบเขตความประพฤติและการกระทำของสมาชิกในสังคมเพื่อประโยชน์สุขของสังคมส่วนรวม เมื่อมีการปฏิบัติตนเข้าก็กลายเป็นข้อกำหนดที่รัดกุมยิ่งขึ้น จนกลายเป็นข้อบังคับและอาศัยบทกำหนดโทษในการและมาตรการทางกฎหมายมาควบคุมสังคม³⁰ ทั้งนี้ ในการลงโทษทางอาญานั้นมีทั้งโทษที่บังคับกับชีวิต เสรีภาพ หรือทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด โดยจุดประสงค์ของการลงโทษจะแตกต่างกันออกไป

4.2.2 ความหมายของโทษในทางกฎหมาย

Sue Titus ได้ให้นิยามความหมายของโทษโดยนิตินัยว่า หมายถึง ความเจ็บปวด (Pain) อาชญา (Penalty) ความทุกข์ทรมาน (Suffering) หรือการกักบริเวณ (Confinement) ที่บุคคลจะได้รับ โดยอำนาจหน้าที่ของกฎหมายและโดยคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินให้บุคคลนั้นได้รับโทษจากการกระทำความผิด หรือในการที่ผู้นั้นละเลย (Omission) ต่อหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้กระทำหรือละเว้นกระทำไว้ซึ่งเป็นการให้คำจำกัดความที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินการลงโทษที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษไม่พอใจ (Unpleasant) โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายที่กำหนดให้การกระทำความผิดดังกล่าวจะต่อัวได้รับผลเช่นนั้น³¹

²⁸ ฌ็องฌัก ฌูว์แตง สุธธิโยธิน “ทฤษฎีการลงโทษ” หน่วยที่ 6 , มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช น. 31-32

²⁹ ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ “กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป” (พิมพ์ครั้งที่ 18) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560 น. 211

³⁰ ชานินทร์ เปรมปรีดิ์ “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553, น. 21

³¹ Holt Renehart and Winstion. (1982) Crime and Criminology. P. 457

“โทษ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานในความหมายทั่วไปจะหมายถึงความผิดหรือผลแห่งความผิดที่ต้องรับผลร้าย ส่วนในความหมายของความผิดทางอาญาจะหมายถึงมาตรการที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับลงโทษผู้กระทำความผิดอาญา ตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น การประหารชีวิต เป็นต้น

โทษทางอาญา คือ ผลร้ายซึ่งผู้กระทำความผิดได้รับเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาแนวความคิดที่กำหนดโทษและความผิดที่มีโทษทางอาญาอาจจะคล้ายหรือแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

เนื่องจากโทษเป็นวิธีการบังคับ (Sancion) ที่รัฐใช้ปฏิบัติต่อบุคคลผู้กระทำความผิดทางอาญาและเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอาญาจึงต้องอยู่ในบังคับของหลักทั้ง 3 ประการ³² ดังนี้คือ

1) โทษต้องเป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ การจะลงโทษบุคคลใดจะต้องมีกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำนั้นมีโทษ โดยโทษที่จะลงแก่จำเลยต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งเป็นไปตามหลัก “Nullumcrimennullapoenasine lege” แปลเป็นภาษาไทยว่า “ไม่มีกฎหมายก็ไม่มีผิดและไม่มีโทษ” โดยหลักนี้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

2) โทษต้องเป็นไปโดยเสมอภาค กล่าวคือ การลงโทษบุคคลผู้กระทำความผิดในฐานะใดฐานหนึ่งนั้น จะต้องกระทำโดยไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าผู้นั้นจะมีความแตกต่างกันในด้านฐานะ สภาพแวดล้อม หรือแม้แต่ปัจจัยอื่นใด เมื่อได้กระทำความผิดในฐานเดียวกันย่อมจะต้องได้รับโทษในอัตราเดียวกัน โทษจะต้องเป็นไปด้วยความเสมอภาค ทั้งนี้ จำนวนโทษขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลซึ่งจะต้องคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งความผิดเป็นรายคดีๆ ไป

3) โทษมีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวบุคคล กล่าวคือ โทษนั้นเป็นเรื่องที่จะกระทำต่อตัวบุคคลผู้กระทำผิดโดยตรงเท่านั้น ไม่มีการตกทอดไปยังทายาทแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อบุคคลที่กระทำความผิดได้ถึงแก่ความตาย ความผิดและโทษก็เป็นอันระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (1) และประมวลกฎหมายอาญามาตรา 38

ซึ่งในปัจจุบันประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยได้บัญญัติเรื่องโทษทางอาญาไว้ในมาตรา 18 โดยสามารถจำแนกโทษทางอาญาออกเป็น 5 สถาน ดังนี้

³²จิตติ ดิงศภัทย์. (2525) กฎหมายอาญา ภาค 1. น. 1014 –1024

- (1) ประหารชีวิต
- (2) จำคุก
- (3) กักขัง
- (4) ปรับ
- (5) ริบทรัพย์สิน

โทษประหารชีวิตและโทษจำคุกตลอดชีวิตมิให้นำมาใช้บังคับแก่ผู้ซึ่งกระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี

ในกรณีซึ่งผู้กระทำความผิดในขณะที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีได้กระทำความผิดที่มีระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ให้ถือว่าระวางโทษดังกล่าวได้เปลี่ยนเป็นระวางโทษจำคุกห้าสิบปี”³³

โดยโทษตามกฎหมายไทยมีข้อพิจารณาที่น่าสนใจดังนี้

ก. โทษประหารชีวิต (Capital Punishment) โทษประหารชีวิตเป็นโทษที่ร้ายแรงที่สุด มาตั้งแต่สมัยโบราณกาลแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหาของวิธีการไปตามความเหมาะสมของสภาพสังคมในยุคนั้นๆ เป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมโดยเด็ดขาดซึ่งมักจะมีข้อถกเถียงในทางนโยบายว่าควรจะคงไว้หรือให้ยกเลิกไป³⁴ ซึ่งปัจจุบันการประหารชีวิตนักโทษกระทำโดยการฉีดยาพิษให้ตายเหมือนกับต่างประเทศซึ่งปฏิบัติกันมาก่อนหน้านี้ เพื่อลดความน่ากลัวจากการยิงเป้าโดยเปลี่ยนเป็นการนำเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยมาปรับใช้แทน

ข. โทษจำคุก (Imprisonment) โทษจำคุกเป็นโทษที่ตัดเสรีภาพของผู้กระทำความผิดโดยนำตัวไปอยู่ในเรือนจำให้อยู่ในที่จำกัด เพื่อไม่ให้ผู้นั้นออกไปกระทำความผิดอีก ซึ่งเป็นการกั้นผู้นั้นออกไปจากสังคมชั่วคราวเพื่อลงโทษและปรับปรุงแก้ไขผู้นั้น จึงจัดว่าเป็นวิธีการลงโทษที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสนองนโยบายการลงโทษ เนื่องจากการจำคุกจะทำให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกหวาดกลัวที่ถูกจำกัดเสรีภาพต้องออกจากบ้านเรือนและจากครอบครัวมา ซึ่งการจำคุกนั้นจะทำให้เจ้าพนักงานมีเวลาและโอกาสในการอบรมอาชีพให้แก่ักโทษ ควบคุมความประพฤติของผู้ต้องโทษเพื่อให้ปรับตัวเป็นคนดี มีอาชีพเมื่อพ้นโทษออกมาแล้ว โดยโทษประเภทนี้สามารถใช้ได้กับบุคคลธรรมดาเท่านั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ จำคุกตลอดชีวิต และจำคุกมีกำหนดเวลา

³³ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ “กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป” (พิมพ์ครั้งที่ 18) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560 น. 216

³⁴ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ “กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป” (พิมพ์ครั้งที่ 18) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560 น. 217

ค. โทษกักขัง (Confinement) แม้จะเป็นโทษทางอาญาอย่างหนึ่งแต่ก็ยังไม่มีความผิดฐานใด ให้ต้องกักขังโดยตรงแต่ให้โทษกักขังที่อิงกับโทษอื่นๆ มากกว่า เช่น การเปลี่ยนจากโทษจำคุกเป็นโทษกักขัง ตามประมวลกฎหมายอาญาได้ให้นิยามที่ทำให้ความแตกต่างการจำคุกเสรีภาพโดยการกักขังต่างจากการจำคุก ตรงที่สถานที่ที่ใช้ในการจำกัดเสรีภาพ เพราะการกักขังคือการกักตัวไว้ในสถานที่กักขังซึ่งมิใช่เรือนจำ สถานที่กักขังอาจจะเป็นที่อยู่อาศัยของผู้นั้นเองหรือของผู้อื่นที่ยินยอมรับผู้นั้นไว้ หรือจะเป็นสถานที่อื่นที่อาจกักขังได้ โดยเพื่อให้เหมาะสมกับประเภทหรือสภาพของผู้กักขัง โทษกักขังจึงเป็นโทษที่จำกัดเสรีภาพทางร่างกายของผู้ต้องโทษ เช่นเดียวกับโทษจำคุก³⁵

ง. โทษปรับ (Fine) โทษปรับเป็นการลงโทษที่กฎหมายเห็นว่าการชำระเงินตามจำนวนที่กำหนดก็เป็นการเหมาะเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดอาญาสำหรับคดีที่มีความผิดเล็กน้อย ก็เพียงพอแล้วเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกตน ซึ่งศาลอาจจะลงโทษทั้งจำคุกและปรับก็ได้ ถ้าการปรับก็เป็นส่วนหนึ่งของการชดเชยความผิดด้วย โทษปรับเป็นการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้ต้องโทษ ศาลจะกำหนดโดยคำพิพากษากายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น ซึ่งโทษปรับนี้ได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณควบคู่กับโทษจำคุก ความมุ่งหมายของโทษปรับมีความสอดคล้องกับแนวความคิดของการลงโทษเพื่อทดแทนความเสียหายที่ผู้กระทำความผิดได้ก่อขึ้น เป็นการยับยั้งหรือข่มขู่ผู้กระทำความผิดเพราะในบางกรณีโทษปรับจะมีจำนวนที่สูงมาก โดยในปัจจุบันพระราชบัญญัติพิเศษที่ออกมาบังคับใช้มักจะกำหนดโทษปรับเป็นหลักและมีจำนวนโทษปรับที่สูง เช่น ความผิดเกี่ยวกับการค้าและธุรกิจหรือการควบคุมสิ่งที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือเกี่ยวกับภาษีอากร ตลอดถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในด้านต่างๆ เป็นต้น

ซึ่งแนวโน้มของการนำโทษปรับมาใช้ในปัจจุบันจะเป็นการปรับเพื่อเหตุผลทางเทคนิคมากขึ้น ซึ่งมีความใกล้เคียงกับมาตรการบังคับทางปกครองเป็นอย่างมาก การกำหนดวิธีการพิเศษให้กับศาลใช้ดุลพินิจจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ถือได้ว่า การปรับตามกฎหมายพิเศษที่บัญญัติการปรับเป็นวิธีการบังคับจึงมักจะกำหนดในเรื่องของการให้สามารถเปรียบเทียบโดยฝ่ายปกครองได้ หากไม่ยินยอมที่จะถูกปรับก็สามารถที่จะใช้สิทธิต่อสู้คดีทางศาลได้³⁶

จ. โทษริบทรัพย์สิน การริบทรัพย์สินเป็นโทษอย่างหนึ่ง เพราะเป็นการทำให้ผู้กระทำความผิดนั้นๆ ต้องเสียของของตนไปอันเป็นโทษแต่ก็เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย

³⁵ชานินทร์ เปรมปรีดิ์ “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 2553, น. 30

³⁶ไมตรี ชนกนัชชัย. (2540) มาตรการบังคับของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายไทย. น. 34

เนื่องจากในบางครั้งแม้ไม่มีผู้กระทำความผิด ศาลก็สั่งริบทรัพย์นั้นได้ เพื่อไม่ให้มีการใช้ทรัพย์ดังกล่าวไปในทางที่มีชอบ³⁷ การริบทรัพย์สินเป็นโทษที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณโดยแท้ คือ ริบทรัพย์สินทั้งหมดของผู้กระทำความผิดเอาเป็นของรัฐทั้งสิ้นเรียกว่าริราชบาต ซึ่งมีผลกระทบอย่างมากต่อครอบครัวของผู้ต้องโทษ ภายหลังจึงได้ยกเลิกไปและเปลี่ยนมาเป็นริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิด โดยผลของการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ริบทรัพย์สินได้ จะมีผลให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นสูญหายจากเจ้าของเดิม

ดังนั้น โทษจึงเป็นสภาพบังคับอย่างหนึ่งในทางอาญา ส่วนสภาพบังคับอื่นไม่สามารถเรียกว่าโทษตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญาได้ แต่อาจเป็นการบังคับทางแพ่งหรือการบังคับทางปกครอง ซึ่งนอกจากโทษแล้วยังมีสภาพบังคับทางอาญาที่เรียกว่าวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย ตามมาตรา 39 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ได้แก่ การกักกัน การห้ามเข้าเขตกำหนด เป็นต้น

4.2.3 จุดมุ่งหมายในการลงโทษ

จุดมุ่งหมายในการลงโทษนั้น ถือเป็นจักรกลสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในการก่อให้เกิดการบรรลุผลในการบังคับใช้กฎหมาย อย่างไรก็ตามโทษหลายๆ ประเภทมีความเหมาะสมสำหรับใช้กับบุคคลธรรมดา แต่ในส่วนของโทษสำหรับนิติบุคคลหรือที่ถูกสมมติขึ้นให้เป็นบุคคลตามกฎหมายก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน หัวข้อนี้จึงมุ่งเน้นที่จะอธิบายการลงโทษบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในประเด็นความประสงค์ของการลงโทษเป็นการสำคัญ

1) การลงโทษบุคคลธรรมดา

กฎหมายไม่ได้นิยามความหมายไวของบุคคลธรรมดาไว้โดยเฉพาะ แต่หากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ในมาตรา 15 ได้บัญญัติเอาไว้ว่า “สภาพบุคคลธรรมดาย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย” จึงถือว่ามีสภาพบุคคลธรรมดาในทางกฎหมายย่อมหมายถึงมนุษย์ หรือ คนตามภาษาพูด

ซึ่งในสังคมดั้งเดิมนั้นความผิดที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการกระทำ ความผิดระหว่างบุคคลที่เป็นเอกชนต่อเอกชนด้วยกัน โดยรัฐไม่ได้เข้าไปแทรกแซงและดำเนินคดี ดังนั้น ค่านิยมของการแก้แค้นทดแทนต่อผู้ก่ออาชญากรรมด้วยตนเองจึงเกิดขึ้นเพื่อทดแทนความผิด ต่อมารัฐเข้ามาแทรกแซงมากขึ้นเพื่อรักษาระเบียบของสังคม การแก้แค้นระหว่างกันเองจึง

³⁷ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ “กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป” (พิมพ์ครั้งที่ 18) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2560 น. 224

ได้ลดลง และได้พัฒนาไปถึงวิธีการจ่ายค่าสินไหมทดแทนเข้ามาแทนที่ระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ที่มาของการลงโทษสืบเนื่องมาจาก 3 สาเหตุใหญ่ๆ คือ³⁸

1) การแก้แค้นตอบแทนผู้ที่มาทำร้ายตามสัญชาตญาณการป้องกันตนเอง
2) การมีสัญญาประชาคมมอบหมายอำนาจลงโทษให้กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเป็นการจัดระเบียบการปกครองในการอยู่ร่วมกัน เป็นการลงโทษผู้อื่นที่มีโทษที่ถูกทำร้ายหรือผู้ที่เป็นผู้เสียหายเอง

3) หลักแห่งความยุติธรรม โดยให้รัฐผู้เป็นกลางเป็นผู้ลงโทษแทน

2) รูปแบบและวิธีการลงโทษบุคคลธรรมดา

ในอดีตมันเน้นที่ความมั่นคงปลอดภัยของสังคมเป็นหลัก และเพื่อแก้แค้นทดแทน โดยมาจากแนวคิดในการแก้แค้นตามกฎหมายฮัมมูราบี ได้แก้³⁹ การทรมานทางร่างกาย (Corporal Punishment) ในรูปแบบ เข็มขัด โขย ทวน การตัดอวัยวะบางส่วน การประจาน (Brandining) เช่น ตีตราตามร่างกาย ใส่ข้อหา โทษประหารชีวิต (Capital Punishment) เป็นวิธีการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก้ การกดให้จมน้ำตาย เป็นต้น

ซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป สืบเนื่องมาจากความคิดที่เจริญก้าวหน้า ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งวัตถุประสงค์และวิธีการ ดังที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 โดยมีโทษ 5 สถาน ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สินที่ได้กล่าวโดยละเอียดมาแล้ว ซึ่งผลจากการลงโทษบุคคลธรรมดาดังกล่าวก็จะก่อให้เกิดผลร้ายต่อชีวิตร่างกาย และทรัพย์สิน ของผู้กระทำความผิดนั่นเอง

3) การลงโทษนิติบุคคล

กฎหมายมิได้นิยามความหมายของนิติบุคคลไว้อย่างชัดเจน แต่จากนิยามของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายหลายท่าน ได้ให้ไว้สรุปได้ ว่า นิติบุคคล คือ การรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อประกอบการในกิจการที่บุคคลคนเดียวไม่สามารถกระทำได้ เช่น กิจการที่ต้องรวมทุนกันเป็นจำนวนมาก หรือหากทำได้ก็ไม่มีประสิทธิภาพเท่ากับการร่วมกันทำ⁴⁰ โดยนิติบุคคลสามารถเป็นประธานแห่งสิทธิได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา และมีความสามารถในการทำนิติกรรมต่างๆ โดยผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล และมีความรับผิดชอบได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา

โดยจุดเริ่มต้นของการลงโทษนิติบุคคลนั้น เกิดขึ้นจากการที่นักกฎหมายหลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า เมื่อนิติบุคคลถือเป็นบุคคลที่กฎหมายสมมติให้มีสิทธิหน้าที่เช่น

³⁸ไชยเจริญ สันติศิริ. คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. น. 6-7

³⁹ชาย เสวกุล. (2517). อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. น. 193-203

⁴⁰จิตติ ดิงศักดิ์. (2530). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล. น.73

บุคคลธรรมดาแล้ว นิติบุคคลจึงสามารถมีการกระทำและเกิดการกระทำความผิดขึ้นได้และเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยหลักแล้วก็ย่อมสามารถรับโทษตามกฎหมายได้เช่นกันซึ่งหัวใจสำคัญย่อมคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษได้ดังเช่นบุคคลธรรมดา โดยสภาพวัตถุประสงค์ในการลงโทษของบุคคลธรรมดานั้นย่อมแตกต่างจากการลงโทษนิติบุคคล เมื่อการลงโทษบุคคลธรรมดาเป็นการให้ผลร้ายต่อสิ่งที่บุคคลธรรมดาหวงแหน การลงโทษนิติบุคคลจึงคำนึงถึงผลร้ายที่นิติบุคคลจะได้รับจากการกระทำความผิด ซึ่งจะไปมีผลต่อสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน หรือไม่หากกระทบกระเทือนการลงโทษย่อมบรรลุวัตถุประสงค์ เช่น เสรีภาพในการประกอบกิจการ เสรีภาพในการมีสินทรัพย์และทรัพย์สิน เสรีภาพในเกียรติยศและชื่อเสียง เป็นต้น

4) รูปแบบและวิธีการลงโทษนิติบุคคล

รูปแบบวิธีการลงโทษนิติบุคคลมักจะเป็นการยับยั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดการกระทำความผิดและส่งเสริมให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง โดยการยับยั้งแตกต่างกับการประณินประนอม ซึ่งหากนิติบุคคลกระทำความผิด นิติบุคคลย่อมไม่ได้รับการยกเว้นในเรื่องของการได้รับโทษ แต่มีข้อจำกัดบางประการที่ไม่เปิดช่องให้ทำได้เพราะตามสภาพโทษตามประมวลกฎหมายอาญาทั้ง 5 ประการไม่เปิดช่องให้ทำได้ทั้งหมด การลงโทษโดยสภาพสามารถบังคับกับนิติบุคคลได้ ก็คือ การลงโทษเป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของนิติบุคคล เช่น การปรับ การริบทรัพย์สิน ซึ่งมีผลร้ายแรงน้อยกว่าบุคคลธรรมดาทำให้การลงโทษนิติบุคคลไม่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ไม่ก่อให้เกิดการเกรงกลัว โดยนิติบุคคลจะมีรูปแบบขององค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวงกว้าง และมีความเสียหายรุนแรง โดยผลการลงโทษดังกล่าวทำให้นิติบุคคลต้องเสียหายในทางทรัพย์สิน แต่การกระทำความผิดอย่างรุนแรงเป็นความผิดที่ส่งผลกระทบต่ออย่างมหาศาลบางประการของนิติบุคคลอาจจะคุ้มค่าเมื่อเทียบกับโทษที่ได้รับ

5) ประเภทของความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคล

1) ตามประมวลกฎหมายอาญา ได้ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่เริ่มแรกว่าเป็นการกำหนดไว้สำหรับบุคคลธรรมดาเท่านั้น และได้มีการพัฒนาเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยขยายวงกว้างมากขึ้นทำให้ความผิดที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญาได้กำหนดให้ประธานแห่งการกระทำความผิดคือ “ผู้ใด” ซึ่งหมายถึงบุคคลธรรมดาตั้งแต่ดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตามศาลสูงได้พิพากษาให้นิติบุคคลต้องรับผิดทางอาญากว้างขวางขึ้น เช่น นิติบุคคลมีความผิดฐานฉ้อโกงประชาชน ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 97/2518⁴¹

⁴¹ชานินทร์ เปรมปรีดิ์ “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553, น. 43

2) ตามกฎหมายอื่น ซึ่งความผิดของนิติบุคคลตามกฎหมายอื่นนี้ มักจะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติต่างๆ ที่เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะ โดยแบ่งเป็น

(1) กฎหมายที่บัญญัติโดยตรงให้นิติบุคคลรับผิด โดยกรณีนี้กฎหมายมักจะกำหนดหน้าที่ให้นิติบุคคลต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติบางประการ และเมื่อนิติบุคคลไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนปฏิบัติลงไปก็จะเป็นความผิด เช่น พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 เป็นต้น

(2) กฎหมายที่บัญญัติให้รับผิดตามที่มีฐานอย่างหนึ่งอย่างใดความผิดประเภทนี้ไม่ใช่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่าให้นิติบุคคลต้องรับผิด แต่เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติตัวผู้รับผิดที่มีฐานอย่างหนึ่งอย่างใด โดยเฉพาะให้ต้องรับผิด ได้แก่ พระราชบัญญัติการขนส่งทางบก พ.ศ. 2522 กำหนดความผิดของผู้ได้รับอนุญาตประกอบการขนส่ง พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ในลักษณะที่ 6 บทกำหนดโทษมีมาตราต่างๆ ที่กำหนดความผิดของผู้มีฐานอย่างใดอย่างหนึ่งไว้โดยเฉพาะ อาทิ “ มาตรา 96 นายจ้างผู้ใด โดยเจตนาไม่ยื่นแบบรายการต่อสำนักงานภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 34 หรือไม่แจ้งเป็นหนังสือต่อสำนักงานของเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไข เพิ่มเติมรายการภายในกำหนดเวลาตามมาตรา 44 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” กล่าวคือ นิติบุคคลสามารถรับโทษทางอาญาได้ ทั้งในฐานะเป็นตัวการหรือนายจ้าง หรือมีฐานอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมายแต่ละฉบับกำหนด นิติบุคคลจึงสามารถรับโทษได้ แม้จะไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยตรงก็ตาม

(3) กฎหมายที่บัญญัติให้“ผู้ใด” รับผิดโดยไม่ระบุฐานะ โดยความผิดประเภทนี้เป็นกรณีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรงและไม่ได้กำหนดให้มีฐานอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นเรื่องต้องพิจารณาในรายละเอียดเรื่องนั้นๆ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสุขภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 99 บัญญัติว่า “ผู้ใดบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือเข้าไปกระทำด้วยประการใดๆ อันเป็นการทำลาย ทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติหรือศิลปกรรมอันควรแก่การอนุรักษ์ หรือก่อให้เกิดมลพิษอันมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กำหนดตามมาตรา 43 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ”

ดังนั้น การลงโทษของศาลไทยนิติบุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาในกรณีดังต่อไปนี้

ก. ความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้ลงโทษนิติบุคคลโดยตรง

ข. ความผิดที่กฎหมายบัญญัติตัวผู้รับผิดที่มีฐานะอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ

ค. แม้ไม่มีกฎหมายบัญญัติความผิด ตาม ก. หรือ ข. ก็ตามนิติบุคคลก็อาจจะต้องรับผิดทางอาญาหรือหากผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำไปตามหน้าที่ ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลและนิติบุคคลได้รับประโยชน์จากการนั้น⁴²

5. กฎหมายต่างประเทศที่เป็นที่มาในการร่างกฎหมายความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

5.1 สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส

การรบกวนเสรีภาพในการประมูล มาตรา 412

ในการประมูลกรรมสิทธิ์ สิทธิเก็บกิน หรือสิทธิในการเช่าในอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ ของนิติบุคคล ของสินค้าอุปโภคบริโภค สิทธิในการใช้สอย หรือการบริการใดๆ หากผู้ใดขัดขวางหรือรบกวน หรือพยายามขัดขวางหรือรบกวนเสรีภาพในการประมูลหรือการแข่งขันราคา โดยการใช้กำลังบังคับ การใช้กำลังประทุษร้าย หรือ

ผู้ใดกำจัดหรือพยายามกำจัดผู้เข้าร่วมประมูลโดยการให้อามิส สินจ้าง สัญญาหรือความตกลงที่เป็นารฉ้อฉล หรือจำกัด หรือพยายามจำกัดการประมูลหรือการแข่งขันราคา หรือรับอามิสสินจ้างหรือสัญญาเช่นว่านั้น ต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน

ผู้ใดดำเนินการประมูลอีกครั้งหรือเข้าร่วมในการประมูลอีกครั้งหลังจากมีการประมูลแบบสาธารณะแล้ว โดยมิได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่จากกระทรวงที่มีอำนาจต้องระวางโทษเช่นเดียวกัน

5.2 สาธารณรัฐอิตาลี

ประมวลกฎหมายอาญาอิตาลี

มาตรา 353 การรบกวนเสรีภาพในการประมูล

⁴²ชานินทร์ เปรมปรีดิ์ “ความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2553, น. 49

ผู้ใดโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือข่มขู่ หรือให้อามิสสินจ้าง สัญญา สมคบหรือโดยวิธีการทุจริตอื่นใด การกระทำการป้องกันหรือขัดขวางไม่ให้ผู้อื่นเข้าร่วมในการประมูลดังกล่าว จะต้องระวางโทษจำคุก และปรับ

ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งตามกฎหมายหรือได้รับแต่งตั้งโดยหน่วยงานของรัฐให้เป็นผู้รับผิดชอบการประมูลหรือขายดังกล่าว ผู้นั้นต้องระวางโทษและปรับ

การลงโทษตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรานี้ปรับใช้ในกรณีการขายแบบส่วนบุคคล ในฐานะที่เป็นตัวแทนของเอกชน โดยการแข่งขันนั้นได้ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือผู้ที่ได้รับอนุญาตตามกฎหมายด้วย แต่ให้ลดโทษลงมาถึงหนึ่ง

มาตรา 354 การละเว้นไม่เข้าประมูล

ผู้ใดเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินที่ได้ให้หรือสัญญาว่าจะให้แก่เขาหรือบุคคลอื่นหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินอื่นใดที่มีมูลค่าที่ได้ให้หรือสัญญาว่าจะให้แก่เขาหรือบุคคลอื่น ละเว้นจากการเข้าแข่งขันราคาในการประมูลหรือการขายที่ได้บัญญัติไว้ในมาตราก่อนนี้ ต้องระวางโทษจำคุกหรือปรับ

มาตรา 355 การละเมิดสัญญาจัดหาเครื่องสาธารณูปโภค

ผู้ใดโดยการไม่ปฏิบัติตามหนี้ยันเกิดจากสัญญาจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค ซึ่งได้ทำไว้กับรัฐหรือหน่วยงานราชการอื่นใด หรือกับนิติบุคคลที่ได้ให้บริการกับรัฐหรือบริการที่เป็นความจำเป็นต่อสาธารณะ ก่อให้เกิดการขาดแคลนทั้งหมดหรือแต่บางส่วน ซึ่งสินค้าหรือบริการที่จำเป็นต่อสาธารณะประโยชน์หรือบริการสาธารณะ ต้องระวางโทษจำคุก และปรับ

การลงโทษนี้จะต้องเพิ่มขึ้น หากสัญญานั้นเกี่ยวข้องกับ

(1) การจัดหาอาหารหรือยารักษาโรค หรือสินค้าหรือบริการที่ใช้สำหรับการสื่อสารทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ โทรเลข หรือโทรศัพท์

(2) สินค้าหรือบริการที่ใช้สำหรับการสงครามหรือยุทธโศปกรณ์ของกองกำลังทหารของรัฐ

(3) สินค้าหรือบริการที่ใช้สำหรับบำบัดอันตรายที่เกิดแก่สาธารณะหรือสาธารณภัย หากการกระทำดังกล่าวได้กระทำลงโดยความประมาทเลินเล่อต้องระวางโทษจำคุกหรือปรับ

บทบัญญัติดังกล่าวข้างต้นให้ปรับใช้กับผู้ทำสัญญาอีกทอดหนึ่ง นายหน้าและตัวแทนของผู้จัดหา เมื่อบุคคลดังกล่าวได้ทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าหรือบริการโดยการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามสัญญา

มาตรา 356 การนำโงงในการจัดหาเครื่องสาธารณูปโภค

ผู้ใดทำการนำโงงในการปฏิบัติตามสัญญาการจัดหาหรือในการปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาอื่นๆ ที่ได้ระบุไว้ในมาตรา ก่อน ต้องระวางโทษจำคุกและปรับ การลงโทษจะต้องเพิ่มขึ้นในกรณีที่ได้ระบุไว้ในวรรคสองของมาตรา ก่อน

5.3 ประเทศญี่ปุ่น

ประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น

(การขัดขวางการประมูลและการกระทำที่เป็นการสมรู้ร่วมคิด)

มาตรา 96-3 ผู้ใดกระทำการเป็นที่เสียหายแก่กระบวนการประมูลสาธารณะหรือการแข่งขันที่เป็นธรรมโดยวิธีการฉ้อโกงหรือข่มขู่ ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ

บทบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับแก่ผู้ที่ได้ร่วมปรึกษาเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้เสื่อมไปซึ่งราคาที่เป็นธรรมหรือทำให้ได้รับผลกำไรเกินสมควร

5.4 ประเทศสิงคโปร์

ประมวลกฎหมายอาญาสิงคโปร์

184. ผู้ใดจงใจขัดขวางการขายทรัพย์สินโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับมอบหมาย โดยถูกต้อง ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

185. ผู้ใด ๓ การขายทรัพย์สินที่จัดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้รับมอบหมายโดยถูกต้อง ซื้อหรือเข้าแข่งขันราคาสำหรับทรัพย์สินใด เพื่อบุคคลใดๆ ไม่ว่าแก่ตัวเขาเองหรือผู้อื่นที่เขาได้รู้ว่าไม่มีความสามารถตามกฎหมายที่จะซื้อทรัพย์สินนั้นในการขายนั้นๆ หรือเข้าแข่งขันราคาระนั้น ต้องระวางโทษหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ

186. ผู้ใดขัดขวางเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ต้องระวางโทษจำคุกหรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ⁴³

⁴³ นุชจรินทร์ อินประถม “ปัญหาการสอบสวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ” การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2555 หน้า 31 - 34

6. หลักกฎหมายตามมาตรฐานสากล

6.1 หลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ ดังนั้น ทุกคนควรได้รับการคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ดีตัวเรามาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งควรได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาลตามกฎหมาย เพื่อเป็นหลักประกันว่าทุกคนที่อยู่ในรัฐนั้น จะได้รับความคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ให้เหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ด้วย ในสังคมไทยได้มีการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กันมาอย่างยาวนาน ซึ่งต่อมาได้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญขึ้น ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นต้น จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยไม่ว่าฉบับใดๆ ก็มุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิ ความเสมอภาค และความเท่าเทียม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยการใดที่ไม่ได้ห้ามหรือถูกจำกัด หรือถูกก าหนดเงื่อนไขการใช้สิทธิไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นๆ บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะท าได้อย่างเสรีและถือว่าเป็นการกระทำ ที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและกฎหมาย สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ถึงแม้ยังไม่มี การตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น ได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้ และผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ หรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น มีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

โดยการตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หากไม่ได้บัญญัติไว้กฎหมายนั้นต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล และต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วยกฎหมายดังกล่าวต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจงสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น

ธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำไม่ได้ 10 มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม⁴⁴

6.2 ความหมายและความสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชน หรือ Human Rights คือ สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิความเป็นคน เท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ อายุ สติปัญญา ฐานะ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์คิดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีบุคคลหรือองค์กรใดสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์ได้ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของแต่ละคนในฐานะมนุษย์ เช่น สิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมนุษย์ สิทธิในการอยู่ร่วมกัน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้ สิทธิมนุษยชนจึงเกิดจากมุมมองที่ว่าทุกชีวิตมีทุกชีวิตมีคุณค่าเท่าเทียมกัน มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือศีลธรรมอันดีของสังคม

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและเป็นสากล โดยไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ชนชาติ ประเทศ เพศ ศิพพรณ ภาษา ความสามารถทางเศรษฐกิจ ที่จะดำเนินชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีอิสระ เสรีภาพ เสมอภาค ได้รับการยอมรับจากสังคมและได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเหมาะสม ถือเป็นหลักทางศีลธรรมที่แจ่มแจ้งมาตรฐานของพฤติกรรมมนุษย์ และได้รับการคุ้มครองเป็นสิทธิตามกฎหมาย เป็นสิทธิในตัวเอง มีความเป็นสากล มีผลทุกที่ และเสมอภาค ซึ่งหลักสิทธิมนุษยชนมีอิทธิพลอย่างสูงในกฎหมายระหว่างประเทศ ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) การประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือกันระหว่างประเทศที่มีความสำคัญในการวางกรอบเบื้องต้นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเป็นเอกสารหลักด้านสิทธิมนุษยชนฉบับแรก ซึ่งที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติให้การรับรอง มีสาระสำคัญโดยระบุถึงหลักสิทธิมนุษยชนไว้ คือ ข้อ 1 “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดรภาพ” ข้อ 2 “บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพบรรดาที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่าในชนิดใดๆ เช่น เชื้อชาติ ศิพ เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น จะต้องไม่มีความแตกต่างใดๆ อันเนื่องมาจากพื้นฐานแห่งสถานะทางการเมือง

⁴⁴ สำนักวิชาการสำนักงานสภาผู้แทนราษฎร สรุปสาระสำคัญรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรสิงหาคม 2560

ทางการศาล หรือทางการระหว่างประเทศ ของประเทศหรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้เป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ ไม่ได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัด อธิปไตยใดๆ ทั้งสิ้น” และข้อ 3 “บุคคลทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ และความมั่นคงแห่งตัวตน” ซึ่งในระดับโลกได้มีการจัดตั้งองค์การสิทธิมนุษยชน คือ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ และกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ หรือยูนิเซฟ (UNICEF)

6.3 หลักการพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ของบุคคลที่ได้รับการรับรอง คุ่มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งมีหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนดังนี้

6.3.1 คนทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หมายถึง เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ที่ติดตัวคนทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด เป็นสิทธิเฉพาะตัวพึงสงวนรักษาไว้มิให้ผู้ใดมาล่วงละเมิดใด ซึ่งการถูกละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่ต้องได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรมจากรัฐ

6.3.2 คนทุกคนมีความเสมอภาค ห้ามเลือกปฏิบัติ (Equality and non-discrimination)

6.3.3 สิทธิมนุษยชนเป็นองค์รวมแยกเป็นส่วนไม่ได้ โดยพึ่งพิงกัน (Indivisibility & Interdependently)

6.3.4 สิทธิมนุษยชนเป็นของทุกคนโดยไม่เลือกเชื้อชาติ ศาสนา เพศ อายุ อาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคม สุขภาพ และความคิดเห็นด้านต่างๆ (Universality)

6.3.5 ตรวจสอบได้และให้หลักนิติธรรม (Accountability & the Rule of Law)

6.3.6 การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion)
หมายถึง ประชาชนหรือกลุ่มประชาชน ประชาสังคม ย่อมจะมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการที่จะเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

6.4 หลักการที่ถือเป็นองค์รวมของสิทธิมนุษยชน

6.4.1 หลักสิทธิ (Rights) เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตามธรรมชาติตั้งแต่กำเนิดซึ่งไม่มีใครล่วงละเมิดได้ โดยทุกคนมีสิทธิมีชีวิตที่จะอยู่รอด อย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์แม้จะยังไม่มียกกฎหมายรองรับ แต่สิทธินี้ก็ยังคงอยู่

6.4.2 หลักเสรีภาพ (Freedom) คือการที่มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมอันดีงามโดยไม่เบียดเบียนสังคม โดยไม่ล่วงล้ำสิทธิของบุคคลอื่นหรือส่วนรวม ดังปรากฏในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ

6.4.3 หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ซึ่งเป็นคำอธิบายความหมายของสิทธิมนุษยชนที่กำหนดสิทธิมาตั้งแต่กำเนิด ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้รวมถึงสิทธิในการมีชีวิตความมั่นคงในการมีชีวิตอยู่ โดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้รับการรับรองในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปรากฏในปฏิญญาระหว่างประเทศหลายฉบับ

6.4.4 หลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติ (Equality and Discrimination) เป็นเกณฑ์ในการวัดว่าสังคมหนึ่งสังคมใดมีการละเมิดหรือเคารพสิทธิมนุษยชนหรือไม่ โดยใช้ชี้ให้เห็นถึงความเสมอภาคหรือการปฏิบัติต่อทุกคนเท่าเทียมกันหรือไม่⁴⁵

ซึ่งองค์รวมของหลักสิทธิมนุษยชน จะต้องอาศัยหลักการต่างๆ ได้แก่ หลักสิทธิเป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์ทุกคนมาตั้งแต่กำเนิด แม้จะยังไม่มีการยอมรับสิทธิก็ยังคงอยู่ หลักเสรีภาพคือการที่มนุษย์สามารถกระทำการสิ่งใดก็ได้ภายใต้ขอบเขตของศีลธรรมและไม่ก้าวล่วงสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่น หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นความหมายของสิทธิมนุษยชนในแง่ของการให้คุณค่าแก่ความเป็นคน ซึ่งทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ถือเป็นหลักสำคัญของสิทธิมนุษยชนจะละเมิดมิได้ และไม่สามารถถ่ายโอนให้กันได้ ดังนั้นการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคมจะต้องเคารพความเป็นมนุษย์ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ได้รับการรับรองอยู่ในปรัชญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปฏิญญาระหว่างประเทศอีกด้วย

ทั้งนี้ ความเสมอภาค และการเลือกปฏิบัติเป็นเกณฑ์ในการวัดสังคมอีกอย่างหนึ่ง โดยสาเหตุที่มนุษย์ต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนก็เนื่องจากมนุษย์ทุกคนเกิดมามีฐานะไม่เท่าเทียมกัน และมนุษย์ย่อมมีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

6.5 แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

โดยที่รัฐทุกรัฐย่อมมีความเท่าเทียมกันในระบบกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้แต่ละรัฐไม่สามารถจะระบกันได้นี้เนื่องจากมีความเท่าเทียมกันด้านกฎหมาย โดยไม่มีใครเหนือใคร ดังนั้น การบังคับให้รัฐหนึ่งกระทำการใดย่อมทำไม่ได้ เป็นผลมาจากการห้ามแทรกแซงกิจการภายในรัฐ ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงมักจะเกิดปัญหาภายในรัฐโดยคนภายในรัฐเอง จึงได้มีการผลักดันให้รัฐต่างๆ ร่วมกันเพื่อผลักดันให้กฎหมายสิทธิมนุษยชน พัฒนาสิทธิภายในรัฐให้ดีขึ้น

⁴⁵บุรณัฐ ฐาปกุล “หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน” หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 4 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ หน้า 5

ยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐจะผูกพันกับกฎหมายใดหรือว่าเรื่องใด ต่อเมื่อรัฐสมัครใจเข้าไปผูกพัน โดยความยินยอมเข้าผูกพันตนเองกับพันธกรณีระหว่างประเทศ แต่สำหรับบางประเทศนั้น ถือเป็นเรื่องยากจึงจำเป็นต้องมีการกดดันให้มีการเข้าร่วม แต่ไม่ใช่การบังคับ

เดิมนักกฎหมายระหว่างประเทศมองว่า เป็นความชอบธรรมในการใช้อำนาจปราบปรามปัญหาต่างๆ ต่อมาในศตวรรษที่ 17 และศตวรรษที่ 18 Grotius, Puffendorf, Burlamaqui ได้เผยแพร่แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ทำให้กฎหมายต่างๆ ที่ออกมาได้คำนึงถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น โดยเมื่อมีเหตุการณ์ที่รุนแรงเกิดขึ้นได้มีการกล่าวอ้างถึงสิทธิมนุษยชน ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศได้มีความสำคัญมากขึ้น

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้เริ่มมีการกำหนดถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่ได้เป็นไปอย่างกว้างขวางถึงขนาดที่จะทำให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจัง ซึ่งมีอุปสรรคก็คือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผลประโยชน์แต่ละรัฐซึ่งเป็นอำนาจอธิปไตยไม่อาจก้าวล่วงได้ ในแต่ละประเทศจึงต้องดำเนินการตามกฎหมายระหว่างประเทศเป็นกรณีสำคัญ

โดยเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้ยุติลง องค์การระหว่างประเทศต่างๆ เข้ามามีบทบาทและให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองระหว่างประเทศเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น สนธิสัญญาสันติภาพต่างๆ ซึ่งได้ให้การคุ้มครองชนกลุ่มน้อยในยุโรปตอนกลาง ในแถบคาบสมุทรบอลข่าน มีการก่อตั้งองค์การแรงงานระหว่างประเทศเพื่อให้ความคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน หรืออนุสัญญาว่าด้วยทาส แต่อย่างไรก็ตามกติกาสันนิบาตชาติไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรง แต่จะกล่าวปัญหาเกี่ยวกับดินแดนที่อยู่ในอาณัติซึ่งต้องได้รับการคุ้มครองให้มีการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของชนพื้นเมือง

ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กฎบัตรสหประชาชาติได้กำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ชัดเจนขึ้น โดยได้ยืนยันพันธกรณีในการร่วมมือกันระหว่างประเทศที่ให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสระภาพอันเป็นมูลฐานสำคัญสำหรับมนุษยชาติ และต่อมาได้มีกฎหมายต่างๆ เกิดขึ้นมากมายและมีรูปแบบต่างๆ เช่น ปฏิญญา กติกา อนุสัญญา พิธีสาร ทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาค จึงนับได้ว่ากฎหมายสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแล้ว แต่ก็ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยส่วนใหญ่จะเป็นประเทศที่ยังไม่พัฒนา ลักษณะทางการเมืองการปกครองเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการสนับสนุนและส่งเสริมเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งเมื่อประเทศที่ยังไม่พัฒนาที่จะเป็นอุปสรรคสำคัญการคุ้มครองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น กฎหมายแรงงาน การศึกษา การสาธารณสุข เป็นต้น ดังนั้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นปัญหาที่

ตั้งอยู่บนมูลเหตุที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่แม้ว่าการละเมิดสิทธิมนุษยชนจะมีอยู่โดยทั่วไป แต่อีกด้านหนึ่งก็มีความพยายามที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยรัฐต่างๆ องค์กรระหว่างประเทศ ทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาค ⁴⁶

7. หลักนิติธรรม (The rule of law)

หลักนิติธรรมเป็นอุดมคติในระบบกฎหมาย และเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศ โดยมีความหมายอย่างกว้างเป็นการรวมเอาหลักการของประชาธิปไตยและหลักสิทธิมนุษยชนมาไว้ด้วยกัน หากจะกล่าวในความหมายอย่างแคบก็คือเป็นการใช้กฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองโดยไม่มีข้อจำกัดใด ในกระบวนการและทางเนื้อหาของกฎหมาย

หลักนิติธรรม หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อ หลักนิติธรรม โดยอาจจำแนกได้เป็น 2 ประการ คือ

7.1 หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ

หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ ได้แก่

- หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
- กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
- กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
- เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้
- ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี

⁴⁶รศ.ดร. สมชาย กษิติประดิษฐ์ “สิทธิมนุษยชน HUMAN RIGHTS LW 446” สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง พิมพ์ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2547 หน้า 1-3

- กฎหมายอาญาต้อง ไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
- บุคคลจะถูกลงโทษทางอาญาซ้ำในการกระทำเดียวกันไม่ได้
- บุคคลมีสิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ต้องรับผิดทาง

อาญา

- กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

ผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ เนื่องจากหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ เป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ดังนั้น หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือ การกระทำใดๆ ที่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งกับหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด ดังกล่าวย่อมไม่มีผลใช้บังคับ

7.2 หลักนิติธรรมโดยทั่วไป

หลักนิติธรรมโดยทั่วไปหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใดๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

รัฐต้องเคารพ ยึดถือ และปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมโดยทั่วไปหรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใดๆ จะมีลักษณะและสาระสำคัญไม่ครบถ้วนตามหลักนิติธรรมโดยทั่วไปดังกล่าว กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำนั้น ยังใช้บังคับได้อยู่ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด

สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยทั่วไปหรือ หลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง ได้แก่

- กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
- กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล
- กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้น

พื้นฐาน

- กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรับรองความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี

- กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติโดยองค์การที่มีอำนาจตามกฎหมายและตามกระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้

- กฎหมายที่ดีต้องมีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิ หน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล
- กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
- กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประชาชนต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจและเคารพในกฎหมายและหลักนิติธรรม
- กระบวนการนิติบัญญัติที่ดีต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผยม โปร่งใส และตรวจสอบได้
- กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิด โอกาสให้มีการอุทธรณ์
- กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิด โอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวกไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่
- นักกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องซื่อสัตย์สุจริตยึดหลักคุณธรรม เมตตาธรรมและสันติธรรม⁴⁷

หลักนิติธรรมหรือ นิติรัฐ นี้ มีพัฒนาการมาจากความมุ่งหมายที่ต้องการที่จะกำจัดอำนาจของผู้ปกครอง ต่อมาความมุ่งหมายดังกล่าวถูกทำให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยกำหนดเป้าหมายของอำนาจรัฐต้องเคารพถึงสิทธิของปัจเจกบุคคล เช่นนี้รัฐที่เป็นนิติรัฐต้องให้การรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลและใช้อำนาจรัฐภายใต้ขอบเขตของกฎหมายนำมาสู่การพัฒนานิติรัฐสมัยใหม่โดยมุ่งหมายที่จะกำจัดอำนาจรัฐ กล่าวโดยสรุปคือรัฐที่ปกครองโดยหลักนิติรัฐ คือ รัฐที่ยอมผูกพันตนโดยกฎหมายและกฎหมายดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและหลักกฎหมายทั่วไป ดังนั้น หลักนิติรัฐจึงได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้วางกรอบไปในแนวทางหลักนิติรัฐตามระบบคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ โดยยืนยันหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของหลักนิติรัฐหรือ ไปในทิศทางหลักนิติรัฐตามระบบซีวิลลอว์ของประเทศในภาคพื้นยุโรป กล่าวคือ มีการแยกศาลออกจากศาลยุติธรรมถึง 3 ศาล ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และศาลทหาร โดยเฉพาะ

⁴⁷ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการวิชาการว่าด้วยหลักนิติธรรมแห่งชาติ คณะอนุกรรมการบรรณาธิการหนังสือหลักนิติธรรม “หลักนิติธรรม The Rule of Law ความหมาย สาระสำคัญ และผลของการฝ่าฝืนหลักนิติธรรม” พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม : สำนักงานคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด เจริญรัฐการพิมพ์ , 2548 หน้า 1-10

ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง เป็นการเป็นการยืนยันถึงระบบกฎหมายที่แยกกฎหมายมหาชน ออกจากระบบกฎหมายเอกชน

จากเหตุผลดังกล่าวมา ระบบรัฐธรรมนูญของไทยเป็นระบบที่วางพื้นฐาน แนวความคิดแบบ “หลักนิติรัฐ” ตามระบบชีวิตลอร์วของประเทศในภาคพื้นยุโรป ดังนั้นการตีความ คำว่านิติรัฐ ตามรัฐธรรมนูญ ย่อมหมายถึง หลักนิติรัฐเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญ เป็นข้อจำกัดของการใช้อำนาจรัฐ ผูกพันการใช้อำนาจรัฐทั้งหลาย ซึ่งการใช้อำนาจรัฐที่ละเมิดหรือ ผ่าฝืนหลักนิติธรรม ย่อมส่งผลถึงปัญหาความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนั้น ๆ⁴⁸

อนึ่ง กระบวนการยุติธรรมทางอาญาถือเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมากที่สุด เพราะเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองสังคม โดยบัญญัติให้การกระทำหรือไม่กระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดเป็นความผิดและได้กำหนดโทษไว้โดยบทกำหนดโทษก็จะมีอัตรากำหนดที่แตกต่างกันไปตามความร้ายแรงแห่งการกระทำ ความผิด โดยกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผิด ระหว่างนั้นจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ แท้ที่จริงแล้วหลักการนี้มีที่มาจากหลักสิทธิมนุษยชนปรากฏอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นหลักการสากลที่นานาอารยประเทศให้การยอมรับและถือปฏิบัติกันทั่วไปอย่างกว้างขวางนะทุกระบบกฎหมาย ทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law หรือ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งหากประเทศดังกล่าวได้เข้าผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศด้วยแล้ว ต้องยอมรับและผูกพันตนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศ จึงถือเป็นหลักกฎหมายตามมาตรฐานสากลให้ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้⁴⁹

8. แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการสมยอมในการเสนอราคา

การสมยอมราคาเป็นการแสวงประโยชน์ร่วมกันระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือ เอกชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ เรียกว่า “การฮั้ว” ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏอย่างแพร่หลายในสังคม หรือเรียกกันอย่างแพร่หลายว่าการฮั้วประมูล เป็นการกระทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ เนื่องจากการทุจริตเงินงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งเป็นการ

⁴⁸ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ “หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ” ในฐานะเกณท์ จำกัดอำนาจรัฐ (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน 2561 หน้า 26-29

⁴⁹ศุธีรา อุปพัททางกูร “ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5 วิทยาลัยการรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ หน้า 3-4

สะท้อนถึงพฤติกรรมที่มาจากระบบอุปถัมภ์ และเกิดการคอร์รัปชัน เป็นการใช้อำนาจที่เป็นทางการ ได้แก่ อำนาจทางการเมือง ซึ่งเป็นคำกำหนดนโยบายต่างๆ และส่งผลต่อการตัดสินใจ กับอำนาจที่ไม่เป็นทางการซึ่งเป็นอำนาจที่เต็มไปด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่โปร่งใส

กรณีเกี่ยวกับทฤษฎี การฮั้วประมูล แกรน แม็คคอนเนล (Grant mcconnell) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งทฤษฎีของการฮั้วปรากฏในผลงานที่ชื่อ “Private Power and American Democracy” ได้แสดงให้เห็นว่าการฮั้วประมูล เป็นสิ่งสาคร ซึ่งมีทั้งการฮั้วขั้นต่ำ ที่ใช้พวกนักเลงคุ่มเวลาที่ทำการยื่นซอง ใช้กำลังประทุษร้าย สังกัดคู่แข่งเพื่อไม่ให้ขัดขวางตนเอง สำหรับการฮั้วที่เป็นขั้นสูงจะเป็นการเข้าไปควบคุมอำนาจในการใช้ดุลพินิจของข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และกำหนดนโยบายที่มีผลประโยชน์แอบแฝงไว้ ซึ่งจะยากแก่การที่บุคคลทั่วไปจะเข้าใจว่ามีสิ่งผิดปกติซ่อนเร้นอยู่เป็นการแสวงผลประโยชน์หลายส่วนผสมกันไป หรือมีผลประโยชน์ที่ทับซ้อนกัน ตามทฤษฎีฮั้วมีบุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ข้าราชการ นักการเมือง และนักธุรกิจหรือกลุ่มผลประโยชน์ เรียกว่า “Iron triangles” ซึ่งมีข้าราชการเป็นแกนกลางในการกระทำความผิด ซึ่งงานราชการส่วนใหญ่จะมีการดำเนินการซึ่งเป็นความลับบุคคลภายนอกเข้าถึงได้ยาก และในบางกรณีต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินการ หรือใช้เวลาในการตัดสินใจ โดยข้าราชการเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจบนพื้นฐานของกฎหมาย การงบประมาณ และทรัพยากรอื่นๆ รองรับซึ่งเรียกว่า “การใช้อำนาจดุลพินิจของข้าราชการ” การกระทำความผิดโดยการฮั้วเกิดขึ้นเมื่อข้าราชการได้ร่วมมือกับนักการเมือง นักธุรกิจหรือกลุ่มผลประโยชน์เพื่อแสวงหาประโยชน์ร่วมกัน ซึ่ง แกรนต์ แม็คคอนเนล ได้กล่าวไว้ว่าวิธีการฮั้วที่คลาสสิกที่สุด ก็คือ การผลักดันกฎหมายและนโยบายที่เปิดช่องให้ข้าราชการใช้ดุลพินิจเพื่อความสะดวก ความเป็นธรรม และเหมาะสม มีอำนาจในการใช้ดุลพินิจเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มได้⁵⁰

ดังนั้น จึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเพื่อไม่ให้เกิดการสมยอมราคาเกิดขึ้น ในประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากการให้ความสำคัญในนโยบายการค้าเสรี การแข่งขันทางการค้าอย่างเสรี ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมีความเจริญก้าวหน้าอย่างมีเสถียรภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง จากการเปิดนโยบายเสรีทางเศรษฐกิจส่งผลให้มีการแข่งขันกันอย่างมากมาย ก่อให้เกิดปัญหาตามมา จึงก่อให้เกิดการบัญญัติเป็นกฎหมายโดยในต่างประเทศที่ใช้กฎหมาย Common Law เช่น

⁵⁰นุชจรินทร์ อินประถม “ปัญหาการสอบสวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบการทุจริตแห่งชาติ วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2555 หน้า 28

ในประเทศอังกฤษมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการสมยอมราคาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1927 คือ “Bidding Agreement Act 1972” บัญญัติในเรื่องของข้อตกลงที่เรียกว่า “Knock-out Agreement” คือ ผู้ที่ไปสู้ราคาในการขายทอดตลาด ตกลงไม่สู้ราคากันโดยปล่อยให้ใครคนหนึ่งสู้ราคาไปตามลำพัง เมื่อผู้ได้ก็จะมาแบ่งผลประโยชน์กันในภายหลัง การตกลงกันเช่นนี้เป็นความผิดและมีโทษทางอาญา⁵¹เช่นนี้ สัญญาจึงเป็นโมฆะ ข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่มีผลผูกพัน ซึ่งเห็นได้ว่าประเทศอังกฤษนั้น ในการตกลงราคากันในการขายทอดตลาดก็เป็นความผิดและมีโทษทางอาญาซึ่งทำให้สัญญาตกเป็นโมฆะ แม้เป็นเรื่องของการสู้ราคาในการขายทอดตลาดไม่ใช่เรื่องการซื้อหรือในการจ้างก็ตาม ซึ่งก็สามารถนำมาเทียบเคียงกันได้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือว่าสัญญาที่เรียกว่า “Restraint of Trade” นั้น เป็นโมฆะ เพราะขัดต่อรัฐประศาสนโยบาย รวมถึงสัญญากรณินที่ตกลงกันเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการแข่งขันราคาในการสู้ราคา ในสิ่งของ หรือแรงงานด้วยเช่นกัน โดยใน Restatement of the Law, Contracts, ว่าด้วยข้อตกลงที่จะไม่สู้ราคาในการขายทอดตลาดหรือในการซื้อขาย หรือการเข้าทำสัญญาเปิดโอกาสให้ประชาชนแข่งขันราคากันโดยมีวัตถุประสงค์ในเบื้องต้นเพื่อเป็นการขจัดเสียซึ่งการแข่งขันกันนั้น เป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการพัฒนาหลักเรื่องการชดใช้ค่าเสียหายเป็นการลงโทษ โดยมีประโยชน์ในการช่วยทำให้กฎหมายลักษณะละเมิดมีผลบังคับใช้อย่างแท้จริง ซึ่งไม่มีกฎหมายใดแม้จะกฎหมายอาญาที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างขวางไปกว่ากฎหมายลักษณะละเมิด การลงโทษจึงต้องมีส่วนช่วยในการบังคับใช้กฎหมายในลักษณะละเมิดเป็นไปอย่างจริงจัง

9. การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในลักษณะการสมยอมในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐในต่างประเทศ

9.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

9.2.1 หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการต่อต้านการคอร์รัปชันของสหรัฐอเมริกา ได้แก่

1) Federal Bureau of Investigation หรือ สำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา เป็นหนึ่งในกองราชการของสหรัฐอเมริกาสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยการดำเนินคดีหลัก ที่ FBI รับผิดชอบ ได้แก่ การก่อการร้าย การต่อต้านข่าวกรอง อาชญากรรมทาง

⁵¹บุญคือ กงเจ “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสมยอมราคาในการจ้างก่อสร้างอาคารในหน่วยงานของรัฐ” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540 หน้า 14-15

คอมพิวเตอร์ การคอร์รัปชันของราชการ สิทธิพลเมือง อาชญากรรมในองค์กร อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมรุนแรง และการโจรกรรมกลุ่ม โดยมีอำนาจในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับสูง เช่น อัยการ ผู้พิพากษา ผู้ว่าการรัฐ วุฒิสมาชิก เป็นต้น การดำเนินการเริ่มจากการสืบสวนสอบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ ความผิด ซึ่งต้องใช้เทคนิคการดำเนินการในทางลับโดยวิธีที่ซับซ้อน ได้แก่ การปฏิบัติการ Sting Operation โดยเจ้าหน้าที่สืบสวนจะปลอมตัวเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็นเอกชนเพื่อเสนอให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมีการนำเทคโนโลยี อุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ในการเก็บพยานหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด แล้วจึงสรุปสำนวนส่งให้พนักงานอัยการดำเนินการสั่งฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ ต่อไป ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งคดีเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาลต่อไป⁵²

2) The National Procurement Fraud Task Force (NPFTF) เป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นคณะทำงาน โดยมีหน้าที่ในการตรวจสอบ ป้องกันและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีรองอัยการสูงสุดเป็นประธาน ซึ่งในหน่วยงานจะประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่จาก FBI ผู้ตรวจการทั่วไปของกระทรวงยุติธรรมและมลรัฐต่างๆ เจ้าหน้าที่สืบสวน อัยการของแต่ละมลรัฐ รวมทั้งหน่วยงานในทางแพ่ง ซึ่ง หน่วยงาน NPFTF ได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ กล่าวคือ

- (1) เพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายในเกี่ยวกับการคอร์รัปชัน ในความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ
- (2) ดำเนินการเพื่อเพิ่มปริมาณในการฟ้องคดีทั้งทางแพ่งและในทางอาญา รวมทั้งการกระทำของฝ่ายบริหารในการแก้ไขผลกระทบต่อการทุจริตในเรื่องดังกล่าว
- (3) สนับสนุนให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและป้องกันการคอร์รัปชันเกี่ยวกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

9.2 ประเทศออสเตรเลีย

9.2.1 หน่วยงานและกฎหมายที่มีหน้าที่ต่อต้านการคอร์รัปชันในออสเตรเลีย

รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย คือ ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ จัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติ ICAC Act 1988 ได้กำหนดกรอบการทำงานว่าการที่ ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ จะเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน ได้นั้น ต้องเป็นการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นความผิดทางอาญาโดย

⁵² www. Dek-d.com “วัฒนธรรมต่างประเทศกว่าจะเป็น FBI” สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2563
<https://www.dek-d.com/studyabroad/27126/>

เป็นการกระทำต่อระเบียบราชการ หรือเป็นการกระทำที่ร้ายแรงมีโทษถึงขึ้นปลดออกจากราชการ ซึ่งผู้บริหารของ ICAC ที่ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการได้นั้นต้องได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าการ รัฐนิวเซาท์เวลส์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภา

ICAC มีขอบเขตอำนาจอย่างกว้างขวางในการดำเนินการสืบสวน สอบสวน คดีการทุจริตคอร์รัปชัน มีอำนาจในการเรียกตัวบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อพิจารณาไต่สวน ข้อมูลเป็นการเฉพาะโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน การดักฟังสายโทรศัพท์ หรือบันทึกเสียง โทรศัพท์โดยอาศัยกฎหมายการดักฟังของออสเตรเลีย ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันคือการทำประชาพิจารณ์ โดย ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย ได้จัดให้มีการรับฟังข้อมูลความคิดเห็นเพื่อจุดประสงค์ในการสอบสวนเพื่อหาข้อมูลในการเปิดเผยพฤติกรรม เป็นการควบคุมการกระทำผิด ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลทำให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมเป็นการช่วยเหลือหน่วยงาน ICAC ในการดำเนินการเพื่อลดการคอร์รัปชันและสามารถนำข้อมูลที่ได้นำมาดำเนินการขยายผลสืบสวนสอบสวนต่อไป⁵³

⁵³ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2541) “การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย” หน้า 265

บทที่ 3

ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยความผิด เกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

แนวคิดและความเป็นมาของความผิดในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐในประเทศไทย

การทุจริตคอร์ปชั่น และการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือ “การฉ้อราษฎร์บังหลวง” นั้น เกิดขึ้นควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน ซึ่งมูลเหตุของปัญหาดังกล่าวนั้นได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมไทย เพราะในสมัยก่อนข้าราชการได้รับการยอมรับว่าเป็นชนชั้นปกครองการดำเนินคดีอาญาของต่อนิติบุคคลโดยทำหน้าที่แทนพระเจ้าแผ่นดินในการรับใช้แผ่นดิน ดังนั้น ข้าราชการจึงเป็นผู้มีอำนาจที่ประชาชนทั่วไปต้องให้ความเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามคำสั่ง โดยมีฐานะทางสังคมสูง โดยข้าราชการสมัยก่อนไม่มีเงินเดือนประจำ เหมือนกับข้าราชการในปัจจุบันทำให้พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานเครื่องยศและบำเหน็จ สิทธิพิเศษต่างๆ เป็นการตอบแทน ในการออกรบในยามเมื่อเกิดสงครามข้าราชการจะทำหน้าที่เป็นผู้บังคับบัญชากองทหาร ที่สำคัญ คือ การให้ข้าราชการมีอำนาจเรียกเก็บภาษีอากร จังกอบ ส่วยจากราษฎร ซึ่งเมื่อได้รับการแต่งตั้งไปประจำหัวเมืองต่างพระเนตรพระกรรณ ซึ่งภาษีอากรส่วนหนึ่งที่เก็บมาได้ให้นำส่งเป็นเครื่องราชบรรณาการ อีกส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ในราชการ จึงถือเป็นการปฏิบัติกันสืบมาจนกลายเป็นค่านิยมที่ยึดถือและก่อให้เกิดระบบพวกพ้องเรียกว่า ระบบอุปถัมภ์⁵⁴

จากการฉ้อราษฎร์บังหลวงในอดีตได้ตกทอดกลายมาเป็นการทุจริตคอร์ปชั่นของข้าราชการไทยในสมัยปัจจุบัน ส่งผลให้ทัศนคติของข้าราชการและประชาชนมีต่อการฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นเรื่องปกติธรรมดา ไม่มีความร้ายแรงเท่ากับความผิดทางอาญาอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม ซึ่งต่อมาสังคมไทยได้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านสังคม และเศรษฐกิจ การทุจริตคอร์ปชั่นในการสมยอมราคาจึงยังเกิดขึ้น ซึ่งการทุจริตคอร์ปชั่น ที่มีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคา เรียกว่า “การสมยอมในการเสนอราคา” เป็นการตกลงกระทำการร่วมกันในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ หรือที่เรียกว่า “ฮั้ว” ก็คือ การตกลงราคากันที่จะไม่มีการแข่งขันในการประมูลงานระหว่างเอกชนผู้ค้า

---

⁵⁴ จูติพร สุวรรณกลาง “การกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมสมยอมในการเสนอราคา” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2554 หน้า 12.

กับรัฐ หรือระหว่างเอกชนผู้ค้าด้วยกันเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ราคาที่ตกลงกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน⁵⁵ อันเป็นความผิดทางอาญา

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเผชิญกับสภาวะปัญหาการทุจริตมาอย่างยาวนาน ซึ่งมีรูปแบบการทุจริตที่พบในอดีตก็คือการที่นักธุรกิจหรือผู้ประกอบการอาศัยสินบนช่วยเหลือให้ได้การบริการที่พิเศษกว่าและเป็นผู้ที่ได้เปรียบกว่า โดยหน่วยงานของรัฐได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมการรับสินบนเพื่อแลกเปลี่ยนกับการบริการตามหน้าที่ เป็นการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ถือเป็นการกระทำผิดต่อหน้าที่ส่งผลให้รัฐต้องจ่ายเงินงบประมาณสูงกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้ประชาชนต้องได้รับบริการสาธารณะที่ไม่มีคุณภาพ ทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นในระบบราชการไทยเพราะเห็นว่าเป็นการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากนักลงทุน เพื่อแลกกับการอนุญาตให้เอกชนดำเนินการในกิจการที่รัฐจะต้องทำ ซึ่งรัฐเองก็ไม่สามารถตรวจสอบการกระทำดังกล่าวได้ หรือตรวจสอบได้ยากเนื่องจากข้อมูลต่างๆ รัฐเป็นผู้ถือครอง⁵⁶ การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นการใช้อำนาจหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่บุคคลนั้นมีเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง จึงถือเป็นการก่อความเสียหายร้ายแรงต่อสังคมและประเทศชาติ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย โดยการทุจริตนั้นไม่ได้เกิดปัญหาขึ้นเฉพาะแต่เพียงในภาครัฐเท่านั้น ในภาคเอกชนก็ประสบปัญหาการทุจริตเช่นเดียวกัน อาจนำไปสู่การล่มสลายไม่เพียงแต่ธุรกิจนั้นๆ แต่กระทบระบบเศรษฐกิจอีกด้วย การทุจริตคอร์รัปชันกลายเป็นปัญหาใหญ่ของหลายประเทศไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น⁵⁷ โดยการทุจริตได้มีการพัฒนามาจนกลายเป็นการทุจริตเชิงนโยบายโดยรัฐอาศัยช่องทางในการดำเนินโครงการต่างๆ เป็นช่องทางในการทุจริต เกิดการตกลงราคากันอย่างไม่เป็นธรรมหรือสมยอมการเสนอราคา หรือเรียกว่า “ฮั้ว” โดยในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบเกี่ยวกับการสมยอมการเสนอราคา จำเป็นต้องใช้กฎหมายเฉพาะ และการกำหนดโทษจะต้องร้ายแรงเนื่องจากการทุจริตดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวมอย่างร้ายแรง เป็นการเบียดบังงบประมาณแผ่นดินซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ โดยต่อมาประเทศไทยได้มีการตรากฎหมายเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับความคดี

⁵⁵ ฐิติพร สุวรรณกลาง “การกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมสมยอมในการเสนอราคา” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2554 หน้า 13.

⁵⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคีต พิริยะรังสรรค์, 2537

⁵⁷ วโรตนม์ เทศเนตร และรัตพงษ์ สอนสุภาพ “การทุจริตคอร์รัปชันในโครงการในต่างประเทศและโครงการในประเทศไทย ของวงการธุรกิจก่อสร้าง” การประชุมนำเสนอผลการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 13 ปีการศึกษา 2561

ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการสมยอมการเสนอราคา หรือเรียกว่า “ฮั้ว” เรียกว่า พระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

เดิมแนวความคิดว่าการสมยอมราคาถือเป็นเรื่องที่ต้องชอบธรรมตามกฎหมาย เป็นพาณิชย์นโยบายการประมูล จึงมีการสมยอมกันอย่างเปิดเผย ซึ่งการกระทำดังกล่าวไม่มีความผิดทางอาญา เป็นเพียงความผิดทางแพ่งเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้มีการคำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อในวงกว้างระดับประเทศ โดยเกิดความเสียหายแก่รัฐ คือ

1. ก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐ โดยรัฐต้องสูญเสียงบประมาณสูงกว่าความเป็นจริง โดยหากมีการแข่งขันราคากันอย่างเสรี และเป็นธรรมผู้เสนอราคาต่ำจะเป็นผู้ที่ได้เข้าทำสัญญากับรัฐ แต่การสมยอมราคากันนั้น ผู้ที่ได้เข้าทำสัญญาต่อหน่วยงานของรัฐอาจมิใช่ผู้ที่เสนอราคาต่ำที่สุด

2. รัฐได้งานที่ไม่มีคุณภาพ เนื่องจากงานที่ประมูลได้นั้นเกิดจากการสมยอมราคา ซึ่งต้องนำเงินที่ได้จากการเป็นคู่สัญญาแบ่งให้ผู้ที่ยอม ซึ่งผู้เข้าทำสัญญาอาจจะต้องลดมาตรฐานของสิ่งก่อสร้างเพื่อประหยัดต้นทุน หรือ ผู้ที่เข้าเสนอราคาอาจจะไม่ได้มีกิจการเกี่ยวกับการดำเนินการค้าสิ่งนั้น แต่เข้าทำสัญญาเนื่องจากมีการตกลงสมยอมราคาและมีการตกลงร่วมกันเพื่อมีค่าตอบแทนในการเข้าร่วมเสนอราคา

3. ก่อให้เกิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มีโอกาสที่จะแสวงหาประโยชน์ที่มิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย

ดังนั้น เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมายในการสมยอมราคาต่อหน่วยงานของรัฐเกิดขึ้น จำเป็นต้องมีหน่วยงานที่เข้ามาตรวจสอบและทำหน้าที่ดำเนินคดีเกี่ยวกับผู้ที่กระทำผิดดังกล่าว โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

โดยสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Office of the National Anti-Corruption Commission) เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่เป็นอิสระ มีฐานะเทียบเท่ากรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน มีเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่าคณะกรรมการป.ป.ช. (National Anti-Corruption Commission) เป็นคณะบุคคลซึ่งประกอบด้วย กรรมการจำนวน 9 คนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา ผู้ได้รับการเสนอชื่อและได้รับเลือกเป็นกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต้องเป็นผู้ซึ่งมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริต ซึ่งในการไต่สวนข้อเท็จจริงและดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ เป็นอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้เจ้าหน้าที่สำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการแทนก็ได้

1. พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

1.1 คำนิยามเกี่ยวกับการสมยอมการเสนอราคา หรือ “ฮั้ว” ตามพระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

“หน่วยของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือหน่วยงานอื่นใดที่ดำเนินกิจการของรัฐตามกฎหมาย และได้รับเงินอุดหนุน หรือเงิน หรือทรัพย์สินลงทุนจากรัฐ

“การเสนอราคา” หมายความว่า การยื่นข้อเสนอเพื่อเป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐอันเกี่ยวกับการซื้อ การจ้าง การแลกเปลี่ยน การเช่า การจำหน่ายทรัพย์สิน การได้รับสัมปทาน หรือการได้รับสิทธิใดๆ

“ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” หมายความว่า

- 1) นายกรัฐมนตรี
- 2) รัฐมนตรี
- 3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- 4) สมาชิกวุฒิสภา
- 5) ข้าราชการการเมืองอื่นนอกจาก 1) และ 2) ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ

การเมือง

- 6) ข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมืองตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายรัฐสภา
- 7) ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น

“การสมยอมการเสนอราคา” หมายความว่า การที่ผู้เสนอราคาตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปตกลงกระทำการร่วมกันในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. กำหนดราคาอันเป็นการเอาเปรียบแก่หน่วยงานของรัฐหรือ
2. หลีกเลี่ยงการแข่งขันราคากันอย่างแท้จริงและเป็นธรรม อันเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ผู้เสนอราคารายหนึ่งหรือหลายรายให้เป็นผู้มีสิทธิทำสัญญา หรือ

3. เพื่อผลประโยชน์อย่างหนึ่งอย่างใด ระหว่างผู้เสนอราคาด้วยกัน⁵⁸

1.2 เจตนารมณ์ของกฎหมาย

ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 นี้กฎหมายมีเจตนารมณ์ เพื่อที่จะมุ่งคุ้มครองเงินงบประมาณของแผ่นดิน และความบริสุทธิ์ โปร่งใส ในการประกอบธุรกิจของนิติบุคคล และตัวแทนนิติบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติในการเสนอราคา หรือเสนอผลประโยชน์ตอบแทนแก่หน่วยงานของรัฐ โดยบุคคลที่กฎหมายมุ่งจะควบคุม ก็คือ นิติบุคคล และตัวแทนนิติบุคคล ผู้ที่มีคุณสมบัติในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ หรือเสนอผลประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ ต้องไม่กระทำการอันเป็นผลที่จะทำให้การเสนอราคาครั้งหนึ่งครั้งใด ไม่เป็นไปตามกระบวนการตามกฎหมายในการจัดซื้อจัดจ้าง หรือวิธีอื่นใดของหน่วยงานของรัฐ หรือทำให้การเสนอผลประโยชน์ตอบแทน เกิดความไม่โปร่งใส ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่เกิดการแข่งขันกันอย่างเสรีและเป็นธรรม ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อรัฐอย่างแท้จริงนั่นเอง และเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายฉบับนี้ ก็เพื่อที่จะมุ่งควบคุมและปราบปรามเพื่อเอาผิดนิติบุคคลต่อกฎหมายที่ทำให้การเสนอราคาเกิดความไม่โปร่งใส ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม โดยสันนิษฐานให้ผู้แทนนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้แสดงเจตนาหรือกระทำการแทนนิติบุคคลรับผิดชอบร่วมกัน รวมถึงผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น เนื่องจากการยากที่จะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของนิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคล โดยจำเป็นต้องลดมาตรฐานในการพิสูจน์ความผิด ภายใต้อำนาจ “การสันนิษฐาน”⁵⁹

1.3 ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

การสมยอมการเสนอราคา หรือ ฮั้ว เป็นการกระทำความผิดซึ่งมีผู้ที่เกี่ยวข้องคือหน่วยงานของรัฐ และเอกชน อาจจะเป็นการตกลงสมยอมการเสนอราคา ระหว่างหน่วยงานของรัฐกับเอกชน หรือระกว้างเอกชนด้วยกันเอง ก็ถือว่าเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติความผิดว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยในการดำเนินการดังกล่าวเอกชนต้องมีผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้ดำเนินการแทนนิติบุคคลนั้นในการเสนอราคาตามที่หน่วยงานของรัฐประกาศจัดซื้อจัดจ้างในแต่ละครั้ง ดังนั้น ตัวแทนนิติบุคคล จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างทุกขั้นตอน และเป็นตัวการสำคัญในการกระทำความผิดเช่นเดียวกัน

⁵⁸สำนักงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. “นี้หรือคือ...ฮั้ว เล่มที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินคดีฮั้วและการวินิจฉัยข้อกฎหมาย มีนาคม 2560

⁵⁹บดินทร์ กริธาธร “พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ฉบับใช้งาน (พิมพ์ครั้งที่ 1), สำนักพิมพ์ บริษัทไคเวอร์ ศรีเอทีพี จำกัด น. 119-120

ตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติความรับผิดชอบด้วยบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของนิติบุคคลและผู้แทนนิติบุคคลไว้ในมาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” จะเห็นได้ว่าการที่กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิด จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น

2. ความโปร่งใสในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

ในการตรวจสอบการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ นั้น เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ป.ป.ช.) ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ดังนี้

1. ใต้สวนและมีความเห็นกรณีมีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง

2. ใต้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

3. กำหนดตำแหน่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าหน้าที่ของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ รวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว

4. ใต้สวนเพื่อดำเนินคดีในฐานะความผิดอื่นที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้กำหนดหรือที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ช.ป.

5. หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายอื่นในการดำเนินการตาม 4 ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้คณะกรรมการ ป.ช.ป.จะดำเนินการเองหรือมอบให้หน่วยงานที่มีหน้าที่และอำนาจในการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินการก็ได้มาตรา 29 ให้คณะกรรมการ⁶⁰

ซึ่งตามข้อ 5. นั้น ในส่วนของหน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ หรือกฎหมายอื่นนั้น รวมถึงการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐด้วย

โดยการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐนั้น สาเหตุหลักมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการและปกครองตนเอง พร้อมทั้งได้มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น⁶¹ และการกระจายอำนาจดังกล่าวก่อให้เกิดผลข้างเคียงเกิดการใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมืองท้องถิ่นและข้าราชการประจำ รวมทั้งผู้รับเหมา หรือเจ้าของกิจการซึ่งเป็นเอกชน แต่เดิมการสมยอมราคาเมื่อมีการกระจายอำนาจก็เปรียบเสมือนเป็นการแพร่กระจายความทุจริตให้ลงไปในพื้นที่มากยิ่งขึ้น นอกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้วผู้ที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ นั่นก็คือ เอกชน หรือนิติบุคคล ซึ่งเข้าทำสัญญาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นการดำเนินคดีต้องดำเนินคดีต่อผู้แทนนิติบุคคลที่ร่วมกระทำความผิดดังกล่าวด้วย

โดยการลงโทษผู้กระทำความผิดจึงต้องอาศัยหลักกฎหมายและหลักมนุษยธรรมควบคู่กันไป โดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความผิดต่อการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ได้แก่

1. กลุ่มเอกชน ผู้ที่เสนอราคาที่ประสงค์จะเข้าเป็นคู่สัญญากับหน่วยงานของรัฐ เช่น ผู้รับเหมาก่อสร้าง ผู้รับสัปดาห์ เป็นต้น

⁶⁰ราชกิจจานุเบกษา หน้า 1 เล่ม 135 ตอนที่ 52 วันที่ 21 กรกฎาคม 2561

⁶¹นุชจรินทร์ อินประดม “ปัญหาการสอบสวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทาลัยสุโขทัยธรรมราช พ.ศ. 2555 หน้า 26.

2. กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุญาต อนุมัติ ออกแบบ กำหนดราคา กำหนดเงื่อนไข เจ้าหน้าที่พัสดุ คณะกรรมการเปิดซองสอบราคา คณะกรรมการผู้พิจารณาผล เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้าง เป็นต้น

3. กลุ่มผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ที่มีอำนาจ อนุมัติจัดซื้อ หรือจัดจ้าง อาจเป็นผู้มีอำนาจโดยตรงในการอนุมัติ ผู้มีหน้าที่

3. แนวคิดเกี่ยวกับความผิดในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

สืบเนื่องมาจากปี พ.ศ. 2540 เกิดรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้มีองค์กรอิสระ ต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น ซึ่งได้มีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางให้แก่องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ได้มีอำนาจในการบริหารจัดการและปกครองตนเองได้มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งจัดสรร งบประมาณให้แก่องค์กรนั้นๆ จากการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ก่อให้เกิดผลตามมาคือ เมื่อมีการกระจายงบประมาณและอำนาจไปสู่ท้องถิ่น ในการใช้งบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้างผู้รับเหมาหรือเจ้าของห้างร้าน บริษัท ต่างๆ ที่เป็นเอกชนได้เข้าร่วมเสนอราคา ต่อหน่วยงานของรัฐในการจัดซื้อจัดจ้างดังกล่าว ก่อให้เกิดช่องเพื่อแสวงหาประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ ของรัฐ และการตกลงราคากันระหว่างเอกชนด้วยกันเอง หรือระหว่างเอกชนกับรัฐ ซึ่งส่งผลให้รัฐ ได้รับความเสียหายจากการใช้งบประมาณแผ่นดิน เกิดการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคา ต่อหน่วยงานของรัฐเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งโดยหลักแล้วพฤติกรรมการฮั้วประมูลงานกรณีที่เจ้าหน้าที่ ของรัฐเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ถือเป็น การแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบสำหรับตนเองและผู้อื่นย่อม เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา แต่ทั้งนี้กฎหมายอาญาแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะไม่เพียงพอ ต่อการบังคับใช้กับความผิดดังกล่าว ซึ่งด้วยวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ในการดำเนินคดีอาญา จะต้องมีผู้เสียหาย ซึ่งในความเป็นจริงกรณีการฮั้วประมูลเป็นการได้ผลประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าจะ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเอกชน ดังนั้นจึงทำให้ไม่มีผู้เสียหายที่จะไปร้องทุกข์กล่าวโทษตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เนื่องจากการกระทำความผิดเกี่ยวกับการสมยอมราคา หรือ ฮั้ว ประมูลถือเป็นความผิดที่ร้ายแรง ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติในวงกว้าง ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินคดี กับผู้กระทำความผิดในคดีการฮั้วประมูลได้รับโทษอย่างเหมาะสม และเพื่อให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ สาธารณะ รัฐบาลในยุคนั้น ซึ่งมีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี จึงได้เล็งเห็นความสำคัญกับ เรื่องดังกล่าว และได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงาน ของรัฐขึ้น เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2542 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ถัดจากวันประกาศในราชกิจจา

นุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ ความว่า “โดยที่ในการจัดหาสินค้าและบริการไม่ว่าด้วยวิธีการจัดซื้อหรือการจัดจ้างหรือวิธีอื่นใดของหน่วยงานของรัฐทุกแห่งนั้นเป็นการดำเนินการ โดยใช้เงินงบประมาณเงินกู้เงินช่วยเหลือ หรือรายได้ของหน่วยงานของรัฐ ซึ่งเป็นเงินของแผ่นดิน รวมทั้งการที่รัฐให้สิทธิในการดำเนินกิจการบางอย่างโดยการให้สัมปทานอนุญาตหรือกรณีอื่นใดในลักษณะเดียวกันก็เป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะอันเป็นกิจการของรัฐฉะนั้น การจัดหาสินค้าและบริการรวมทั้งการให้สิทธิดังกล่าวจึงต้องกระทำอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมและมีการแข่งขันกันอย่างเสรีเพื่อให้เกิดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐ แต่เนื่องจากการดำเนินการที่ผ่านมามีการกระทำในลักษณะการสมยอมในการเสนอราคาและมีพฤติการณ์ต่างๆ อันทำให้มิได้มีการแข่งขันกันเสนอประโยชน์สูงสุดให้แก่หน่วยงานของรัฐอย่างแท้จริงและเกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ นอกจากนี้ ในบางกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีส่วนร่วมหรือมีส่วนสนับสนุนในการทำความผิด หรือละเว้นไม่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่อันมีผลทำให้ปัญหาในเรื่องนี้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จึงสมควรกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดเพื่อเป็นการปราบปรามการกระทำในลักษณะดังกล่าว รวมทั้งกำหนดลักษณะความผิดและกลไกในการดำเนินการเอาผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้การปราบปรามดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”⁶²

4. ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในกฎหมายไทย

วิวัฒนาการของกฎหมายแพ่งของไทย โดยเฉพาะหลักกฎหมายนิติบุคคล ประเทศไทยได้ยอมรับระบบประมวลกฎหมาย โดยเฉพาะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพหนึ่ง นั้นได้รับอิทธิพลของกฎหมายแพ่งเยอรมัน หลักกฎหมายหมายว่าด้วยนิติบุคคลซึ่งได้ปรากฏเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพหนึ่ง พ.ศ. 2466 แต่หลังจากนั้นได้ไม่นาน ก็ได้แก้ไขปรับปรุงในปี พ.ศ. 2468 และในปี พ.ศ. 2535 ได้ปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ความจริงแล้วตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตราประกาศพระราชทานอำนาจพิเศษต่างๆ ให้แก่บริษัททั้งหลายเป็นแนวคิดของกฎหมายอังกฤษในรูปแบบการตรา “Royal Charter” นอกจากนั้นคำราและคำบรรยายของเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ก็ทรงอธิบายในแนวกฎหมายอังกฤษด้วย จึงกล่าวได้ว่าอิทธิพลของระบบคอมมอนลอว์ของอังกฤษมีผลต่อกฎหมายไทย และนักกฎหมายไทยเป็นอย่างยิ่ง ส่วนอิทธิพลของซีวิลลอว์ต่างหากไม่ค่อย

⁶²พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 116 ตอนที่ 120 ก 29 พฤศจิกายน 2542 หน้า 76

ปรากฏอิทธิพลแต่ประการใด เพราะไม่มีตำราหรือบทความทางวิชาการ ดังนั้น ระบบคอมมอนลอว์ จึงมีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังแนวคิดของนักกฎหมายไทยตราบถึงทุกวันนี้⁶³

สำหรับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในกฎหมายไทยเริ่มขึ้นใน ร.ศ. 130 หรือ พ.ศ. 2455 ซึ่งเป็นปีที่ออก “พระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130” โดยเป็นกฎหมายฉบับแรกที่มีการยอมรับ “สภาพนิติบุคคล” และในขณะเดียวกันก็ยอมรับหลักเรื่อง “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” ในประเทศไทย ซึ่งตามพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดโทษของนิติบุคคลไว้ใน “หมวด 6 โทษานุโทษ” ไว้ด้วยต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชการที่ 6 โดยได้ยกเลิก “พระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130” และนำมาบัญญัติไว้ใน ลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนบริษัทนั้น ส่วนบทกำหนดความผิดสำหรับนิติบุคคลนอกเหนือจาก กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ในการดำเนินการของนิติบุคคลแล้ว จึงได้กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลไว้ใน “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127” เพื่อทดแทนการยกเลิก “พระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130” ซึ่งมีหมวด 6 โทษานุโทษ” โดยบัญญัติความผิดของนิติบุคคลใหม่ตาม “พระราชบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญา พระพุทธศักราช 2468” โดยเพิ่มเติมเป็น “ส่วนที่ 11 ความผิดเกี่ยวแก่ห้างหุ้นส่วน บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. 2499” เมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน ซึ่งเป็นรอยต่อที่สำคัญยิ่งเพราะได้มีการยกเลิก ประเด็นปัญหาเรื่อง ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลมาถกเถียงอย่างจริงจัง ซึ่งจะเห็นได้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติได้ประสงค์ให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบอาญาเป็นการทั่วไปเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา⁶⁴

5. แนวคิดความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

เนื่องจากนิติบุคคลไม่มีเนื้อตัวร่างกายและจิตใจเช่นบุคคลธรรมดา ดังนั้น การแสดงออกซึ่งเจตนาหรือการกระทำการใดๆ ของนิติบุคคลจึงแสดงออกหรือกระทำการผ่านผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 70 วรรคสอง ป.พ.พ. ม. 70 และมาตรา 76 ป.พ.พ. ม. 76 ในกรณีที่นิติบุคคลนั้นเป็นหุ้นส่วนสามัญ หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าว ได้แก่ หุ้นส่วนผู้จัดการ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจกระทำการแทนห้างหุ้นส่วน รวมถึงต้องรับผิดชอบ

⁶³ประสิทธิ์ โฉมวิไลกุล “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” (พิมพ์ครั้งที่ 2) (แก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงใหม่) กรุงเทพมหานคร : นิติธรรม, 2549 น. 13

⁶⁴สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553 น. 62

ร่วมกับห้างอย่างไม่จำกัดจำนวน ป.พ.พ. ม. 1025 สำหรับกรณีที่นิติบุคคลเป็นบริษัท ผู้แทนนิติบุคคล ได้แก่ กรรมการบริษัท ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ผู้แทนนิติบุคคลให้แก่ผู้มีอำนาจกระทำการแทน โดยผู้แทนนิติบุคคลต้องเป็นผู้ที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งกำหนดให้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคล เช่น รัฐมนตรีเป็นผู้แทนของกระทรวง คณะกรรมการสมาคมเป็นผู้แทนของสมาคม เป็นต้น หลักการสำคัญในการวินิจฉัยว่าใครเป็นผู้แทนของนิติบุคคลนั้น อยู่ที่การเป็นผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

5.1 การจัดการนิติบุคคล

การจัดการนิติบุคคลต้องมีผู้แทน เนื่องจากนิติบุคคลมีสิทธิและหน้าที่ได้เช่นบุคคลธรรมดา โดยมีข้อจำกัดว่าจะต้องอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ และจะต้องไม่เป็นสิทธิหน้าที่โดยสภาพจำกัดมิได้เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น ผู้แทนนิติบุคคล ได้แก่บุคคลที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งกำหนดให้เป็นผู้แสดงเจตนาแทนนิติบุคคล เช่น กรรมการบริษัทซึ่งเป็นผู้ที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งกำหนดให้เป็นผู้แสดงเจตนาแทนนิติบุคคล⁵⁵ ถือเป็นผู้แทนนิติบุคคล มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล จะเป็นคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ ตามที่กฎหมายกำหนด

ศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร ให้ความหมายว่า “กรรมการบริษัท” คือ ผู้เข้าดำเนินงานแทนผู้ถือหุ้น ซึ่งที่ประชุมผู้ถือหุ้นเป็นผู้แต่งตั้ง กรรมการบริษัทดูเหมือนเป็นผู้ถือหุ้นต้องทำงานภายใต้การควบคุมของผู้ถือหุ้น แต่เนื่องจากบริษัทเป็นนิติบุคคล แยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นทั้งหลาย กรรมการบริษัทจึงถือว่าเป็นผู้แทนของบริษัทยิ่งกว่าผู้แทนหรือตัวแทนของผู้ถือหุ้น”

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ กล่าวว่า “กรรมการบริษัทเปรียบเสมือนชีวิตจิตใจของบริษัทการกระทำใดๆ ของบริษัทนั้นเป็นสะท้อนมาจากการตัดสินใจของกรรมการ”⁵⁶

5.2 การดำเนินการของผู้แทนนิติบุคคล

ตามมาตรา 70 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีปัญหาว่าหากกรณีมีผู้แทนนิติบุคคลหลายคนการแสดงความประสงค์ต้องดำเนินการอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการแสดงออกของนิติบุคคลแล้ว โดยกฎหมายได้กำหนดวิธีการไว้ในมาตรา 71 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าจะให้ดำเนินการไปตามเสียงข้างมากของผู้แทนนิติบุคคล เว้นแต่ จะมีกฎหมาย ข้อบังคับหรือตรา

⁵⁵กิตติศักดิ์ ปรกติ “คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 9) กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน ,2561,น. 281

⁵⁶ทวีเจริญพิทักษ์, คำอธิบายโดยพิศดารกฎหมายหุ้นส่วนและบริษัท,2504, น.364 อ้างถึงใน ทิพย์พล สร้อยศิริ. “ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมายสิ่งแวดล้อม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557 น.10.

สารจัดตั้งกำหนดไว้เป็นอย่างอื่นต้องดำเนินการตามที่ได้กำหนดไว้จึงจะถือว่าการกระทำของผู้แทนทั้งหลายผูกพันนิติบุคคล⁶⁷

ความเห็นของนักกฎหมายไทย

ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลในประเทศไทยได้มีความเห็นของนักกฎหมายหรือความเห็นทางฝ่ายตำรานั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ฝ่ายด้วยกัน

5.2.1 ฝ่ายที่เห็นด้วยว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ โดยการให้เหตุผลเรื่องการแสดงเจตนาของนิติบุคคลผ่านทนายผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งเป็นการพิจารณาที่พิเคราะห์จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในมาตรา 70 วรรคสอง เป็นหลักสำคัญในการวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กล่าวคือ หากพิจารณาจากบทบัญญัติในมาตรา 70 วรรคสองดังกล่าวที่บัญญัติว่า “ความประสงค์ของนิติบุคคลย่อมแสดงออกผ่านทางผู้แทนนิติบุคคล” นิติบุคคลย่อมสามารถมีการกระทำได้และสามารถมีความรับผิดชอบทางอาญาจากการกระทำนั้นได้ด้วย โดยฝ่ายที่เห็นด้วยว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้นั้นมี ดังนี้

1) ศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ

มีความเห็นว่านิติบุคคลย่อมมีความรับผิดชอบทางอาญาได้เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาโดยอาจรับผิดชอบในกรณีดังต่อไปนี้ คือ

- (1) เมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบ
- (2) เมื่อมีกฎหมายกำหนดให้นิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้อื่น นิติบุคคลต้องรับผิดชอบ เช่น ตามพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร แล หนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2470 หรือพระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ พ.ศ. 2461 เป็นต้น
- (3) แม้ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น นิติบุคคลก็อาจต้องรับผิดชอบเมื่อเป็นการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น และนิติบุคคลนั้นได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นแล้ว

นอกจากนั้นศาสตราจารย์บัญญัติ สุชีวะ ยังเห็นว่าหากเป็นความผิดที่ ต้องการ หรือไม่ต้องการเจตนาแล้ว นิติบุคคลย่อมมีความผิดทางอาญาได้ดังกล่าวในข้อ 3 ส่วนความผิดที่นิติบุคคลไม่อาจรับผิดชอบได้นั้นมีดังนี้

- (1) ความผิดที่กระทำโดยประมาทนั้น “ความประมาทของผู้แทนนิติบุคคลจะถือว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคลน่าจะไม่ได้ เพราะการกระทำโดยประมาทนั้นมีใช้

⁶⁷ พัทธา น้าเงิน “ความรับผิดชอบเพื่อการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล” (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) สาขากฎหมายเอกชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2554, น.32

การกระทำโดยเจตนาที่จะประสงค์ต่อผลหรือย่อมเล็งเห็นผล จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นความประสงค์ของนิติบุคคล”

(2) นอกจากนั้นยังเห็นว่านิติบุคคลไม่อาจรับผิดชอบที่ระวางโทษไม่เปิดช่องให้ลงโทษได้ ดังนั้น “ความผิดใดซึ่งมีโทษประหารชีวิต จำคุก หรือกักขังแต่อย่างเดียวแล้ว หากอาจฟ้องนิติบุคคลให้รับผิดชอบในความผิดนั้นได้ไม่”

(3) นิติบุคคลไม่อาจรับผิดชอบในความผิดที่โดยสภาพจะพึงกระทำได้แต่เฉพาะบุคคลธรรมดาเท่านั้น เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ เป็นต้น

5.2.2 ฝ่ายที่เห็นว่านิติบุคคลไม่อาจมีความรับผิดชอบทางอาญาได้

ฝ่ายนี้เห็นว่า เนื่องจากหลักในการพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญากับความรับผิดชอบในทางแพ่งมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน โดยความผิดในทางอาญานอกจากจะมีองค์ประกอบครบถ้วนแล้วยังต้องมีองค์ประกอบภายใน คือ เรื่องของเจตนาด้วย ในต่างประเทศอาจจะเรียกแตกต่างกันออกไป เช่น ในประเทศเยอรมนี กำหนดให้ผู้กระทำต้องมีความรู้ผิดชอบชั่วดี แต่ในประเทศอังกฤษผู้กระทำต้องมีเจตนาชั่วร้าย เป็นต้น

นักกฎหมายที่เห็นด้วยกับฝ่ายนี้ ได้แก่

1) ศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย

โดยได้กล่าวถึงปัญหาในเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลไว้ในบันทึกท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 1144/2493 โดยอธิบายถึงข้อโต้แย้งเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลและอธิบายถึงหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวของต่างประเทศ เกี่ยวกับปัญหาเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ได้อธิบายว่า “เห็นว่า นิติบุคคลเป็นสิ่งที่กฎหมายแห่งสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางทรัพย์สินเท่านั้น ถ้ากฎหมายอาญาประสงค์จะลงโทษก็ต้องระบุไว้ชัดเจนอย่างกฎหมายลักษณะอาญาที่เอาโทษแก่บริษัทฯ โดยชัดแจ้ง...”

2) ศาสตราจารย์ ไพจิตร ปุญญพันธ์

กล่าวว่าปัญหาเรื่องความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล โดยหลักนิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่เหมือนบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิและหน้าที่ซึ่งว่าโดยสภาพจะพึงมีมีเป็นได้เฉพาะแต่บุคคลธรรมดาเท่านั้น โดย “...สิทธิและหน้าที่ของนิติบุคคลนั้นไม่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญา ฉะนั้นความคิดเห็นที่ว่านิติบุคคลควรรับผิดชอบทางอาญานั้น จึงเป็นความคิดเห็นที่ควรรับฟังไม่ได้...”⁶⁸

⁶⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล “ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล” กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553 น. 74

6. ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล

ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในการปกป้องสิทธิของบุคคล ที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญา ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักสากลที่ได้รับการยอมรับ เคารพและปฏิบัติ ตามเรื่อยมาในการตัดสินคดีในประเทศไทย โดยเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศไทยหลายฉบับเดียวมีความขัดหรือแย้งกับหลักการดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะที่รัฐให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ซึ่งมักจะบัญญัติให้มีข้อสันนิษฐานว่า กรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนไม่ได้รู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำความผิด กล่าวคือ แม้ว่าจะไม่มีผู้บริหารคนใดลงมือกระทำความผิด และมีการกระทำซึ่งถือได้ว่าเป็นความผิดของนิติบุคคลนั้น ผู้แทนนิติบุคคลที่ไม่ได้ลงมือกระทำความผิดก็ ต้องถูกสันนิษฐานให้ต้องรับผิดได้ จะเห็นได้ว่า ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์เป็นหลักการที่ ได้รับการยอมรับเคารพและปฏิบัติตามต่อเนื่องมายาวนาน แต่อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติแม้ว่าภาระ การพิสูจน์ความผิดนั้นควรจะต้องตกแก่ผู้เป็นโจทก์ แต่ผู้แทนนิติบุคคลที่ไม่ได้รู้เห็นหรือมีส่วนร่วม ในการกระทำความผิดของนิติบุคคล ก็ยังคงต้องแสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของตนด้วยเท่าที่ จะสามารถทำได้ ศาลไทยจะเห็นว่าผู้แทนนิติบุคคลจะต้องรับผิดหรือไม่จากพยานหลักฐานเป็น เรื่องของการใช้ดุลพินิจซึ่งนำพยานหลักฐาน ซึ่งโดยหลักแล้วในคดีอาญา โจทก์ก็ควรจะต้อง พิสูจน์จนสิ้นข้อสงสัย⁶⁹

ซึ่งหลังจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิด ในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2560 ส่งผลให้บุคคลที่อยู่ในฐานะกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลภายใต้กฎหมายทั้งสิ้นจำนวนเจ็ดสิบหกฉบับ ซึ่งได้รับการแก้ไขในส่วนของความผิดทางอาญาให้ไม่ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลเพียงเพราะสถานะที่ตนได้ดำรงอยู่ในนิติบุคคลนั้นอีกต่อไป ซึ่งหากเป็นกรณี ที่ข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลแล้วการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิด ขึ้นมาจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการ ดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ที่จะต้องสั่งการหรือกระทำการ

⁶⁹ วิภาณันท์ ประสมป้อม “ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญ” กรุงเทพมหานคร 27 กรกฎาคม 2559, สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563 ,<https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638417>

ได้ละเว้น ไม่สั่งการหรือไม่กระทำการ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด เช่นนี้ผู้แทนนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ต่อไป⁷⁰

6.1 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล

สืบเนื่องมาจากศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 12/2555 ว่ามาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ที่บัญญัติให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลซึ่งกระทำความผิดและต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เป็นอันขัดต่อมาตรา 39 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งในวงวิชาการด้านนิติศาสตร์ได้มีการอภิปรายถกเถียงในเรื่องบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลอยู่มากเพราะศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยโดยเสียงข้างมาก 5 ต่อ 4 อันแสดงให้เห็นว่าขณะนั้นศาลรัฐธรรมนูญเองก็ยังไม่ตกผลึกในกรณีดังกล่าว⁷¹

ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีการวินิจฉัย ในลักษณะดังกล่าวทำนองเดียวกัน ได้แก่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 74 พระราชบัญญัติประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 มาตรา 78 พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มาตรา 28/4 และพระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 6 ผลจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้มีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวและกฎหมายอื่นที่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 โดยได้ยกเลิกความในมาตราแห่งประมวลกฎหมายพระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด จำนวน 76 ฉบับรายละเอียดปรากฏตามภาคผนวก

ซึ่งตามบัญชีแบบท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 ข้างต้น ได้กำหนดหลักการสำคัญใหม่ว่าผู้แทนนิติบุคคลกระทำผิดอย่างไร

⁷⁰ สุธีรา อุปัทธางกูร “ความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคลกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5 วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ หน้า 2

⁷¹ ปกรณ์ นิลประพันธ์ “แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล” สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2 กรกฎาคม 2555, สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563, <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1738>

7. การกระทำความผิดของนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

7.1 ความหมาย

7.1.1 นิติบุคคล หมายถึง นิติบุคคลที่มีคุณสมบัติในการเสนอราคา ประกอบอาชีพค้าขาย หรือรับจ้าง หรือเป็นนิติบุคคลที่หน่วยงานของรัฐให้สิทธิหรือให้ดำเนินกิจกรรมบางอย่างไม่ว่าจะเป็นการให้สัมปทาน การให้ได้รับสิทธิใดๆ หรือกรณีอื่นในลักษณะเดียวกัน โดยเป็นการดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะซึ่งเป็นกิจการของรัฐ ประการสำคัญจะต้องเป็นผู้แสดงความประสงค์หรือยื่นข้อเสนอเข้าทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐและเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่มีการประกาศหรือเชิญชวนให้เข้าร่วมในการเสนอราคาในครั้งนั้นด้วย

7.1.2 การกระทำที่เป็นความผิด หมายถึง การที่ตัวแทนนิติบุคคลใดได้กระทำการตกลงร่วมกันเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้นในการเข้าเสนอราคาและเป็นผู้มีสิทธิ์เข้าทำสัญญาหรือหลีกเลี่ยงการแข่งขัน กีดขวางการแข่งขันราคา หรือจงใจ ข่มขืนใจไม่ให้เข้าร่วมแข่งขัน หรือตัดโอกาสมิให้บุคคลอื่นเข้าร่วมทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรม หรือเสนอราคาโดยหลงผิด หรือ การที่ผู้แทนนิติบุคคลใดร่วมกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐกระทำการออกแบบ กำหนดราคา กำหนดเงื่อนไข หรือกำหนดผลประโยชน์ตอบแทน อันเป็นการตัดโอกาสมิให้บุคคลอื่นเข้าร่วมทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรมหรือเสนอราคาโดยหลงผิด หรือมุ่งหมายมิให้เกิดการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรม หรือกระทำความผิดฐานหนึ่งฐานใด หรือ การที่ผู้แทนนิติบุคคลใดร่วมกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกรรมการหรืออนุกรรมการในหน่วยงานของรัฐซึ่งมิใช่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ กระทำต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการเสนอราคาเพื่อจงใจหรือยอมรับการเสนอราคาที่มีการกระทำความผิดฐานหนึ่งฐานใด

7.1.3 ให้ถือว่าตัวแทนนิติบุคคลเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วยหมายความว่า เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่ขยายผลให้เป็นความผิดของตัวแทนนิติบุคคล โดยไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างหนึ่งอย่างใด โดยเรียกว่ากฎหมายปิดปาก (Estoppel) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าคนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความผิดเด็ดขาด (Strict Liability)

7.1.4 การกระทำผิดของนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 นี้ นิติบุคคลที่กระทำผิดต้องรู้ว่าตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์

ในการเสนอราคานั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นการได้ประโยชน์จากรหัสสินหรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม

7.1.5 ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้แทนหรือตัวแทนนิติบุคคลกฎหมายกำหนดให้ผู้แทนหรือตัวแทนนิติบุคคลที่ถูกสันนิษฐานว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดครั้งนั้น พิสูจน์ให้ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็น (เจตนา) การกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น ก็จะไม่ใช่ข้อสันนิษฐานว่ามีความผิดร่วมกับนิติบุคคล ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติมาตรา 9 นี้ผู้กระทำผิดโดยอ้อมหมายถึงผู้กระทำเป็นผู้ถูกหลอกให้กระทำ ไม่มีเจตนากระทำความผิดเพราะไม่รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบของความผิดนั้นๆ ไม่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาข้อยกเว้นความรับผิดชอบตามมาตรา นี้ เพราะเป็นคนละกรณีกัน

7.2 ลักษณะของการกระทำความผิด

เนื่องจากบรรดานิติบุคคลต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นห้างหุ้นส่วนจะทะเบียน บริษัทจำกัด บริษัทมหาชน จำกัด ล้วนเป็นบุคคลสมมติตามกฎหมาย โดยสภาพไม่มีตัวตนไม่มีความรู้สึกนึกคิด จึงจำเป็นต้องมีบุคคลธรรมดาเป็นผู้แทนหรือตัวแทนนิติบุคคล เช่น กรรมการผู้จัดการ หรือผู้จัดการ บริษัท หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นผู้ดำเนินกิจการแทนนิติบุคคล ซึ่งการกระทำของผู้แทนหรือตัวแทนนิติบุคคลที่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มีลักษณะของการกระทำความผิด ดังนี้

7.2.1 นิติบุคคลนั้นเองกระทำการกีดกันหรือขัดขวางการแข่งขัน หรือจูงใจ หรือข่มขู่ในผู้อื่นไม่ให้เข้าร่วมในการแข่งขัน หรือตัดโอกาสมิให้บุคคลอื่นเข้าทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรม หรือเสนอราคาโดยหลงผิดด้วยตนเอง ซึ่งรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นได้การประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.2 นิติบุคคลร่วมกับนิติบุคคลอื่นที่เข้าเสนอราคาตกลงร่วมกันในการเสนอราคาโดยรู้อยู่แล้วว่าการกระทำผิดนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ไม่จะเป็นประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.3 นิติบุคคลร่วมกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ กระทำการออกแบบ กำหนดราคา กำหนดเงื่อนไข หรือกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนอื่นใด อันเป็นการตัดโอกาส มิให้บุคคลอื่นเข้าทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรมหรือเสนอราคาโดยหลงผิด หรือโดยมุ่งหมายมิให้มีการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรม หรือกระทำผิดฐานหนึ่งฐานใด โดยรู้ว่าการกระทำผิดนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นการได้ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.4 นิติบุคคลหนึ่งร่วมกับบุคคลอื่นหรือนิติบุคคลอื่นกระทำการกีดกันหรือขัดขวางการแข่งขัน หรือจูงใจ หรือข่มขู่ในผู้อื่นไม่ให้เข้าร่วมในการแข่งขัน หรือตัดโอกาสมิให้บุคคลอื่นเข้าทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรม หรือเสนอราคาโดยหลงผิดด้วยตนเอง ซึ่งรู้อยู่แล้วว่าการกระทำนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นได้การประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.5 นิติบุคคลร่วมกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กระทำต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเสนอราคา เพื่อจูงใจหรือขอมรับการเสนอราคา ที่มีการกระทำผิดฐานหนึ่งฐานใด โดยรู้ว่าการกระทำผิดนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการได้ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.6 นิติบุคคลร่วมกับกรรมการหรืออนุกรรมการในหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีใช้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐกระทำต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเสนอราคา เพื่อจูงใจหรือขอมรับการเสนอราคา ที่มีการกระทำผิดฐานหนึ่งฐานใด โดยรู้ว่าการกระทำผิดนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการได้ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

7.2.7 นิติบุคคลร่วมกับผู้ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานของรัฐ กระทำการออกแบบกำหนดราคากำหนดเงื่อนไข หรือกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนอื่นใด อันเป็นการตัดโอกาส มิให้บุคคลอื่นเข้าทำการเสนอราคาอย่างเป็นธรรมหรือเสนอราคาโดยหลงผิด หรือโดยมุ่งหมายมิให้มีการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรม หรือกระทำผิดฐานหนึ่งฐานใด โดยรู้ว่าการกระทำผิดนั้นตนเป็นผู้ได้รับประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นการได้ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม⁷²

⁷² บดินทร์ ภิรติธราช “พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ฉบับใช้งาน (พิมพ์ครั้งที่ 1), สำนักพิมพ์ บริษัท ไคเวอร์ ครีเอทีฟ จำกัด น. 121-122

8. วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

สืบเนื่องมาจากได้มีคำร้องขอของจำเลย เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามมาตรา 45 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี 2557 ว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ขัดหรือแย้งต่อมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี 2557 หรือไม่ โดยคำร้องนี้เป็นกรณีที่จำเลยที่ 2 ในความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ของศาลอาญาซึ่งมีฐานะเป็นผู้บริหารของนิติบุคคลได้โต้แย้งว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวที่ศาลอาญาจะให้บังคับแก่คดี เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดของจำเลยที่เป็นผู้แทนนิติบุคคล เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลย ซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลนั้นมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา อันขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี 2557 มาตรา 4 มาตรา 5 และศาลอาญาได้ส่งคำโต้แย้งของจำเลยที่ 2 เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาแล้วส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามมาตรา 45 ประกอบมาตรา 5 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวปี 2557

ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่า หุ่นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

ซึ่งสรุปรายละเอียดตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559 กล่าวคือ ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของจำเลยที่ 2 ในคดีอาญาที่สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีพิเศษ 4 สำนักงานอัยการสูงสุด เป็นโจทก์ยื่นฟ้องบริษัท ฟ. จำกัด และนาง ส. กรรมการผู้จัดการของบริษัท ฟ. จำกัด เป็นจำเลยต่อศาลอาญามาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 45 ประกอบมาตรา 5 วรรคสอง ในประเด็นที่มีปัญหาว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

พ.ศ. 2542 ขัดหรือแย้งต่อมาตรา 4 และมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาโดยให้เหตุผลว่า ยังไม่เคยมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินี้มาก่อน ประกอบกับคำโต้แย้งของจำเลยที่ 2 ที่ว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ขัดหรือแย้งต่อบทสันนิษฐานว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ซึ่งเป็นสิทธิที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญหลายฉบับที่ผ่านมา จึงถือเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยและเป็นข้อสันนิษฐานซึ่งมีที่มาหลักสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักการพื้นฐานของระบบงานยุติธรรมทางอาญาสากลที่ว่า บุคคลทุกคนมิใช่ผู้กระทำความผิดทางอาญา เป็นหลักประกันว่าบุคคลจะไม่ถูกลงโทษทางอาญาจนกว่าจะมีพยานหลักฐานมาพิสูจน์ได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริง อันเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรมที่ได้รับการยอมรับในนานาอารยประเทศ อันได้แก่ ปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและมีพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศมีอยู่แล้วด้วย ซึ่งมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ได้บัญญัติรับรองไว้

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ที่วางข้อสันนิษฐานเอาไว้ว่า ถ้าการกระทำความผิดเป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ก็ให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น เป็นข้อสันนิษฐานที่ทำให้โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ถึงการกระทำหรือเจตนาของหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นเลยว่ามีส่วนร่วมหรือเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นประการใด กรณีจึงมิใช่เพียงแต่การสันนิษฐานให้หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมกระทำความผิดกับนิติบุคคลเท่านั้น แต่ได้สันนิษฐานให้เป็นตัวการร่วมกระทำผิดกับบุคคลใดก็ตามที่กระทำผิดไปในทางที่เป็นประโยชน์แก่นิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นการสันนิษฐานความผิดทางอาญาที่กว้างยิ่งกว่าการสันนิษฐานให้ต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลเสียอีก

อีกทั้งยังเป็นการสันนิษฐานความผิดของบุคคลดังกล่าวโดยไม่มี ความเกี่ยวข้องกันอย่าง มีเหตุผลอันชอบธรรมระหว่างข้อเท็จจริงที่เป็นเงื่อนไขแห่งข้อสันนิษฐานกับข้อเท็จจริงที่ถูก สันนิษฐาน อันเป็นหลักการพื้นฐานของการกำหนดข้อสันนิษฐาน ซึ่งมีผลเป็นการผลักภาระการ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ไปยังหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการ ดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่อง นั้นทั้งหมดทุกคน ประกอบกับหลักพื้นฐานว่าด้วยความรับผิดทางอาญาที่มาตรา 59 แห่งประมวล กฎหมายอาญาวางหลักไว้ นั้น บุคคลจะต้องรับผิดทางอาญาก็ต่อเมื่อมีการกระทำซึ่งรวมถึงการงด เว้น ละเว้น เพิกเฉย หรือการไม่กระทำตามที่พึงกระทำในลักษณะอื่นๆ ด้วยฉะนั้น หุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่ง รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้นจะต้องเป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิด ของผู้กระทำความผิดด้วยก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำหรืองดเว้นการกระทำที่ตนมีหน้าที่ต้อง ป้องกันผลหรือควรต้องกระทำด้วย แต่มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการ เสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 กลับอาศัยการสันนิษฐานความผิดของบุคคลดังกล่าวโดย โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าบุคคลเหล่านั้นมีการกระทำหรืองดเว้นหรือไม่กระทำการอันเป็น ความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใดก่อน มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการ เสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ จึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบความผิด เพียงบางข้อ หลังจากที่โจทก์ได้พิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความผิด ที่จำเลยถูกกล่าวหา และยังขัดกับหลักนิติธรรมที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาต้องมีภาระการพิสูจน์ถึงการ กระทำความผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบของความผิด บทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังเป็นการนำ บุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งทำให้บุคคลดังกล่าว อาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพโดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำ การหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา บทบัญญัติดังกล่าวจึงขัดต่อหลัก นิติธรรม

ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากจึงวินิจฉัยว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ขัดหรือแย้งต่อ มาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ หรือไม่ อีกต่อไป⁷³

⁷³นายวัส สรค่านัด “ข้อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/255” สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , 24 เมษายน 2560 http://web.krisdika.go.th/data/comment_concourt/2559/cc_26392.htm

ดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่าปัญหาทางกฎหมายของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล เป็นปัญหาที่สำคัญมากซึ่งบทสันนิษฐานดังกล่าว ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยส่งผลกระทบต่อความมีอยู่ของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบ ซึ่งหากขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญก็ย่อมจะเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับมิได้ จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด ดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 นี้ ยังมีได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559 ข้างต้นแต่อย่างไรก็ตามประเด็นปัญหาว่าบทบัญญัติตามมาตรา 9 ดังกล่าว จะสามารถบังคับใช้ได้หรือไม่ ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามหลักการสากลและเพื่อให้กฎหมายไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการคุ้มครองประชาชนให้ได้รับความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรม เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ประชาชนชาวไทยพึงจะได้รับ จึงนำมาสู่การที่จะวิเคราะห์ถึงเหตุผลและแก่นแท้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเข้าถึงข้อเท็จจริง และเพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้โดยไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับบทกฎหมายที่มีลักษณะบังคับใช้คล้ายกันต่อไป

บทที่ 4

สภาพปัญหา

สืบเนื่องมาจากได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2560 ส่งผลให้บุคคลซึ่งอยู่ในสถานะกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลภายใต้บทกฎหมายจำนวนเจ็ดสิบหกฉบับ โดยมีการแก้ไขในส่วนของความรับผิดทางอาญาให้ไม่ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลเพียงเพราะการที่สถานะที่ตนดำรงอยู่ในนิติบุคคลนั้น แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลแล้วการกระทำความผิดของนิติบุคคลและการกระทำความผิดดังกล่าวเกิดมาจากการสั่งการหรือกระทำการของกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นๆ หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่จะต้องสั่งการหรือกระทำการ แต่ได้ละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด หากเป็นเช่นนั้นนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นต่อไป

เกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางกฎหมายของความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลนั้น เป็นกรณีที่จะต้องวิเคราะห์เกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและหลักกฎหมายสากลของบทสันนิษฐานของกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคล พร้อมทั้งวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีอาญาต่อผู้แทนนิติบุคคลให้ต้องรับผิดชอบตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ วิเคราะห์ ว่ามีความเหมาะสมและมีความชอบธรรมตามบทสันนิษฐานรวมถึงการนำหลักกฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมาย Common Law และประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบกฎหมาย Civil Law มาปรับใช้กับประเทศไทย อีกทั้งวิเคราะห์ถึงองค์กรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐทั้งในต่างประเทศและในประเทศไทย เพื่อให้ก่อประโยชน์สูงสุดทั้งด้านของผู้ปฏิบัติและผู้บังคับใช้กฎหมายภายในประเทศเพื่อส่งผลดีต่อประเทศชาติต่อไป

1. หน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวกับกรณีความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

การดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐนั้น ในประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้กำหนดให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนดำเนินคดี โดยเมื่อ พ.ศ. 2542 ได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว เรียกว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ซึ่งสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติก็ได้ดำเนินการต่อผู้กระทำความผิดตามกฎหมายดังกล่าว เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการทำงานเป็นองค์คณะเพื่อดำเนินการไต่สวน ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริง ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ซึ่งให้อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ดังนี้

มาตรา 28 คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) ไต่สวนและมีความเห็นกรณีมีการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ใดมีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง

(2) ไต่สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(3) กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระและเจ้าหน้าที่ของรัฐยื่นบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินของตน คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะรวมทั้งตรวจสอบและเปิดเผยผลการตรวจสอบทรัพย์สินและหนี้สินของบุคคลดังกล่าว

(4) ไต่สวนเพื่อดำเนินคดีในฐานความผิดอื่นที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กำหนดหรือที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ช.ป.

(5) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายอื่นในการดำเนินการตาม ในส่วนที่เกี่ยวกับความผิดตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช.จะดำเนินการเอง หรือมอบหมายให้หน่วยงานที่มี หน้าที่และอำนาจในการดำเนินการเป็นผู้ดำเนินการก็ได้

ทั้งนี้คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจมอบหมายให้หน่วยงานอื่นดำเนินการก็ได้ ซึ่งเห็นว่าเป็นรูปแบบของการดำเนินการแล้วสำนักงาน ป.ป.ช. ดำเนินการในระบบได้ส่วน ถือว่าเป็นการกำหนดองค์กรผู้รับผิดชอบในการปราบปรามคอร์รัปชัน ซึ่งในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดในการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐนี้ ได้มีกฎหมายที่กำหนดการดำเนินการและความรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ถือเป็นกฎหมายพิเศษที่เป็นการบัญญัติกฎหมายและความรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะและเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แต่ทว่าในพระราชบัญญัติดังกล่าวยังมีข้อกฎหมายบางประการที่ยังไม่สมบูรณ์และปัจจุบันเกิดประเด็นปัญหาว่าการบัญญัติกฎหมายจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ นั้นจะได้พิจารณาในหัวข้อถัดไป

หากจะกล่าวถึงหน่วยงานในต่างประเทศที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแล้วนั้น ได้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ดังกล่าว ได้แก่

- หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการต่อต้านการคอร์รัปชันของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ หน่วยงาน Federal Bureau of Investigation หรือ สำนักงานสอบสวนกลางแห่งสหรัฐอเมริกา เป็นหนึ่งในกองราชการของสหรัฐอเมริกาสังกัดกระทรวงยุติธรรม โดยการดำเนินคดีหลัก ที่ FBI รับผิดชอบได้แก่ การก่อการร้าย การต่อต้านข่าวกรอง อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ การคอร์รัปชันของราชการ สิทธิพลเมือง อาชญากรรมในองค์กร อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ อาชญากรรมรุนแรง และการโจรกรรมกลุ่ม โดยมีอำนาจในการดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับสูง เช่น อัยการผู้พิพากษา ผู้ว่าการรัฐ วุฒิสมาชิก เป็นต้น สำหรับการดำเนินการเริ่มจากการสืบสวนสอบสวนเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งต้องใช้เทคนิคการดำเนินการในทางลับโดยวิธีที่ซับซ้อน ได้แก่ การปฏิบัติการ Sting Operation โดยเจ้าหน้าที่สืบสวนจะปลอมตัวเป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งหรือเป็นเอกชนเพื่อเสนอให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยมีการนำเทคโนโลยี อุปกรณ์ทางอิเล็กทรอนิกส์ในการเก็บพยานหลักฐานต่างๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิด แล้วจึงสรุปสำนวนส่งให้พนักงานอัยการดำเนินการสั่งฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่ต่อไป ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้องก็จะส่งคดีเข้าสู่การพิจารณาในชั้นศาลต่อไป⁷⁴ และหน่วยงาน The National Procurement Fraud Task Force (NPFTF) ซึ่งเป็นหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา มีลักษณะเป็นคณะทำงาน โดยมีหน้าที่ในการตรวจสอบป้องกันและดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีรองอัยการสูงสุดเป็นประธาน ซึ่งในหน่วยงานจะประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่จาก FBI ผู้ตรวจการทั่วไปของกระทรวงยุติธรรม

⁷⁴ www. Dek-d.com “วัฒนธรรมต่างประเทศกว่าจะเป็น FBI” สืบค้นเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2563 <https://www.dek-d.com/studyabroad/27126/>

และมลรัฐต่างๆ เจ้าหน้าที่สืบสวน อัยการของแต่ละมลรัฐ รวมทั้งหน่วยงานในทางแพ่ง ซึ่งหน่วยงาน NPFTF ได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

- หน่วยงานและกฎหมายที่มีหน้ามีหน้าที่ต่อต้านการคอร์รัปชัน ในออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย คือ ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ จัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติ ICAC Act 1988 ได้กำหนดกรอบการทำงานว่าการที่ ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตคอร์รัปชัน ได้นั้น ต้องเป็นการทุจริตคอร์รัปชันที่เป็นความผิดทางอาญาโดยเป็นการกระทำต่อระเบียบราชการ หรือเป็นการกระทำที่ร้ายแรงมีโทษถึงขั้นปลดออกจากราชการ ซึ่งผู้บริหารของ ICAC ที่ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการ ได้นั้นต้องได้รับการแต่งตั้งจากผู้ว่าการรัฐนิวเซาท์เวลส์จะต้องได้รับความเห็นชอบจากสภา

ICAC มีขอบเขตอำนาจอย่างกว้างขวางในการดำเนินการสืบสวน สอบสวน คดีการทุจริตคอร์รัปชัน มีอำนาจในการเรียกตัวบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อพิจารณาไต่สวนข้อมูลเป็นการเฉพาะโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณชน การดักฟังสายโทรศัพท์ หรือบันทึกเสียงโทรศัพท์โดยอาศัยกฎหมายการดักฟังของออสเตรเลีย ซึ่งเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชันคือการทำประชาพิจารณ์ โดย ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ ออสเตรเลีย ได้จัดให้มีการรับฟังข้อมูลความคิดเห็นเพื่อจุดประสงค์ในการสอบสวนเพื่อหาข้อมูลในการเปิดเผยพฤติกรรม เป็นการควบคุมการกระทำความผิด ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลทำให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมเป็นการช่วยเหลือหน่วยงาน ICAC ในการดำเนินการเพื่อลดการคอร์รัปชันและสามารถนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการขยายผลสืบสวนสอบสวนต่อไป⁷⁵ เมื่อวิเคราะห์แล้วจะเห็นได้ว่าหน่วยงานเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ของประเทศไทย สหรัฐอเมริกา และ ออสเตรเลีย มีความคล้ายคลึงกัน แต่การดำเนินการของประเทศไทยของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตนั้นจะเป็นไปในรูปแบบของคณะกรรมการ กรรมการไต่สวน และคณะพนักงานไต่สวนเบื้องต้น ซึ่งจะมีความใกล้เคียงกับการดำเนินการของหน่วยงาน The National Procurement Fraud Task Force (NPFTF) ของสหรัฐอเมริกา และวิธีการดำเนินการจะคล้ายคลึงกับหน่วยงาน ICAC แห่งรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งถือว่าการดำเนินงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการปราบปรามการคอร์รัปชัน เป็นการดำเนินการอยู่ในมาตรฐานในระดับสากล โดยในการปฏิบัติงานได้มีการนำเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษต่อไป

⁷⁵ ศาสตราจารย์ไพจิตร (2541) “การคอร์รัปชันในระบบราชการไทย” หน้า 265

สำหรับประเทศไทย สำนักงาน ป.ป.ช. ในฐานะหน่วยงานที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เป็นการดำเนินการในระบบไต่สวนซึ่งถือเป็นการใช้มาตรฐานความยุติธรรมอย่างสูงสุด เนื่องจากคดีที่สำนักงาน ป.ป.ช. รับผิดชอบเป็นคดีที่ส่งผลกระทบต่อภาพรวมประเทศชาติ และส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยทั่วไป ดังนั้นการดำเนินการจึงต้องใช้ความระมัดระวังรอบคอบและอยู่ในกรอบของกฎหมาย

2. การวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหาของบทสันนิษฐาน

2.1 ขอบเขตของผู้แทนนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้บทสันนิษฐาน

ผู้แทนนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้บทสันนิษฐานตามตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กรรมการ ผู้จัดการนิติบุคคล บุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล และบุคคลที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะ โดยพิจารณาขอบเขตความหมาย ดังนี้

1) กรรมการและผู้จัดการนิติบุคคล เป็นบุคคลที่มีอำนาจในการบริหารงานของนิติบุคคลโดยระบุไว้ในทะเบียนนิติบุคคล ดำรงตำแหน่งในทางบริหาร สามารถระบุตัวบุคคลได้ จึงถือเป็นผู้บริหารหรือผู้แทนนิติบุคคลโดยแท้

2) บุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล ปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ก็คือว่า บุคคลดังกล่าวหมายถึงบุคคลใดบ้าง ปัญหานี้ได้มีนักกฎหมายท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า หากตีความหมายอย่างกว้าง จะหมายรวมถึงพนักงานทุกคนในบริษัท แต่หากตีความอย่างแคบก็จะหมายถึงพนักงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนนิติบุคคลจริงๆ ได้แก่ บุคคลที่มีอำนาจในการบริหารตัดสินใจแทนนิติบุคคลนั้นๆ

กรณีดังกล่าวการที่กฎหมายใช้คำว่า “บุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงาน” จึงบ่งชี้ให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่พิจารณาความเป็นผู้แทนนิติบุคคล จากการกระทำการแสดงบทบาทโดยมีอำนาจความรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นเป็นสำคัญ มากกว่าการพิจารณาจากตำแหน่งของบุคคลดังกล่าว ดังนั้น การที่บุคคลรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลแม้จะไม่ได้ดำรงตำแหน่งผู้บริหารนิติบุคคลก็ถือว่าเป็นผู้แทนนิติบุคคลด้วย อีกทั้งได้มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่านอกจากกรรมการแล้ว ผู้แทนบริษัทยังรวมถึง” บุคคลซึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานของบริษัทอีกด้วย

2.2 รูปแบบของข้อสันนิษฐานและการปรับใช้ข้อสันนิษฐานความรับผิดในต่างประเทศ

1) ข้อสันนิษฐานทางกฎหมายของการรับผิดทางอาญาในประเทศอังกฤษซึ่งใช้ระบบกฎหมาย Common Law นั้นเกี่ยวกับความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลศาลอังกฤษได้พัฒนาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลสำหรับความผิดที่ถือการองค์ประกอบทางด้านจิตใจประเภทประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงโดยยอมรับว่านิติบุคคลอาจมีการกระทำความผิดทางอาญาโดยการกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย และในองค์กรต่างๆ ในการละเลยอย่างร้ายแรงในการบริหารจัดการในเรื่องสุขภาพ หรือความปลอดภัยประเทศอังกฤษใช้หลักความได้สัดส่วนในการพิจารณาความชอบของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา โดยหลักการการพิสูจน์ให้จำเลยมีหน้าที่แสดงให้เห็นว่าตนไม่รู้หรือไม่มีเหตุที่ควรจะรู้ ทำให้จำเลยมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ตนจะไม่รู้เพื่อให้พ้นผิด แม้เห็นว่า “มีข้อสงสัยอันควร” ในประเด็นดังกล่าว แต่จำเลยไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ถึงระดับ “เป็นไปได้มากกว่า” ศาลก็ต้องตัดสินว่าจำเลยมีความผิด ซึ่งขัดกับหลักทั่วไปที่ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย กรณีการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงซึ่งอยู่ในความเห็นของจำเลยฝ่ายเดียวหรือผู้ฟ้องคืออย่างยั้งที่จะพิสูจน์ ของฝ่ายโจทก์เนื่องจากข้อเท็จจริงบางอย่างอาจยากลำบากแก่ผู้ฟ้องคืออย่างยั้งที่จะพิสูจน์ ดังนั้นศาลอังกฤษจึงเห็นว่าการหลักการการพิสูจน์ให้แก่จะเลยอาจเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายโดยศาลอังกฤษคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยการหลักการการพิสูจน์ให้แก่จำเลยในคดีอาญาให้น้ำหนักแก่การบังคับใช้กฎหมายมากกว่าสิทธิของจำเลย นับดังกล่าวคือ สังคมได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดมากเท่าใดความชอบธรรมในการหลักการการพิสูจน์ให้แก่จำเลยย่อมมากเท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาคำวินิจฉัยของศาลอังกฤษแล้ว จะเห็นได้ว่าศาลอังกฤษได้นำเอาหลักความได้สัดส่วนมาพิจารณาความชอบด้วยหลัก Presumption of innocence ของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญา เป็นหลักเกณฑ์ที่ศาลรัฐธรรมนูญสามารถนำมาใช้พิจารณาความชอบของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในคดีอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการใช้หลักดังกล่าวทำให้ศาลสามารถตรวจสอบได้ตั้งแต่ความชอบของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกำหนดข้อสันนิษฐานความเชื่อมโยงระหว่างข้อสันนิษฐานกับเป้าหมาย ไปจนกระทั่งการซึ่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะและสิทธิของปัจเจกชน ซึ่งจะส่งผลดีแก่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติในการนำเอาคำวินิจฉัยไปเป็นแนวทางในการใช้อำนาจหน้าที่ของตนเพื่อมิให้ขัดต่อหลักรัฐธรรมนูญ

2) ข้อสันนิษฐานทางกฎหมายของการรับผิดทางอาญา ในประเทศฝรั่งเศสซึ่งใช้ระบบกฎหมาย Civil Law โดยในประเทศฝรั่งเศสได้ปรากฏหลัก presumption of innocence ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งนอกเหนือจากหลักทั่วไปที่กำหนดให้ภาระการพิสูจน์

ตกอยู่ที่ผู้กล่าวหาซึ่งจะต้องพิสูจน์ทุกองค์ประกอบความผิดที่กล่าวอ้างและข้อสงสัยใดๆ เกี่ยวกับความผิดซึ่งจะเป็นคุณแก่ผู้ถูกกล่าวหา นั่น โดยกำหนดให้ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่พิสูจน์ความผิดและพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และต้องแจ้งผู้ที่อาจเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดให้ทราบถึงสิทธิที่จะไม่ให้การใดๆ ซึ่งการควบคุมตัวผู้ต้องหาเอาไว้ก่อนพิจารณาต้องถือเป็นข้อยกเว้นและต้องไม่เกินกว่าเวลาอันสมควร ผู้ถูกกล่าวหาจึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้มาตรฐานการพิสูจน์เพื่อเอาผิดแก่จำเลยในคดีอาญาสูงกว่ามาตรฐานการพิสูจน์ในกรณีอื่นๆ โจทก์ในคดีอาญาจะต้องสืบพยานหลักฐานให้เห็นถึงความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัยอันควร เนื่องจากวัตถุประสงค์ของคดีอาญาไม่ใช่เพื่อการหาข้อยุติเหมือนคดีแพ่ง แต่คดีอาญาเป็นการพิสูจน์ให้เห็นถึงความชอบธรรมในการใช้อำนาจรัฐในการประกาศว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด และคำนึงถึงความชอบธรรมในการลงโทษจำเลยความเสียหายแก่สิทธิ เสรีภาพ ชื่อเสียง รวมถึงหน้าที่การงานของจำเลยด้วย ซึ่งอาจจะเกิดจากคำพิพากษาในคดีอาญาจำเป็นต้องลดความเสี่ยงในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาให้ผิดพลาดน้อยที่สุด โดยใช้หลักที่ว่าโจทก์ในคดีอาญาจะต้องสืบพยานหลักฐานให้เห็นถึงความผิดของจำเลยโดยปราศจากข้อสงสัยนั่นเอง จะเห็นได้ว่าการคุ้มครองผู้กล่าวหาหรือจำเลยของประเทศฝรั่งเศสตามหลัก presumption of innocence โดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ นั้น อาจเป็นการทำให้บรรลุเป้าหมายที่จะคุ้มครอง “ผู้บริสุทธิ์” มิให้ถูกลงโทษก็จริง แต่ในทางกลับกันก็อาจจะมีผลทำให้ “ผู้ไม่บริสุทธิ์” รอดพ้นจากการถูกลงโทษได้เช่นเดียวกัน

3) ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในประเทศไทยและผลกระทบของคำวินิจฉัยเกี่ยวกับข้อสันนิษฐาน ในกฎหมายว่าด้วยความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

ข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายหลายฉบับด้วยกัน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติต่างๆ ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีการวินิจฉัยในปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลไว้ในพระราชบัญญัติหลายฉบับในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน จึงทำให้ประเด็นดังกล่าวถูกหยิบยกขึ้นมา วิเคราะห์ สัมมนาและเปลี่ยนความคิดเห็นกันในหมู่นักกฎหมายและนักวิชาการมากมาย ซึ่งในการบัญญัติข้อสันนิษฐานเช่นนี้ไว้ในพระราชบัญญัติต่างๆ โดยใช้ถ้อยคำในลักษณะเดียวกันหลายฉบับ จึงคาดได้ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะส่งผลกระทบต่อข้อสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่อยู่ในพระราชบัญญัติฉบับอื่นๆ ด้วย จึงเห็นควรพิจารณาถึงสถานการณ์ในทางกฎหมายของข้อสันนิษฐานเพื่อให้ทราบถึงสถานะทางกฎหมายของข้อสันนิษฐานและแนวโน้มในการกำหนดข้อสันนิษฐานในอนาคต

3. ความชอบด้วยกฎหมายตามหลักนิติธรรม/นิติรัฐ หลักสิทธิมนุษยชน

เมื่อพิเคราะห์บทสันนิษฐานแห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ตามมาตรา 9 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้

3.1 พิจารณาตามหลักนิติธรรม/นิติรัฐ ที่มีความมุ่งหมายที่ต้องการที่จะกำจัดอำนาจของรัฐ ซึ่งกำหนดเป้าหมายของอำนาจรัฐต้องเคารพถึงสิทธิของปัจเจกบุคคล เช่นนี้รัฐที่เป็นนิติรัฐ ต้องให้การรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลและใช้อำนาจรัฐภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย คือรัฐที่ปกครองโดยหลักนิติรัฐ คือ รัฐที่ยอมผูกพันตนโดยกฎหมายและกฎหมายดังกล่าวจะต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและหลักกฎหมายหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นหลักพื้นฐานสำคัญของหลักนิติ จะเห็นได้ว่าการสันนิษฐานไว้ก่อนว่านิติบุคคลร่วมกระทำผิดนั้นขัดต่อหลักนิติธรรม/นิติรัฐ โดยสิ้นเชิง เนื่องการใช้กฎหมายของรัฐต้องคำนึงถึงสิทธิของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าบทสันนิษฐานดังกล่าวกระทบต่อสิทธิของปัจเจกบุคคลตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ซึ่งรัฐทั้งหลายที่ใช้อำนาจรัฐที่ละเมิดหรือฝ่าฝืนหลักนิติธรรม ย่อมส่งผลถึงปัญหาความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำนั้นๆ ด้วย

3.2 พิจารณาตามหลักสิทธิมนุษยชน

หลักสิทธิมนุษยชนเป็นหลักการสากล กล่าวคือ สิทธิความเป็นมนุษย์หรือสิทธิความเป็นคน เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ เพศ อายุ สติปัญญา ฐานะ ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด ไม่มีบุคคลหรือองค์กรใดสามารถล่วงละเมิดความเป็นมนุษย์ได้ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของแต่ละคนในฐานะมนุษย์ เช่น สิทธิในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมนุษย์ สิทธิในการอยู่ร่วมกัน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ได้ สิทธิมนุษยชนจึงเกิดจากมุมมองที่ว่าทุกชีวิตมีทุกชีวิตมีคุณค่าเท่าเทียมกัน มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือศีลธรรมอันดีของสังคม ดังนั้น หลักสิทธิมนุษยชน เป็นหลักที่ประกันศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้ใดมาก้าวล่วงมิได้ เมื่อนำมาพิเคราะห์กับบทสันนิษฐานตามกฎหมายของมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติข้อสันนิษฐานให้นิติบุคคลร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ ถือเป็นก้าวล่วงสิทธิมนุษยชน

ของปัจเจกบุคคลเป็นการกระทบสิทธิที่เขาควรจะได้รับการคุ้มครองหากยังไม่มีคามผิด ข้อสันนิษฐานตามมาตรา 9 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ดังกล่าวจึงขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาถือเป็นกระบวนการดำเนินคดีที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลมากที่สุด เพราะเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองสังคม โดยบัญญัติให้การกระทำหรือไม่กระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดเป็นความผิดได้กำหนดโทษไว้ โดยบทกำหนดโทษก็จะมีอัตรากำหนดที่แตกต่างกันไปตามความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด โดยกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าผิด ระหว่างนั้นจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้

4. คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลฉบับแรก ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 12/2555 ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยฉบับแรกที่แสดงถึงสถานะทางกฎหมายของข้อสันนิษฐาน เพื่อให้เห็นถึงแนวคิดและหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องซึ่งที่มาของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ส่งผลให้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 โดยได้ยกเลิกความในมาตราแห่งประมวลกฎหมายพระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด จำนวน 76 ฉบับ โดยผู้เขียนได้กล่าวรายละเอียดไว้ในภาคผนวกแล้ว

โดยคำวินิจฉัยที่ 12/2555 เป็นเรื่องวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 54 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 วรรคสอง มาตรา 40 (5) ประกอบมาตรา 30 หรือไม่ ซึ่งกล่าวโดยสรุปใจความสำคัญของคำวินิจฉัยดังกล่าวได้ว่า ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 54 ที่กำหนดว่า ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในการกระทำของนิติบุคคล เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ามิได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยนั้น เป็นข้อสันนิษฐานที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เป็นอันใช้บังคับมิได้

4.1 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานตามความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งกำหนดว่า “ในกรณีที่การกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำ ความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิดนั้น ” เป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิด เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ เป็นข้อสันนิษฐานที่ไม่เด็ดขาด ซึ่งกำหนดให้ผู้จัดการนิติบุคคลหรือตัวแทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคล ต้องรับผิดชอบในการกระทำความผิดโดยนิติบุคคลด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องกับกระทำความผิดนั้น ซึ่งปรับใช้กับฐานความผิดที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ การที่กฎหมายไทยกำหนดข้อสันนิษฐานรูปแบบเดียวเช่นนี้เองจึงทำให้ไม่ว่านิติบุคคลจะกระทำความผิดเล็กน้อยหรือกระทำความผิดร้ายแรงผู้แทนนิติบุคคลก็จะตกอยู่ภายใต้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวและมีภาระต้องพิสูจน์ว่าตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการกระทำความผิดดังกล่าว หากพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นการกระทำความผิดของนิติบุคคลก็ไม่เข้าข้อสันนิษฐานว่ามีความผิดร่วมกับนิติบุคคล เช่น เป็นการกระทำของลูกจ้าง หรือผู้จัดการบริษัทไปตามคำสั่ง โดยอาจพิสูจน์เรื่องลายมือชื่อในใบมอบอำนาจว่าไม่ใช่ของกรรมการผู้จัดการหรือผู้มีอำนาจลงนาม ซึ่งจะต้องพิจารณาในเรื่องของการเป็นผู้สนับสนุนการกระทำความผิดด้วย

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยซึ่งใช้ระบบกฎหมาย Civil Law ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย แต่ในการกำหนดข้อสันนิษฐานตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐข้างต้น ที่ให้สันนิษฐานว่าผู้แทนนิติบุคคลมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเว้นแต่จะพิสูจน์ได้นั้น ถือว่าขัดต่อหลัก presumption of innocence โดยสิ้นเชิง กับการกำหนดข้อสันนิษฐานในประเทศฝรั่งเศสที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law แบบเดียวกับประเทศไทย โดยนอกจากประเทศไทยจะกำหนดบทสันนิษฐานความผิดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐแล้วยังมีบทสันนิษฐานที่ถูกกำหนดไว้ในกฎหมายอีกหลายฉบับ ซึ่งต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยว่าบทสันนิษฐานดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ ปรากฏตามคำวินิจฉัยที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542มาตรา 9ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การ

กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่าหุ้นส่วน ผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

5. ผลกระทบของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

โดยศาลรัฐธรรมนูญโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากจึงวินิจฉัยว่า มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐฯ ขัดหรือแย้งต่อ มาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อมาตรา 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฯ หรือไม่ อีกต่อไป

6. ความชอบด้วยกฎหมายของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ ดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหาทางกฎหมายของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในพระราชบัญญัติฉบับนี้บทสันนิษฐานที่กำหนดไว้ในมาตรา 9 นั้น ขัดกับหลักสิทธิมนุษยชนและขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือไม่ ซึ่งเมื่อพิเคราะห์จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ย่อมมีความชัดเจนแล้วว่าบทบัญญัติข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 นั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยส่งผลกระทบต่อความมีอยู่ของข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบ ซึ่งหากขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญก็ผลย่อมจะเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับมิได้ โดยปัจจุบันข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล มาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 นี้ ยังมีได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559 ข้างต้นแต่อย่างไร จึงเป็นประเด็นปัญหาว่าบทบัญญัติตามมาตรา 9 ดังกล่าว จะสามารถบังคับใช้ได้หรือไม่นั้น จะเห็นได้ว่าข้อสันนิษฐานตามมาตรา 9 ที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้แทนนิติบุคคลต้องร่วมรับผิดชอบกว่าจะพิสูจน์ได้นั้น ถือเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน การใช้กฎหมายของรัฐขัดต่อหลักนิติธรรม/นิติรัฐ อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้ว

เพื่อให้เป็นไปตามหลักการสากลและเพื่อให้กฎหมายไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ และให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้โดยไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้กฎหมายสามารถบังคับใช้ได้ต่อไป และเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับบท

กฎหมายที่มีลักษณะบังคับใช้คล้ายกัน ซึ่งได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมแล้วตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของนิติบุคคลเกี่ยวกับบทสันนิษฐานทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ นั้น ทำให้ทราบว่านิติบุคคลเป็นบุคคลที่กฎหมายรับรองให้เกิดขึ้นมิได้มีเนื้อตัวร่างกายดังเช่นบุคคลธรรมดา เมื่อมีการจัดตั้งนิติบุคคลขึ้นย่อมถือเป็นอีกบุคคลหนึ่งแยกต่างหากจากผู้บริหารนิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคล และมีสิทธิหน้าที่ดังเช่นบุคคลธรรมดา เว้นแต่สิทธิหน้าที่โดยสภาพแล้วจะเกิดมิได้เฉพาะแต่บุคคลธรรมดา การดำเนินงานหรือกระทำการต่างๆ ของนิติบุคคลนั้น แสดงออกหรือกระทำการต่างๆ ผ่านทางผู้บริหารนิติบุคคลนั้นเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งนิติบุคคลนี้ย่อมมีความรับผิดชอบตามกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น เดิมได้มีกฎหมายหลายฉบับได้บัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลไว้รวมทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ด้วย ซึ่งกำหนดให้การดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ซึ่งเรียกว่า “ผู้แทนนิติบุคคล” ต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำของนิติบุคคลนั้นด้วย ซึ่งบัญญัติเป็นข้อสันนิษฐานความรับผิด โดยมีสาระสำคัญว่าในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ให้กรรมการ ผู้จัดการ นิติบุคคล หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับผิดชอบที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดนั้น

ซึ่งต่อมามีประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ สืบเนื่องมาจากศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 12/2555 ว่ามาตรา 54 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 ที่บัญญัติให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลซึ่งกระทำความผิดและต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ต้องรับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เป็นอันขัดต่อมาตรา 39 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งในวงวิชาการด้านนิติศาสตร์ได้มีการอภิปรายถกเถียงในเรื่องบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลอยู่มากเพราะศาลรัฐธรรมนูญ

มีคำวินิจฉัยโดยเสียงข้างมาก 5 ต่อ 4 อันแสดงให้เห็นว่าขณะนั้นศาลรัฐธรรมนูญเองก็ยังไม่ตกผลึกในกรณีดังกล่าว

ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีการวินิจฉัย ในลักษณะดังกล่าวทำนองเดียวกัน ได้แก่ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 74 พระราชบัญญัติประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 มาตรา 78 พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 มาตรา 28/4 และพระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. 2518 มาตรา 72/5 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 39 วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 6 ผลจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้มีการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว และกฎหมายอื่นที่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. 2560 โดยได้ยกเลิกความในมาตราแห่งประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ และพระราชกำหนด จำนวนเจ็ดสิบหกฉบับ ซึ่งได้ส่งผลให้บุคคลซึ่งอยู่ในสถานะกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลภายใต้บทกฎหมายจำนวนเจ็ดสิบหกฉบับ โดยมีการแก้ไขในส่วนของความรับผิดชอบทางอาญาให้ไม่ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลเพียงเพราะการที่สถานะที่ตนดำรงอยู่ในนิติบุคคลนั้น แต่ถ้าเป็นข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลแล้วการกระทำความผิดของนิติบุคคล และการกระทำความผิดดังกล่าวเกิดมาจากการสั่งการหรือกระทำการของกรรมการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งต้องรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นๆ หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่จะต้องสั่งการหรือกระทำการ แต่ได้ละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด หากเป็นเช่นนั้นนิติบุคคลก็ยังคงต้องรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

ซึ่งจากการศึกษาเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวตามหลักกฎหมายสากลได้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้ได้รับการรับรองอยู่ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา และปฏิญญาระหว่างประเทศอีกด้วย จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายสากลให้ความสำคัญ และให้ความเคารพต่อสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก ถือว่าเป็นสิทธิที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่กำเนิด ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ ซึ่งต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีข้อยกเว้น ซึ่งรัฐต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชนดังกล่าวเพื่อจะปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน และต้องให้การปกครองโดยหลักนิติธรรมเพื่อมุ่งคุ้มครองประชาชนภายในรัฐ

สำหรับหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลแล้ว นั้น โดยบริบทของ “ข้อสันนิษฐาน” ที่ปรากฏตามกฎหมายหลายฉบับที่กำหนดความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลไว้ นั้น ถือเป็นข้อสันนิษฐานไม่เด็ดขาด หมายถึง ยังเปิดโอกาสให้ผู้แทนนิติบุคคลได้พิสูจน์ว่าตนมิได้มีส่วนในการกระทำความผิดเพื่อให้พ้นจากความรับผิดชอบตามข้อสันนิษฐาน ซึ่งทางแพ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าสามารถกำหนดให้บุคคลรับผิดชอบตามข้อสันนิษฐานเช่นนี้ได้ แต่ข้อสันนิษฐานในความรับผิดทางอาญาแล้วนั้น ที่กำหนดให้นิติบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้ข้อสันนิษฐานต้องร่วมรับผิดทางอาญากับนิติบุคคลที่กระทำความผิด โดยเป็นการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้แทนนิติบุคคลมีความรับผิดทางอาญา ซึ่งถ้าผู้แทนนิติบุคคลที่กระทำผิดสามารถนำสืบหักล้างข้อสันนิษฐานไม่ได้ ศาลก็จะพึงเป็นข้อยุติตามข้อสันนิษฐานดังกล่าวว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นร่วมกระทำความผิด ถือเป็นผลกัการระการพิสูจน์ให้แก่ผู้แทนนิติบุคคล เหตุนี้เอง ข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวจึงมีประเด็นปัญหาในทางกฎหมายว่าขัดหรือแย้งต่อหลักการสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of innocence) และหลัก Nulla poena sine lege โดยยึดหลักที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงย่อมเป็นไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ และบุคคลทั้งปวงย่อมทำการไปโดยสุจริต อีกทั้งยังต้องคำนึงว่าข้อสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าวจะเป็นการล่วงละเมิดถึงสิทธิมนุษยชนของผู้แทนนิติบุคคลที่ถูกสันนิษฐานนั้นหรือไม่ และบทสันนิษฐานความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 9 ว่าในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิดนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานตามมาตรา 9 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ดังกล่าว ส่งผลให้การบัญญัติกฎหมายตามมาตรา 9 เป็นการขัดหรือแย้งต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และมีประเด็นปัญหาว่าการนำกฎหมายดังกล่าวไปใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติสามารถดำเนินการได้หรือไม่ นั้น ยังไม่มีความชัดเจน จนถึงปัจจุบันยังมีได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของรัฐธรรมนูญแต่อย่างไร

2. ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เป็นกฎหมายพิเศษและมีความสำคัญเพราะเป็นการดำเนินการไต่สวนเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้แทนนิติบุคคลที่เข้าเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ โดยมีขอบ เป็นการกระทำทุจริตหรือร่วมกันทุจริตเงินงบประมาณของแผ่นดิน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญและส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อประเทศชาติ เพราะการจัดซื้อจัดจ้างเป็นการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งรวมถึงงบประมาณของหน่วยงานอื่นของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรมหาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งมีงบประมาณจำนวนมาก การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการทุจริตคอร์รัปชัน เกิดความเสียหายอย่างมากและส่งผลกระทบเป็นวงกว้างเห็นได้จากการทุจริตในการก่อสร้างโครงการ โรงพักทั่วประเทศ ซึ่งปรากฏตามข่าวและส่งผลกระทบอย่างมากต่อวงราชการ ดังนั้น การดำเนินการนำตัวผู้กระทำความผิดต่อการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐจึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก และการดำเนินคดีต่อบุคคลดังกล่าวจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบและรัดกุมที่สุด เพราะถือว่าการทุจริตดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศชาติ เพื่อให้การดำเนินการไต่สวนตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 เป็นไปโดยชอบและป้องกันปัญหาของการร้องเรียนไม่กระทบสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อเป็นการแก้ปัญหาและเพื่อให้กฎหมายสามารถมีผลบังคับใช้ได้โดยไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงเห็นควรเสนอให้แก้ไขบทบัญญัติ เพื่อให้มีความชัดเจนจากเดิมบัญญัติว่า

มาตรา 9 “ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใดให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่อง

นั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น”

เสนอให้แก้ไขเป็น

มาตรา 9 “ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการ หรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการ หรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำ”

ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามกฎหมายที่เสนอแก้ไขนั้น ได้ตัดข้อสันนิษฐานออกไป โดยให้มีถ้อยคำที่เป็นการกำหนดหน้าที่ของนิติบุคคลหรือผู้แทนนิติบุคคลไว้เพื่อให้ดำเนินการ และหากไม่ดำเนินการจึงจะถือว่าเป็นความผิด ซึ่งเป็นบทกฎหมายที่เป็นไปตามหลักนิติธรรม/นิติรัฐ และไม่ขัดต่อสิทธิมนุษยชนและไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ทั้งนี้ สอดคล้องตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559 ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2559 ซึ่งเมื่อมีการแก้ไขบทบัญญัติของมาตรา 9 ให้เป็นไปตามบทบัญญัติข้างต้นแล้ว จะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีเกี่ยวกับความรับผิดชอบการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ สามารถดำเนินงานและปรับใช้กฎหมายให้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งส่งผลต่อการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลลดการทุจริตคอร์รัปชันให้มีจำนวนน้อยลงจนสิ้นไปจากประเทศไทยในที่สุด

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2561). คำอธิบายกฎหมายลักษณะบุคคล : บุคคลธรรมดาและนิติบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ :วิญญูชน.
- กุลพล พลวัน. (2556). การผลัการะการพิสูจน์กับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ. บทบัณฑิตย์ เนติบัณฑิตยสภา. เล่มที่ 69. ตอน 2.
- กำชัย จงจักรพันธ์. หลักนิติธรรม สืบค้นจาก <http://k-rc.net/imageupload/21576/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2563).
- เจ็มชัย ชูดวงศ์. (2551). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ.
- ชาย เสวกุล. (2517). คำสอนอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตรา เพียรล้ำเลิศ. หน่วยที่ 10 ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2555). กฎหมายอาญา ภาค 1 (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติ ดิงศักดิ์. (2530). คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบุคคล (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไชยเจริญ สันติศิริ. (2506). คำบรรยายอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยาชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ภาค 2 ทัณฑวิทยา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ไทยพิทยา.
- ฐิติพร สุวรรณกลาง. (2554). การกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมสมยอมในการเสนอราคา. (การศึกษาอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ทวีเกียรติ มินะกนิษฐ. (2560).กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ทิพย์พล สร้อยศิริ. (2557). ข้อเสนอพื้นฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคลในกฎหมายสิ่งแวดล้อม. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ชานินทร์ เปรมปรีดิ์ . (2553) ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542 (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.

- นุชจรินทร์ อินประถม. (2542). ปัญหาการสอบสวนข้อเท็จจริงตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (การศึกษาอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- บดินทร์ กิริชธร. พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ฉบับใช้งาน. (พิมพ์ครั้งที่ 1) : สำนักพิมพ์ โทเวอร์ ศรีเอทีพี.
- บุญ ฐาปคุณ . หลักสิทธิมนุษยชนในที่ทำงาน. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อวิชาชีพปี่ไต่รุ่นที่ 4 ,
วิทยาลัยสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
- บุญลือ กงเจ. (2540). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสมยอมราคาในการจ้างก่อสร้างอาคารในหน่วยงานของรัฐ (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2561) หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะเกณฑ์ จำกัดอำนาจรัฐ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- ปกรณ นิลประพันธ์ . แนวความคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา 2 กรกฎาคม 2555 สืบค้นจาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=1738> (สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563).
- ปวีณี ไพรทอง. (2561). บทสันนิษฐานความรับผิดชอบทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. 11, (1) (มกราคม-มิถุนายน).
- ประสิทธิ์ โขวิไลกุล . (2549) . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติบุคคลและความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล. (พิมพ์ครั้งที่ 2) (แก้ไขเพิ่มเติมปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2541) . การคอร์รัปชันในระบบราชการไทยคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- พัชชา น้ำเงิน. (2554). ความรับผิดชอบต่อการกระทำของผู้แทนนิติบุคคล (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ไมตรี ชนกนัชชัย (2540). มาตรการบังคับของฝ่ายปกครองในระบบกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- วโรตนม์ เทศเนตร และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2561). *การทุจริตคอร์รัปชันในโครงการในต่างประเทศและโครงการในประเทศไทย ของวงการธุรกิจก่อสร้าง การประชุมนำเสนอผลการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา, ครั้งที่ 13.*
- วิภาณันท์ ประสมปลื้ม . *ข้อสันนิษฐานความเป็นผู้บริสุทธิ์ตามรัฐธรรมนูญกรุงเทพธุรกิจ 27 กรกฎาคม 2559* สืบค้น จาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/638417> (สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563).
- นายวสุ สรรก่าเนิด. *ย่อคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2559* สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา , 24 เมษายน 2560 สืบค้นจาก http://web.krisdika.go.th/data/comment_concourt/2559/cc_26392.htm (สืบค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2563).
- สมชาย กษิติประดิษฐ์. (2547) *สิทธิมนุษยชน HUMAN RIGHTS LW 446* . (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมพร พรหมหิตาธร และศรีนิตา พรหมหิตาธร. (2546) *พยานหลักฐานในคดีแพ่ง*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการป.ป.ช. (2560). *นี้หรือ...ฮั้ว เล่มที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินคดีฮั้วและการวินิจฉัยข้อกฎหมาย: สำนักงาน ป.ป.ช.*
- สำนักวิชาการสำนักงานสภาผู้แทนราษฎร. (2560). *สรุปสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช: สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล (2553). *ความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุธีรา อุปพัทธางกูร. *ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามหลักสิทธิมนุษยชน* หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 5 วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- www. Dek-d.com. *วัฒนธรรมต่างประเทศกว่าจะเป็น FBI* สืบค้นจาก <https://www.dek-d.com/studyabroad/27126/> เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2563.
- Holt Renehart and Winstion. (1982) *Crime and Criminology* P.457 : New York.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สกลนครราชภัฏ

ภาคผนวก ก
บทสัมภาษณ์

**บทสัมภาษณ์ นายบดินทร์ กริธาธร ตำแหน่งพนักงานไตสวนผู้เชี่ยวชาญ
ณ สำนักงาน ป.ป.ช. สนามบินน้ำ วันที่ 10 มีนาคม 2561**

นายบดินทร์ กริธาธร ตำแหน่งพนักงานไตสวนผู้เชี่ยวชาญ ในฐานะคณะทำงานยกร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้กล่าวว่าตนได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานได้เสนอแก่พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 โดยคณะทำงานดังกล่าวจะคำนึงถึงสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน ป.ป.ช. สภาพปัญหาในการดำเนินการเกี่ยวกับความผิดของนิติบุคคล และตัวแทนนิติบุคคล ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 ซึ่งสำนักงาน ป.ป.ช. เสนอแก้กฎหมายในครั้งนี้อย่างสอดคล้องมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยบัญญัติว่า คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหน้าที่และอำนาจเสนอมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล องค์การอิสระ หรือองค์กรอัยการในเรื่องดังต่อไปนี้

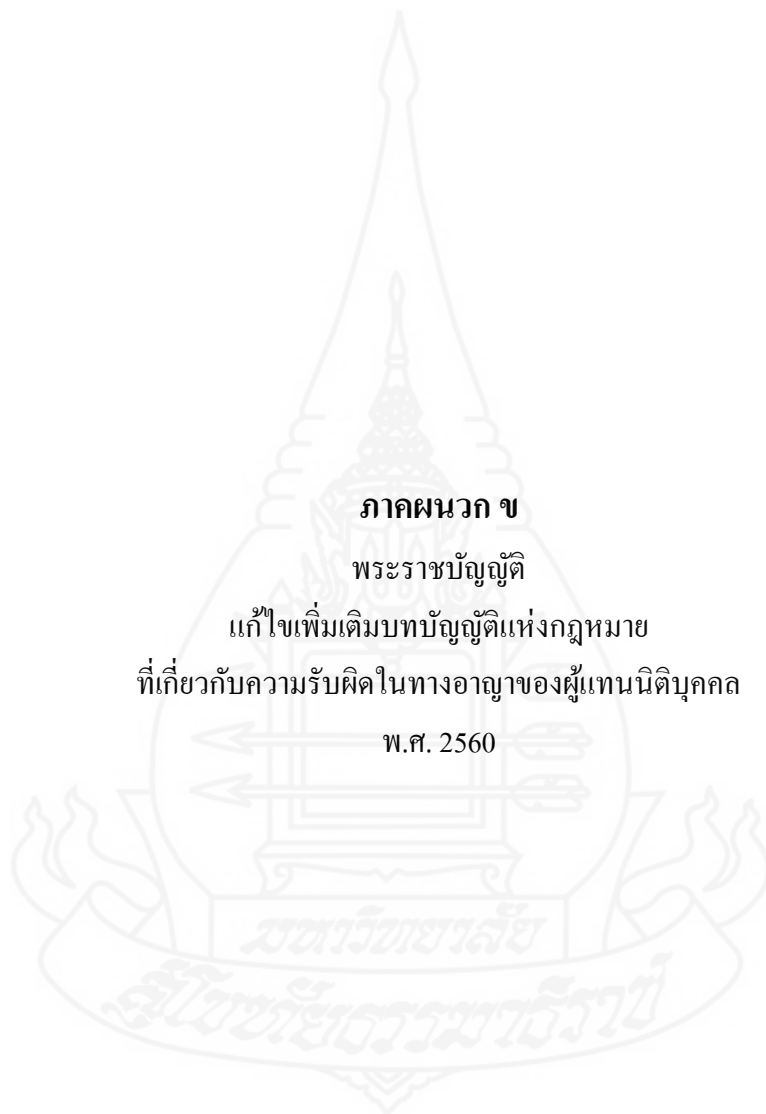
(1) ปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนงานโครงการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการทุจริต การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(2) จัดให้มีมาตรการและกลไกที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและจัดการทุจริต และประพฤติมิชอบทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนอย่างเข้มงวด

(3) เสนอแนะให้มีการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือมาตรการใดที่เป็นช่องทางให้มีการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ หรือเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดผลดีต่อราชการได้ในการจัดทำมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะในเรื่องที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะก็ได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนดเมื่อองค์กรตามวรรคหนึ่งได้รับแจ้งมาตรการ ความเห็น และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว หากเป็นกรณีที่ไม่อาจดำเนินการได้ ให้แจ้งปัญหาและอุปสรรคต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทราบต่อไป ทั้งนี้ ไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการ ป.ป.ช.

เนื่องจากผู้ที่รักษาการตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 คือ นายกรัฐมนตรี ดังนั้น การแก้กฎหมายดังกล่าวจึงต้องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นไปตามมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยปัจจุบันปัญหาบทสันนิษฐานของผู้แทนนิติบุคคล

ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการนำกฎหมายไปใช้กล่าวคือ นิติบุคคลโดยสภาพไม่สามารถกระทำผิดได้ แต่จะมีตัวแทนนิติบุคคลกระทำการแทน เช่น ในการซื้อของเพื่อประกวดราคา จะมีการซื้อของแทนกัน เกิดข้อสงสัยว่าเงินที่ตัวแทนนำมาซื้อของนั้นนำเงินมาจากไหนเนื่องจากเป็นคู่แข่งในการเข้าประกวดราคา และในขั้นตอนการยื่นซองก็ยังมีผลผูกมัดกันแทนกันได้ จึงเป็นช่องทางให้มีการฮั้วกัน โดยหลักการแล้วตามกฎหมายเดิมให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าต้องรับผิดชอบ บางครั้งบริษัทจะอ้างว่าตัวแทนไปกระทำการเองโดยบริษัทไม่ทราบ ซึ่งมาตรา 9 กำหนดว่าให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าตัวแทนกระทำการแทนนิติบุคคล เป็นการเปิดช่องให้เกิดการฮั้วกันเนื่องจากเปิดช่องให้ทำการแทนได้ โดยบริษัทจะอ้างเสมอว่าบริษัทไม่ทราบจะมาทราบทีหลังจึงไม่เกี่ยวข้อง และปัญหาคือไม่สามารถจะเอาผิดกับบริษัทได้ เป็นปัญหาในการพิสูจน์และจะแจ้งข้อกล่าวหาบริษัทได้ยากขึ้น ซึ่งกฎหมายเดิม จะมีการแจ้งข้อกล่าวหาหมดโดยจะให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงและเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานของ ป.ป.ช. แต่กรณีนี้บริษัทอ้างได้ว่าตัวแทนไปตกลงกันเอง ไม่เกี่ยวกับบริษัทกรณีตกลงให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีสิทธิเข้าทำสัญญาอันจะเป็นความเป็นไปตามมาตรา 4 กรณีที่บริษัทที่ไม่ได้เข้าทำสัญญาก็สามารถอ้างได้ว่ามอบอำนาจให้ตัวแทนไปซื้อของไม่ได้มอบให้ไปฮั้ว จึงเป็นภาระในการพิสูจน์ความผิด ซึ่งคณะทำงานยังคงให้มีข้อสันนิษฐานอยู่แต่ยังต้องโดยให้นิติบุคคลยังมีหน้าที่จะต้องดำเนินการถ้าไม่ดำเนินการก็ผิด โดยให้นิติบุคคลต้องมีมาตรการควบคุมภายในที่ดีถ้าไม่มีก็ยิ่งถือว่าต้องรับผิดชอบ โดยทำให้นิติบุคคลอ้างไม่ได้ว่าตนไม่เกี่ยวข้องในการกระทำความผิดซึ่งสอดคล้องกับมาตรา 176 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2661 ซึ่งบัญญัติว่าผู้ใดให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานของรัฐเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการหรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลใดและกระทำไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลนั้น โดยนิติบุคคลดังกล่าวไม่มีมาตรการควบคุมภายในที่เหมาะสมเพื่อป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดนั้น นิติบุคคลนั้นมีความผิดตามมาตรา 176 และต้องระวางโทษปรับตั้งแต่หนึ่งเท่าแต่ไม่เกินสองเท่าของค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหรือประโยชน์ที่ได้รับนิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทยและนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายต่างประเทศที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทยบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับนิติบุคคลตามวรรคสอง ให้หมายความถึงผู้แทนของนิติบุคคล ลูกจ้างตัวแทน บริษัทในเครือ หรือบุคคลใดซึ่งกระทำการเพื่อหรือในนามของนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะมิหน้าที่และอำนาจในการนั้นหรือไม่ก็ตาม

ภาคผนวก ข

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
ที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล
พ.ศ. ๒๕๖๐

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐
เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกความในมาตราแห่งประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติและพระราชกำหนด จำนวนเจ็ดสิบหกฉบับ ดังต่อไปนี้ และให้ใช้ความตามที่ปรากฏในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้แทนตามลำดับ

(๑) มาตรา ๑๒ จัตวา แห่งพระราชบัญญัติควบคุมการขายทอดตลาดและค่าของเก่า พุทธศักราช ๒๔๗๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมการขายทอดตลาดและค่าของเก่า (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๓๕

- (๒) มาตรา ๓๕ ทวิ แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๒๕ และมาตรา ๙๐/๕ แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ ๓๐) พ.ศ. ๒๕๓๔
- (๓) มาตรา ๖๒ ทรี แห่งพระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช ๒๔๘๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติเรือไทย (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๓๔
- (๔) มาตรา ๑๑๘ แห่งพระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๔๙๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเดินอากาศ (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๕๑
- (๕) มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๖) มาตรา ๒๘/๔ แห่งพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๔๖
- (๗) มาตรา ๓๙ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. ๒๕๑๐ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติภาษีป้าย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๔
- (๘) มาตรา ๓๓ แห่งพระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐
- (๙) มาตรา ๗๖ แห่งพระราชบัญญัติภาษีเงินได้ปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔
- (๑๐) มาตรา ๗๒/๕ แห่งพระราชบัญญัติปิ๋ย พ.ศ. ๒๕๑๘ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติปิ๋ย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๐
- (๑๑) มาตรา ๘๓ แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒
- (๑๒) มาตรา ๘๘ แห่งพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. ๒๕๒๒
- (๑๓) มาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. ๒๕๒๒
- (๑๔) มาตรา ๗๑ แห่งพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติอาคารชุด (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๑
- (๑๕) มาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒
- (๑๖) มาตรา ๗๒ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒
- (๑๗) มาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๔
- (๑๘) มาตรา ๒๓ แห่งพระราชกำหนดควบคุมสินค้าตามชายแดน พ.ศ. ๒๕๒๔
- (๑๙) มาตรา ๗๖ แห่งพระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. ๒๕๒๗

- (๒๐) มาตรา ๑๕ แห่งพระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. ๒๕๒๗ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕
- (๒๑) มาตรา ๙๒ แห่งพระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๘
- (๒๒) มาตรา ๔๑ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. ๒๕๓๐
- (๒๓) มาตรา ๑๐๑ แห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓
- (๒๔) มาตรา ๒๖ แห่งพระราชบัญญัติการเล่นแชร์ พ.ศ. ๒๕๓๔
- (๒๕) มาตรา ๔๘/๑ แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ และมาตรา ๔๙ แห่งพระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔
- (๒๖) มาตรา ๕๙ แห่งพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๒๗) มาตรา ๖๐ แห่งพระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๒๘) มาตรา ๑๑๑ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๒๙) มาตรา ๘๗/๒ แห่งพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๑
- (๓๐) มาตรา ๖๓ แห่งพระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๓๑) มาตรา ๑๑๔ แห่งพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกันชีวิต (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑
- (๓๒) มาตรา ๑๐๘ แห่งพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑
- (๓๓) มาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติสภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๗
- (๓๔) มาตรา ๗๔ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗
- (๓๕) มาตรา ๘๙ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. ๒๕๓๙
- (๓๖) มาตรา ๑๓ แห่งพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑ พ.ศ. ๒๕๕๐
- (๓๗) มาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๓๘) มาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๓๙) มาตรา ๘๘ แห่งพระราชบัญญัติมาตราซังตวงวัด พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๔๐) มาตรา ๖๙ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๔๑) มาตรา ๘๒ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒
- (๔๒) มาตรา ๗๔ แห่งพระราชบัญญัติวิศวกร พ.ศ. ๒๕๔๒

- (๔๓) มาตรา ๗๘ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒
 (๔๔) มาตรา ๗๔ แห่งพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๔๕) มาตรา ๔๓ แห่งพระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๔๖) มาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๔๗) มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองแบบผังภูมิของวงจรรวม พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๔๘) มาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๔๙) มาตรา ๑๘ แห่งพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๕๐) มาตรา ๖๐ แห่งพระราชบัญญัติการค้าน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๕๑) มาตรา ๘๖ แห่งพระราชบัญญัติการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๓
 (๕๒) มาตรา ๔๑ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๔
 (๕๓) มาตรา ๗๘ แห่งพระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔
 (๕๔) มาตรา ๔๖ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔
 (๕๕) มาตรา ๖๔ แห่งพระราชบัญญัติการมาปนกิจสงเคราะห์ พ.ศ. ๒๕๔๕
 (๕๖) มาตรา ๑๓๕ แห่งพระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. ๒๕๔๖
 (๕๗) มาตรา ๑๑๕ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖
 (๕๘) มาตรา ๔๒ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖
 (๕๙) มาตรา ๗๒ แห่งพระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๗
 (๖๐) มาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ซีดี พ.ศ. ๒๕๔๘
 (๖๑) มาตรา ๗๗ แห่งพระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๔๘
 (๖๒) มาตรา ๖๐ แห่งพระราชบัญญัติโรงงานผลิตอาวุธของเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐
 (๖๓) มาตรา ๑๔๑ แห่งพระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. ๒๕๕๐
 (๖๔) มาตรา ๑๕๓ แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐
 (๖๕) มาตรา ๘๐ แห่งพระราชบัญญัติทรัพย์สินเพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. ๒๕๕๐
 (๖๖) มาตรา ๕๔ แห่งพระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๖๗) มาตรา ๑๓๒ และมาตรา ๑๓๙ แห่งพระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๖๘) มาตรา ๖๒ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๖๙) มาตรา ๖๕ และมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๗๐) มาตรา ๕๐ แห่งพระราชบัญญัติการดูแลผลประโยชน์ของคู่สัญญา พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๗๑) มาตรา ๗๖ แห่งพระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑
 (๗๒) มาตรา ๕๘ แห่งพระราชบัญญัติการมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑

- (๗๓) มาตรา ๘๕ แห่งพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑
(๗๔) มาตรา ๑๒๒ แห่งพระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๑
(๗๕) มาตรา ๔๘ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓
(๗๖) มาตรา ๖๒ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔

ผู้รับสนองพระราชโองการ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรี

บัญชีท้ายพระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคล

พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. พระราชบัญญัติควบคุมการขายทอดตลาดและค้าของเก่า พุทธศักราช ๒๔๗๔

“มาตรา ๑๒ จัตวา ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่ทำการจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒. ประมวลรัษฎากร

“มาตรา ๓๕ ทวิ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๒ ทวิ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิด ของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใด ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการ หรือทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่ทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งด้วย”

“มาตรา ๔๐/๕ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามหมวดนี้ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่ บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่ทำการ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิด นั้น ๆ ด้วย”

๓. พระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช ๒๔๘๑

“มาตรา ๖๒ ตริ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๖๒ ทวิ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นหรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ ต้องสั่งการหรือทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่ทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๖๒ ทวิ ด้วย”

๔. พระราชบัญญัติการเดินอากาศ พ.ศ. ๒๔๙๗

“มาตรา ๑๑๘ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ

หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕. พระราชบัญญัติกำหนดความผิดเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วนจดทะเบียน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด สมาคม และมูลนิธิ พ.ศ. ๒๔๙๙

“มาตรา ๒๕ ในกรณีที่บริษัทจำกัดใดกระทำความผิดตามมาตรา ๗ ถึงมาตรา ๒๔ ถ้าการกระทำความผิดของบริษัทจำกัดนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำ ของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัทจำกัดนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการ จนเป็นเหตุให้บริษัทจำกัดนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท”

๖. พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙

“มาตรา ๒๘/๔ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗. พระราชบัญญัติภาษีป้าย พ.ศ. ๒๕๑๐

“มาตรา ๓๙ ตรี ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๘. พระราชบัญญัติองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก พ.ศ. ๒๕๑๐

“มาตรา ๓๓ ผู้ใดมิใช่ในกิจการของ อมส. หรือโดยมิได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ จาก อมส. ใช้ชื่อหรือถ้อยคำในประการที่น่าจะทำให้ประชาชนเข้าใจว่าเป็นกิจการของ อมส. หรือเกี่ยวเนื่องกับกิจการของ อมส. ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นิติบุคคลใดมิใช่กระทรวง ทบวง กรม หรือโดยมิได้รับอนุญาตเป็นหนังสือ จาก อมส. ใช้คำว่า “อมส.” “ทหารผ่านศึก” “ผ่านศึก” “นอกประจำการ” หรือคำว่า “ทหาร” เป็นชื่อหรือประกอบชื่อของนิติบุคคลนั้น ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงาน ของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการ หรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิดผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ ในวรรคหนึ่งด้วย”

๑๔. พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. ๒๕๒๒

“มาตรา ๗๑ นิติบุคคลอาคารชุดใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๘/๑ มาตรา ๓๘/๒ และมาตรา ๓๘/๓ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ในกรณีที่นิติบุคคลอาคารชุดกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลอาคารชุดนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของผู้จัดการของนิติบุคคลอาคารชุดนั้น หรือในกรณีที่ผู้จัดการของนิติบุคคลอาคารชุดนั้นมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลอาคารชุดนั้นกระทำความผิด ผู้จัดการของนิติบุคคลอาคารชุดนั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ตามวรรคหนึ่งด้วย”

๑๕. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒

“มาตรา ๕๙ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๑๖. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒

“มาตรา ๗๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๑๗. พระราชบัญญัติชดเชยค่าภาษีอากรสินค้าส่งออกที่ผลิตในราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๔

“มาตรา ๓๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๓๐ หรือมาตรา ๓๑ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๑๘. พระราชกำหนดควบคุมสินค้าตามชายแดน พ.ศ. ๒๕๒๔

“มาตรา ๒๓ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือการกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๑๙. พระราชบัญญัติอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. ๒๕๒๗

“มาตรา ๗๖ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๐. พระราชกำหนดการกักเงินที่เป็นการฉ้อโกงประชาชน พ.ศ. ๒๕๒๗

“มาตรา ๑๕ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย
ความในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับแก่พนักงานหรือลูกจ้างของนิติบุคคลซึ่งปรากฏ พยานหลักฐานว่ามีพฤติกรรมเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลด้วย”

๒๑. พระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๘

“มาตรา ๙๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๒. พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. ๒๕๓๐

“มาตรา ๔๑ ในกรณีที่คณะกรรมการกองทุนกระทำความผิดตามมาตรา ๓๔ ถ้าการกระทำความผิดของคณะกรรมการกองทุนนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำ ของกรรมการผู้ใด หรือในกรณีที่กรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำและละเว้น ไม่สั่งการหรือไม่กระทำจนเป็นเหตุให้คณะกรรมการกองทุนนั้นกระทำความผิด กรรมการผู้นั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๓. พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓

“มาตรา ๑๐๑ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลและถูกลงโทษ ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่ บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิด นั้น ๆ ด้วย”

๒๔. พระราชบัญญัติการเล่นแร่ พ.ศ. ๒๕๓๔

“มาตรา ๒๖ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๕ หรือมาตรา ๘ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๒๕. พระราชบัญญัติการทะเบียนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๔

“มาตรา ๔๘/๑ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๕ วรรคสี่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงห้าปี และปรับตั้งแต่หนึ่งหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนบาท

ในกรณีที่ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ถ้าการกระทำความผิดของส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของหัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ส่วนราชการหรือหน่วยงานของรัฐนั้นกระทำความผิด หัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

มาตรา ๔๙ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๑๗ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๖. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๕๙ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๗. พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๖๐ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๘. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๑๑๑ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๙. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๘๗/๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิด ของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการหรือผู้จัดการ ผู้เชี่ยวชาญ บุคลากรเฉพาะ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่ บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๓๐. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๖๓ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๓๑. พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๑๑๔ ในกรณีที่บริษัทใดกระทำความผิดตามมาตรา ๒๓ มาตรา ๒๘ มาตรา ๓๖ หรือมาตรา ๕๑ วรรคหนึ่ง หรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดความจริง ที่ต้องบอกให้แจ้งหรือให้ทำคำชี้แจงตามมาตรา ๔๕ ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวของบริษัทนั้น เกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบ ในการดำเนินงานของบริษัทนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการ และละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้บริษัทนั้นกระทำความผิดผู้นั้นต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓๒. พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. ๒๕๓๕

“มาตรา ๑๐๘ ในกรณีที่บริษัทใดกระทำความผิดตามมาตรา ๒๓ มาตรา ๒๘ มาตรา ๓๕ หรือมาตรา ๕๗ วรรคหนึ่ง หรือแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดความจริง ที่ต้องบอกให้แจ้งหรือให้ทำคำชี้แจงตามมาตรา ๔๙ หรือไม่หยุดรับประกันวินาศภัยเป็นการชั่วคราว ตามมาตรา ๕๒ วรรคหนึ่ง ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวของบริษัทนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำ ของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัทนั้น หรือในกรณีที่ บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ บริษัทนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓๓. พระราชบัญญัติสภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๓๗

“มาตรา ๓๙ ในกรณีที่สภากระทำความผิดและถูกลงโทษ ถ้าการกระทำความผิดของสภานั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการผู้ใด หรือในกรณีที่กรรมการผู้ใดมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สภานั้นกระทำความผิด กรรมการผู้นั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท”

๓๔. พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

“มาตรา ๗๔ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๓๕. พระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. ๒๕๓๙

“มาตรา ๘๙ ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการกองทุนรายได้ไม่ปฏิบัติ ตามมาตรา ๘๕ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งแสนบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

ในกรณีที่ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการกองทุนกระทำความผิด ตามวรรคหนึ่ง ถ้าการกระทำความผิดของผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการกองทุนนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการกองทุนนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ผู้ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการจัดการกองทุนนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓๖. พระราชกำหนดบริษัทบริหารสินทรัพย์ พ.ศ. ๒๕๔๑

“มาตรา ๑๓ บริษัทบริหารสินทรัพย์ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๔/๑ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ หรือมาตรา ๑๑/๑ วรรคสอง หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ หรือคำสั่งหรือเงื่อนไขที่กำหนดตามมาตรา ๔/๑ วรรคสอง มาตรา ๕ มาตรา ๑๐ มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๑/๑ วรรคหนึ่ง หรือมาตรา ๑๒ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละสามพันบาทตลอดเวลาที่ยังมีได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

ในกรณีที่บริษัทบริหารสินทรัพย์ใดกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ถ้าการกระทำความผิดของบริษัทบริหารสินทรัพย์นั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของบริษัทบริหารสินทรัพย์นั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้บริษัทบริหารสินทรัพย์นั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓๗. พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. ๒๕๔๒

“มาตรา ๔๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๓๘. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒

“มาตรา ๖๑ นิติบุคคลใดกระทำความผิดตามมาตรา ๕ มาตรา ๗ มาตรา ๘ หรือมาตรา ๙ ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท

ในกรณีที่การกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งของนิติบุคคลเกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการ จนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๓๙. พระราชบัญญัติมาตราชั่งตวงวัด พ.ศ. ๒๕๔๒

“มาตรา ๘๘ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๔๐. พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๔๒

“มาตรา ๖๙ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๔๑. พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒

“มาตรา ๘๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๒. พระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๔

“มาตรา ๔๑ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๓. พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔

“มาตรา ๗๘ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๔. พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. ๒๕๔๔

“มาตรา ๔๖ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๕. พระราชบัญญัติการฉ้อโกง พ.ศ. ๒๕๔๕

“มาตรา ๖๔ ในกรณีที่สมาคมฉ้อโกงที่มิปฏิบัติตามมาตรา ๑๖ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๗ มาตรา ๒๐ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๓๘ หรือมาตรา ๓๙ หรือฝ่าฝืนมาตรา ๓๐ หรือมาตรา ๓๑ ถ้าการกระทำความผิดของสมาคมฉ้อโกงนั้นเกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการผู้ใด หรือในกรณีที่กรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการ และละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สมาคมฉ้อโกงนั้นกระทำความผิด กรรมการผู้นั้นต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท”

๕๖. พระราชบัญญัติสัญญาซื้อขายล่วงหน้า พ.ศ. ๒๕๔๖

“มาตรา ๑๓๕ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๒๖ มาตรา ๑๒๗ มาตรา ๑๒๘ มาตรา ๑๒๙ มาตรา ๑๓๐ มาตรา ๑๓๑ มาตรา ๑๓๓ หรือมาตรา ๑๓๘ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นหรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้น กระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๕๗. พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. ๒๕๔๖

“มาตรา ๑๑๕ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๗๔ หรือมาตรา ๗๕ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท

ในกรณีที่สถาบันอุดมศึกษาเอกชนใดกระทำความผิดตามมาตรา ๗๔ หรือมาตรา ๗๕ ถ้าการกระทำความผิดของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นเกิดจากการสั่งการ หรือการกระทำของกรรมการสภาสถาบัน อธิการบดี หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการ และละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๘. พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๔๖

“มาตรา ๔๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๕๙. พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๗

“มาตรา ๗๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๐. พระราชบัญญัติการผลิตผลิตภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๔๘

“มาตรา ๓๖ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๑. พระราชบัญญัติการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ พ.ศ. ๒๕๔๘

“มาตรา ๗๗ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามมาตรา ๗๐ หรือมาตรา ๗๑ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๒. พระราชบัญญัติโรงงานผลิตอาวุธของเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐

“มาตรา ๖๐ ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตหรือผู้รับอนุญาตตามมาตรา ๓๓ ซึ่งเป็นนิติบุคคลกระทำความผิด ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๓. พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. ๒๕๕๐

“มาตรา ๑๔๑ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๔. พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. ๒๕๕๐

“มาตรา ๑๕๓ ในกรณีที่ผู้รับใบอนุญาตเป็นนิติบุคคลกระทำความผิดและถูกลงโทษ ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นหรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๖๕. พระราชบัญญัติทรัสต์เพื่อธุรกรรมในตลาดทุน พ.ศ. ๒๕๕๐

“มาตรา ๘๐ ผู้ใดให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งความเท็จนั้นเป็นข้อสำคัญในการตรวจสอบหรือการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในกรณีที่ผู้ให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามวรรคหนึ่งเป็นทรัสต์ ถ้าการกระทำความผิดของทรัสต์นั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของทรัสต์นั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ทรัสต์นั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๖๖. พระราชบัญญัติองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๕๔ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๗. พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๑๓๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา ๑๒๑ หรือมาตรา ๑๒๓ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจในการจัดการของนิติบุคคล หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิดผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

ภายใต้บังคับมาตรา ๑๓๙ ในกรณีที่สถาบันการเงินกระทำความผิดตามมาตรา ๑๒๒ มาตรา ๑๒๔ มาตรา ๑๒๕ หรือมาตรา ๑๒๘ ถ้าการกระทำความผิดของสถาบันการเงินนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจในการจัดการของสถาบันการเงิน หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สถาบันการเงินนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

“มาตรา ๑๓๙ ในกรณีที่สถาบันการเงินใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๖ มาตรา ๕๐ มาตรา ๖๖ มาตรา ๘๐ มาตรา ๙๓ มาตรา ๙๔ หรือมาตรา ๙๕ หรือฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามประกาศ ข้อกำหนด หลักเกณฑ์ หรือคำสั่งที่กำหนดตามมาตรา ๙ วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๐ วรรคหนึ่ง มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๖ มาตรา ๕๐ มาตรา ๖๖ มาตรา ๗๑ มาตรา ๘๐ มาตรา ๙๐ หรือมาตรา ๙๕ ถ้าการกระทำความผิดของสถาบันการเงินนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจในการจัดการของสถาบันการเงิน หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สถาบันการเงินนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับตั้งแต่ห้าแสนบาทถึงหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

๒๘. พระราชบัญญัติคุ้มครองซากดึกดำบรรพ์ พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๒๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลและถูกลงโทษ ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๒๙. พระราชบัญญัติสถาบันคุ้มครองเงินฝาก พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๖๕ ผู้ใดนอกจากสถาบันการเงิน ใช้ข้อความ เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ เพื่อแสดงว่าธุรกิจของตนเป็นสถาบันการเงินที่เงินฝากได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกไม่เกินวันละห้าพันบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืน

ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย

มาตรา ๖๖ สถาบันการเงินใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๔๐ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าแสนบาท และปรับอีกไม่เกินวันละห้าพันบาทตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืน

ในกรณีที่การกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้สถาบันการเงินนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่งด้วย”

๗๐. พระราชบัญญัติการดูแลผลประโยชน์ของคู่สัญญา พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๕๐ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดใน ส่วนที่ ๒ นี้ ยกเว้นมาตรา ๔๘ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นหรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๑. พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๗๖ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๒. พระราชบัญญัติมาตรฐานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๕๘ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำ ความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าว มีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๓. พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๘๕ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษอาญาตามส่วนนี้ เป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๔. พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๑

“มาตรา ๑๒๒ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๕. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้รับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. ๒๕๕๓

“มาตรา ๔๘ ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคล ถ้าการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้นเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการและละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้นิติบุคคลนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้น ๆ ด้วย”

๗๖. พระราชบัญญัติกองทุนการออมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๔

“มาตรา ๖๒ ผู้ได้รับมอบหมายให้จัดการเงินของกองทุนรายใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๕๗ วรคสาม ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองล้านบาท และปรับอีกไม่เกินวันละหนึ่งแสนห้าหมื่นบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

ในกรณีที่การกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเกิดจากการสั่งการหรือการกระทำของกรรมการ หรือผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของผู้ได้รับมอบหมายให้จัดการเงินของกองทุนนั้น หรือในกรณีที่บุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ต้องสั่งการหรือกระทำการ และละเว้นไม่สั่งการหรือไม่กระทำการจนเป็นเหตุให้ผู้ได้รับมอบหมายให้จัดการเงินของกองทุนนั้นกระทำความผิด ผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสองล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ เฉพาะในส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคล โดยไม่ปรากฏว่ามีกระทำความหรือเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ และต่อมาศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยในลักษณะดังกล่าวข้างต้นเหมือนกัน คือ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๘ พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ และพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓๙ วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖ ดังนั้น เพื่อแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวและกฎหมายอื่นที่มีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ภาคผนวก ค

ประกาศสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ประกาศสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

ด้วยศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ ๓/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๙ ว่า พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๙ ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคลใด ให้ถือว่าหุ้นส่วนผู้จัดการ กรรมการผู้จัดการ ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการดำเนินงานในกิจการของนิติบุคคลนั้น หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินงานของนิติบุคคลในเรื่องนั้น เป็นตัวการร่วมในการกระทำความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดนั้น” เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ มาตรา ๔ จึงประกาศให้ทราบทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

พิมล ธรรมพิทักษ์พงษ์

เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางสาวสุกิมณัฐ แสนปัญญาพันธ์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 18 ตุลาคม 2523
สถานที่เกิด	อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตร์ จากสถาบันราชภัฏมหาสารคาม ปี 2546 ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2550
สถานที่ทำงาน	สำนักงาน ป.ป.ช. จังหวัดนนทบุรี
ตำแหน่ง	พนักงานไต่สวน ระดับกลาง

